

To nasz świat

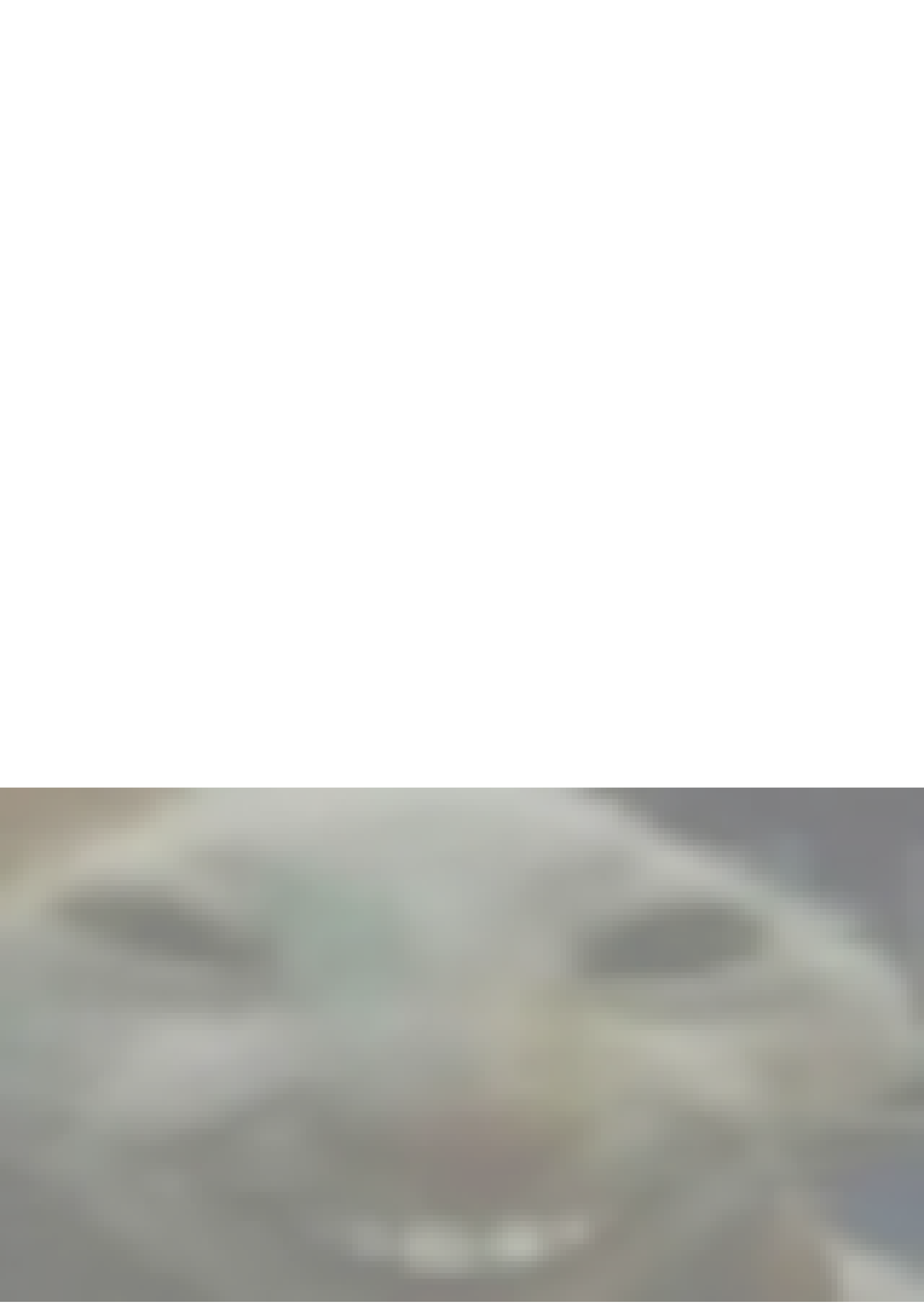
ZESZYT ĆWICZEŃ

Geografia 5

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Mateusz Gański
Julia Podlewska

To nasz świat

Geografia 5

Zeszyt ćwiczeń dla klasy piątej szkoły podstawowej

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Redaktorka prowadząca: *Aleksandra Golecka-Mazur*
Redakcja merytoryczna: *Paweł Druet*
Redakcja językowa: *Aleksandra Golecka-Mazur, Anna Sarmiento*
Korekta: *Aneta Leśniewska*
Projekt okładki: *Jarosław Zakrzewski*
Projekt graficzny: *Jarosław Zakrzewski, Antonina Niavinskaya*
Ilustracje: *Bartłomiej Brosz, Sławomir Kilian, Wawrzyniec Święcicki*
Skład: *Antonina Niavinskaya, Ewa Kątownska-Maciańska*
Mapy: *Marcin Sobiech*
Fotoedycja: *Joanna Głębocka*

Shutterstock: s. 7, 20, 23, 26, 27, 29, 30, 32, 35, 37, 42, 43, 45, 48, 50, 52, 54, 55, 58, 60, 62, 63, 65, 68, 71, 72, 73, 76, 79, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 98; Shutterstock/byvalet: s. 28; Shutterstock/Dziewul: s. 40; Shutterstock/Wierzchu: s. 40; Shutterstock/Nowaczyk: s. 41; East News/MIREK NOWORYTA: s. 41; Shutterstock/mares90: s. 47; Shutterstock/uslata: s. 47; Shutterstock/PaulSat: s. 47; Shutterstock/Mateusz Kuca: s. 47; Geoportal.gov.pl: s. 97

Książka jest zgodna z programem *To nasz świat. Geografia* i obowiązującą podstawą programową.
Mapy świata zostały sporządzone według odwzorowania kartograficznego Winkel Tripel.

ISBN 978-83-8118-639-1

© Copyright by Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe
Wydawca: Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 80-309 Gdańsk, al. Grunwaldzka 413

Gdańsk 2024. Wydanie pierwsze
Druk i oprawa: Normex, Gdańsk

Książka została wydrukowana na papierze z certyfikatem FSC, PEFC, EU-Ecolabel oraz Blue Angel.

Niniejsza publikacja podlega ochronie przewidzianej w przepisach Ustawy z dnia 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Każdy przypadek kopiowania lub zwielokrotniania fragmentu lub całości publikacji stanowi niedozwolone naruszenie praw twórcy lub wydawcy, o ile nie odbywa się zgodnie z przepisami wyżej wymienionej ustawy.

Wszystkie książki Wydawnictwa są dostępne w sprzedaży wysyłkowej.
Zamówienia można składać w księgarni internetowej: www.ksiegarnia.gwo.pl
lub nadsyłać listownie pod adresem:

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe
80-305 Gdańsk 5, skrytka pocztowa 80
tel. 801 643 917, 58 340 63 63
fax 58 340 63 61, 58 340 63 66
<http://www.gwo.pl> e-mail: handel@gwo.pl

Spis treści

Kierunki świata	temat dodatkowy	5
-----------------	-----------------	---

1 Lądy i oceany

1. Ziemia – nasza planeta	6
2. Odkrycia geograficzne	8
Powtórzenie działu 1	10

2 Mapa

1. Mapa i plan.....	12
2. Skala mapy i planu	15
3. Ukształtowanie terenu	18
4. Krajobraz	20
Jak chronić przyrodę? temat dodatkowy	22
Powtórzenie działu 2	24

3 Krajobrazy Polski

1. Krajobraz nadmorski	27
2. Krajobraz pojezierny	29
3. Krajobraz nizinny	32
4. Krajobraz wyżynny	34
5. Krajobraz wysokogórski	36
Dziedzictwo historyczno-kulturowe Polski temat dodatkowy	39
Powtórzenie działu 3 (tematy 1–5)	42
6. Krajobraz wielkomiejski	46
7. Krajobraz miejsko-przemysłowy	48
8. Krajobraz rolniczy	50
Powtórzenie działu 3 (tematy 6–8)	52

4 Krajobrazy świata

1.	Strefowość krajobrazów na Ziemi	56
2.	Krajobraz wilgotnego lasu równikowego	59
3.	Krajobraz sawanny	61
4.	Krajobraz pustyni gorącej	64
5.	Krajobraz śródziemnomorski	66
6.	Krajobraz stepu	69
	Sawanna i step porównanie	72
	Powtórzenie działu 4 (tematy 1–6)	74
7.	Krajobraz lasów strefy umiarkowanej	78
	Las równikowy i lasy strefy umiarkowanej porównanie	81
8.	Krajobraz tajgi	82
9.	Krajobraz tundry	84
	Tajga i tundra porównanie	86
10.	Krajobraz pustyni lodowej	87
	Pustynia gorąca i pustynia lodowa porównanie	89
11.	Krajobraz Himalajów	90
	Powtórzenie działu 4 (tematy 7–11)	92

Dodatek specjalny. Praca z mapą i planem

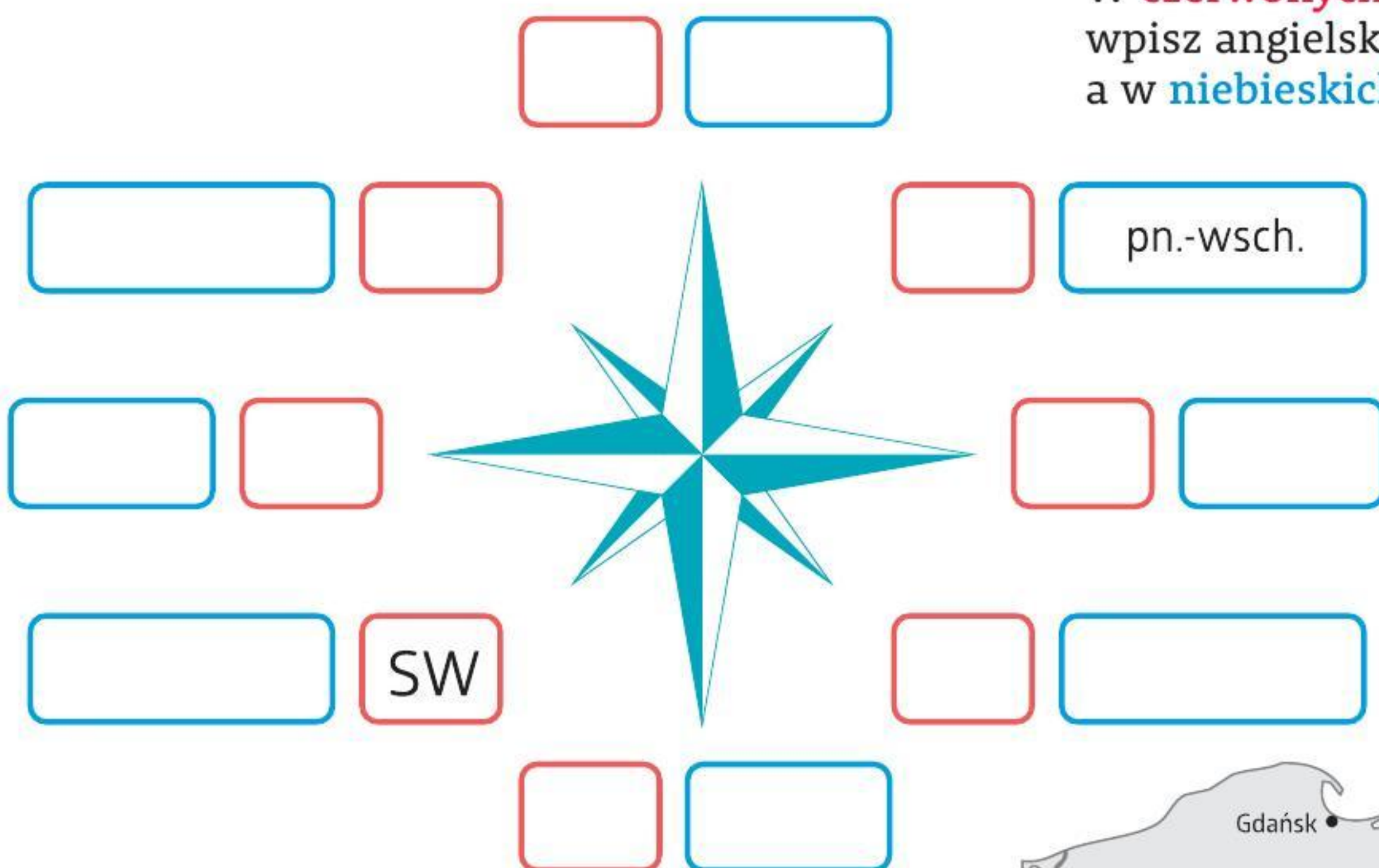
1.	Plan Gdańska – Główne Miasto	96
2.	Mapa Kaszub – fragment Wzgórz Szymbarskich	100
3.	Mapa krajobrazowa Polski	102
4.	Mapa fragmentu Niziny Mazowieckiej	106
5.	Mapa wielkich odkryć geograficznych	110

Kierunki świata

Dziś powtórzysz:

- ▶ nazwy i skróty oznaczające główne oraz pośrednie kierunki świata
- ▶ określanie wzajemnego położenia miejsc za pomocą kierunków świata

1. Uzupełnij różę wiatrów. W **czzerwonych** ramkach wpisz angielskie skróty, a w **niebieskich** – polskie.

2. Na mapie zaznaczono wybrane miasta Polski. Wpisz w okienkach właściwe kierunki świata.

- Szczecin jest położony w części Polski.
- Poznań leży na od Wrocławia.
- Wrocław leży na od Katowic.
- Rzeszów leży w części Polski.
- Olsztyn leży na od Poznania.
- Warszawa leży na od Gdańska.
- Poznań leży na od Bydgoszczy.

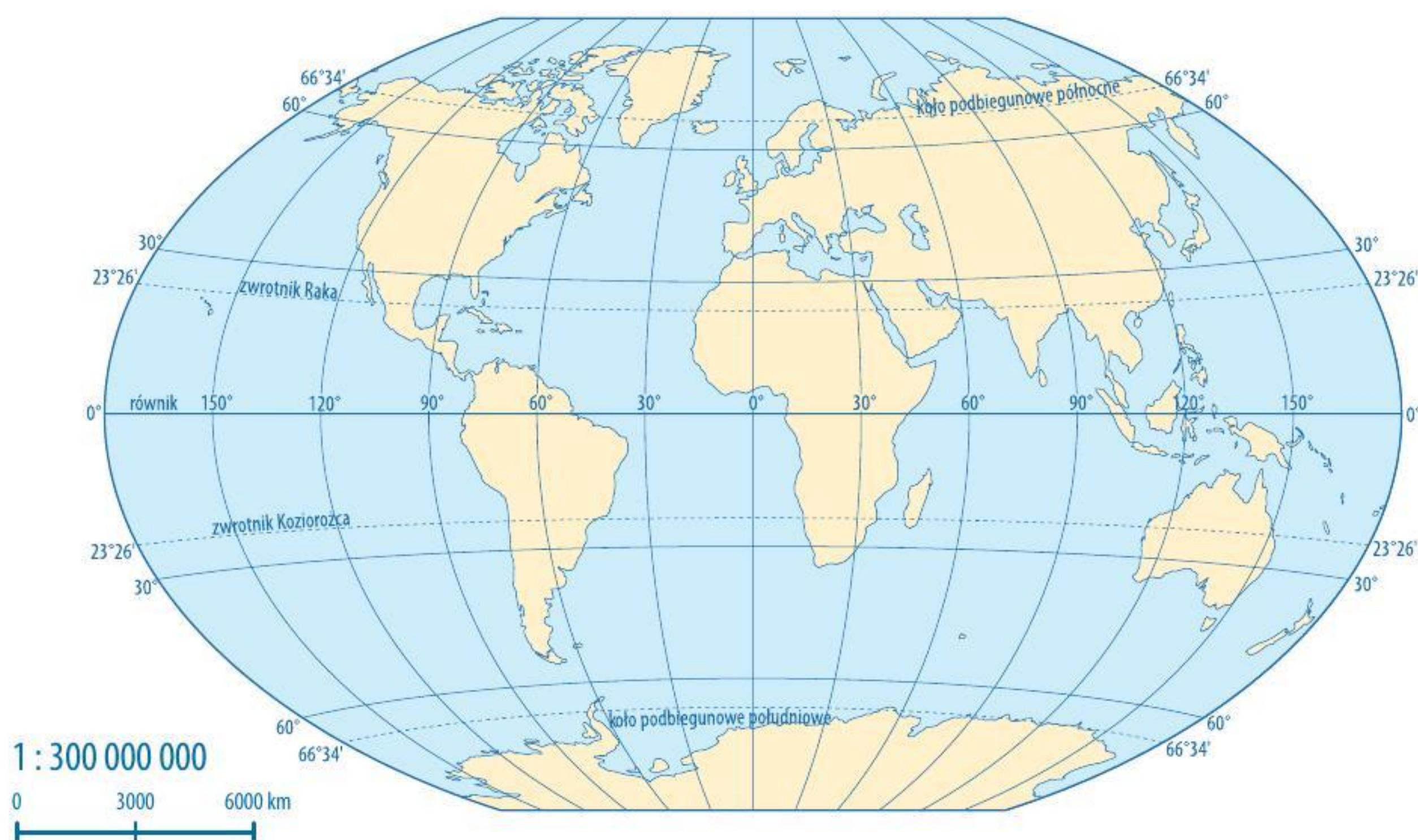
1

Ziemia – nasza planeta

Dziś się nauczysz:

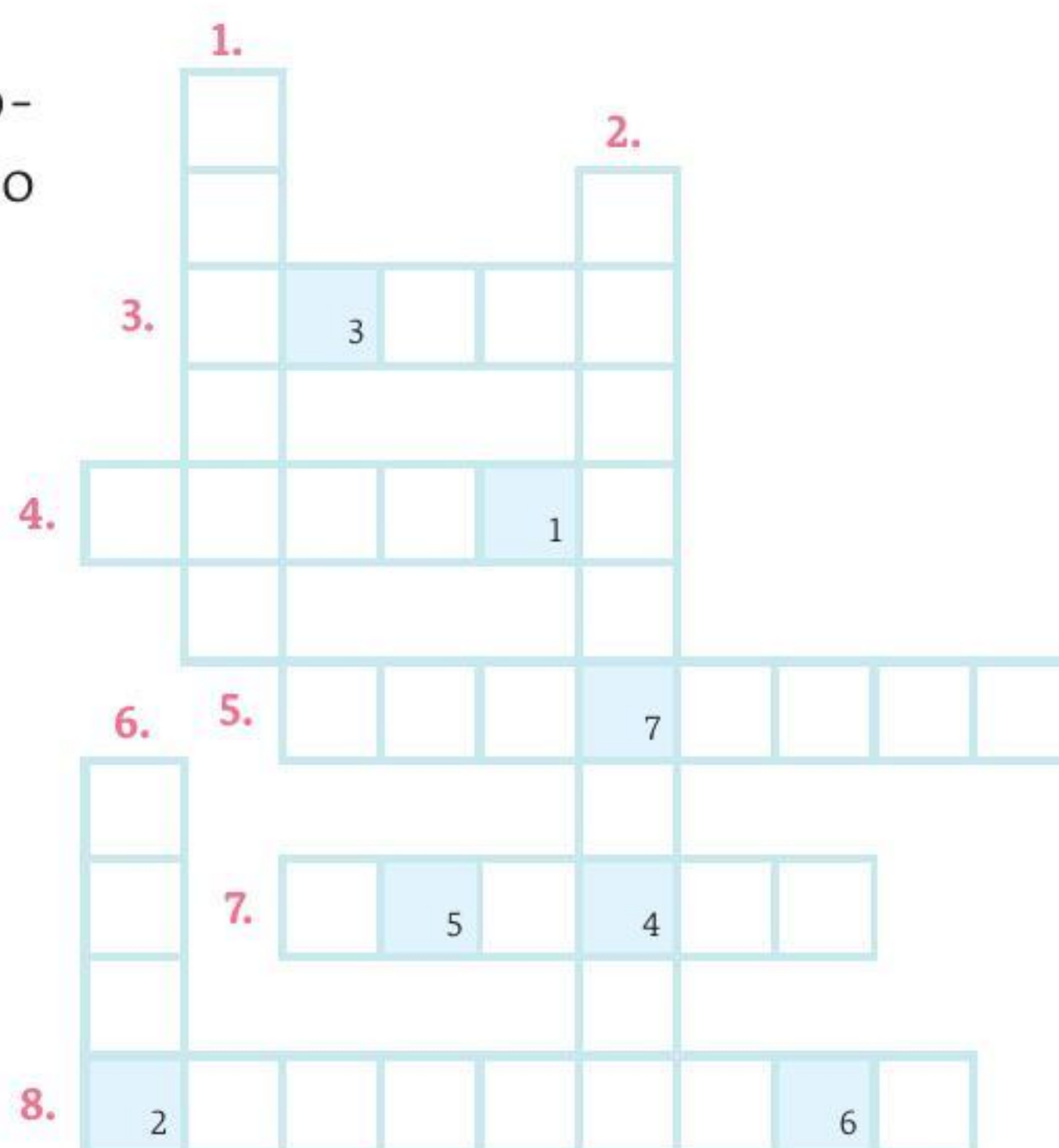
- ▶ nazw kontynentów i oceanów
- ▶ czym są równoleżniki i południki
- ▶ określania, na której półkuli leży dany kontynent

1. Napisz na każdym kontynencie i na każdym oceanie jego nazwę.

2. Rozwiąż krzyżówkę. Litery z zaznaczonych kratek utworzą hasło. Wyjaśnij, co ono oznacza.

1. Model Ziemi.
2. Kontynent oblewany przez wody Oceanu Południowego.
3. Gigantyczny zbiornik słonej wody.
4. Kontynent, na którym mieszkasz.
5. Największy ocean.
6. Największy kontynent.
7. Kontynent leżący na zachód od Australii.
8. Najmniejszy kontynent.

Wyjaśnienie hasła:

1	2	3	4	5	6	7	-
---	---	---	---	---	---	---	---------

3. Połącz nazwy „południki” i „równoleżniki” z odpowiednimi cechami i rysunkami.

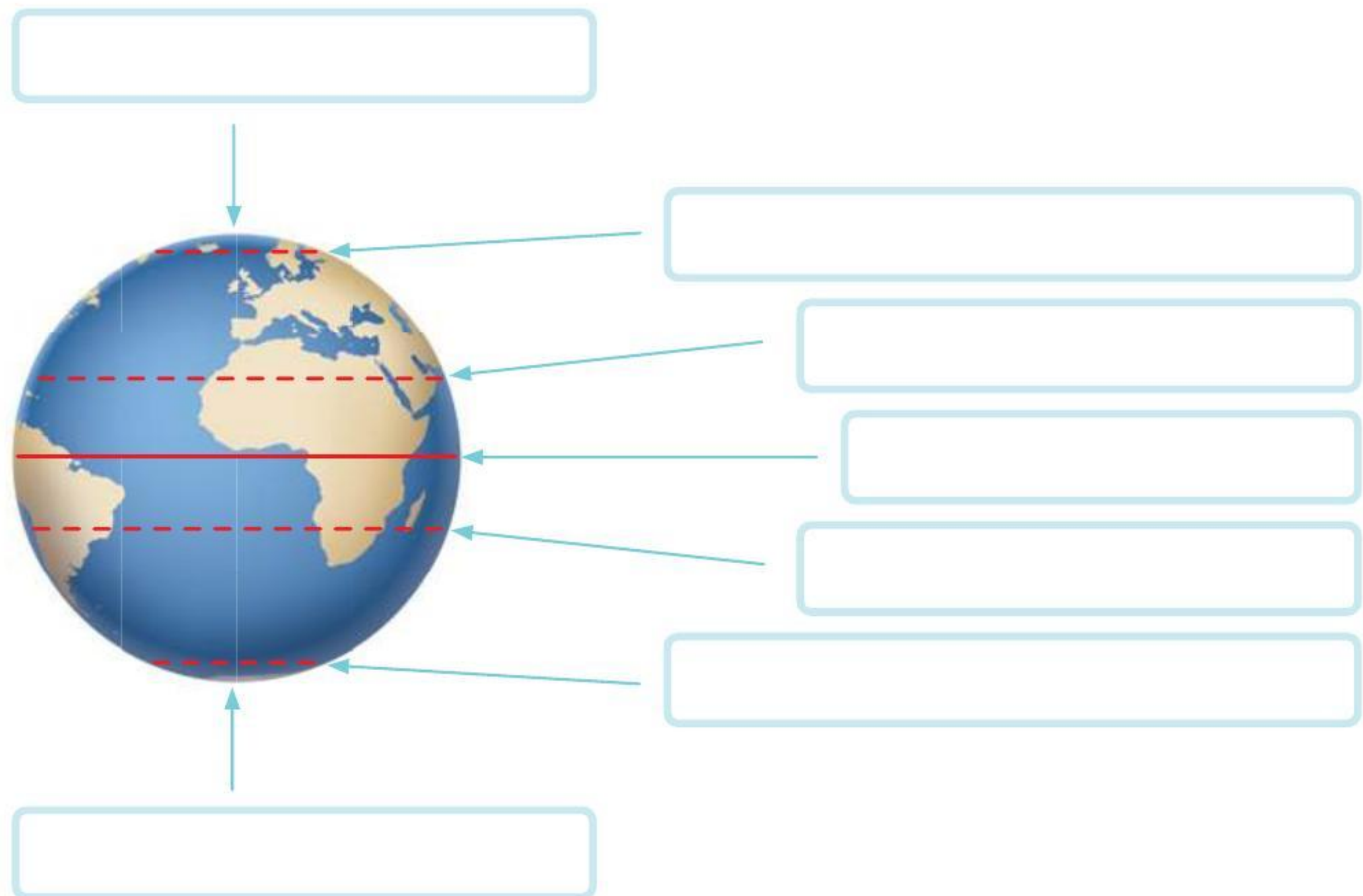
są jednakowej długości
mają kształt okręgów
łączą bieguny Ziemi
są różnej długości

południki

równoleżniki

4. Na rysunku zaznaczono wybrane elementy siatki geograficznej. Wpisz w okienkach poprawne nazwy tych elementów.

5. Uzupełnij zdania.

..... dzielą Ziemię na dwie półkule: wschodnią i zachodnią. jest najdłuższym równoleżnikiem i dzieli Ziemię na dwie półkule: północną i południową.

6. Na mapie z ćwiczenia 1 otocz **czerwoną** kredką nazwę oceanu w całości leżącego na półkuli północnej. Następnie **zieloną** kredką otocz nazwy kontynentów, które leżą zarówno na półkuli południowej, jak i północnej.

Odkrycia geograficzne

Dziś się nauczysz:

- ▶ jakie trzy słynne wyprawy geograficzne odbyły się XV–XVI w.
- ▶ czego dokonali słynni odkrywcy – Kolumb, da Gama, Magellan
- ▶ wskazywania lądów i oceanów na trasach pierwszych dalekich wypraw morskich

1. Wyjaśnij własnymi słowami, dlaczego ludzie w dawnych czasach wyruszyli na dalekie wyprawy.

.....

.....

2. Połącz postacie z właściwymi osiągnięciami.

Vasco da Gama •	• pierwsze w historii opłynięcie Ziemi dookoła
Roald Amundsen •	• pierwsze w historii zdobycie bieguna południowego
Ferdynand Magellan •	• odkrycie drogi morskiej do Indii
Krzysztof Kolumb •	• odkrycie Australii
Willem Janszoon •	• dopłynięcie do Ameryki Północnej

3. Przeczytaj tekst o Krzysztofie Kolumbie i odpowiedz na pytania.

Kolumb był włoskim żeglarzem, któremu w 1492 r. powierzono zadanie znalezienia drogi morskiej do Indii. Został dowódcą wyprawy składającej się z trzech statków: Santa María [czyt. marija], Niña [czyt. ninia] i Pinta. Ich załogi liczyły w sumie około 100 osób.

Kolumb był przekonany, że Ziemia jest kulista, w związku z czym dotrze do Indii, jeśli popłynie na zachód. Myślał, że zajmie to około 2 tygodni. Tymczasem dotarł do lądu dopiero po 40 dniach. Uznał, że są to Indie, i nazwał tamtejszych mieszkańców Indianami. Były to jednak wyspy Kuba, Haiti i Bahamy u wybrzeży Ameryki Północnej.

Kolumb zorientował się później, że ląd, do którego dotarł, to nie Indie. Odbył jeszcze trzy wyprawy, podczas których odkrywał kolejne wyspy oraz wybrzeże Ameryki Środkowej.

a) Pod koniec którego wieku Kolumb wyruszył na swoją wyprawę?

b) Dlaczego popłynął na zachód, mimo że Indie leżą na wschód od Europy?

.....

c) Do jakich miejsc dotarł podczas swoich podróży?

.....

4. Na ilustracji zaznaczono trasę wyprawy podróży Vasco da Gamy.

a) Opisz podróż tego odkrywcy. Użyj nazw geograficznych zapisanych na mapie.

Vasco da Gama wypłynął z Portugalii. Skierował się na południe

b) Narysuj na ilustracji trasę wyprawy dowodzonej przez Ferdynanda Magellana. Wypisz kontynenty i oceany, które kolejno się na niej znalazły.

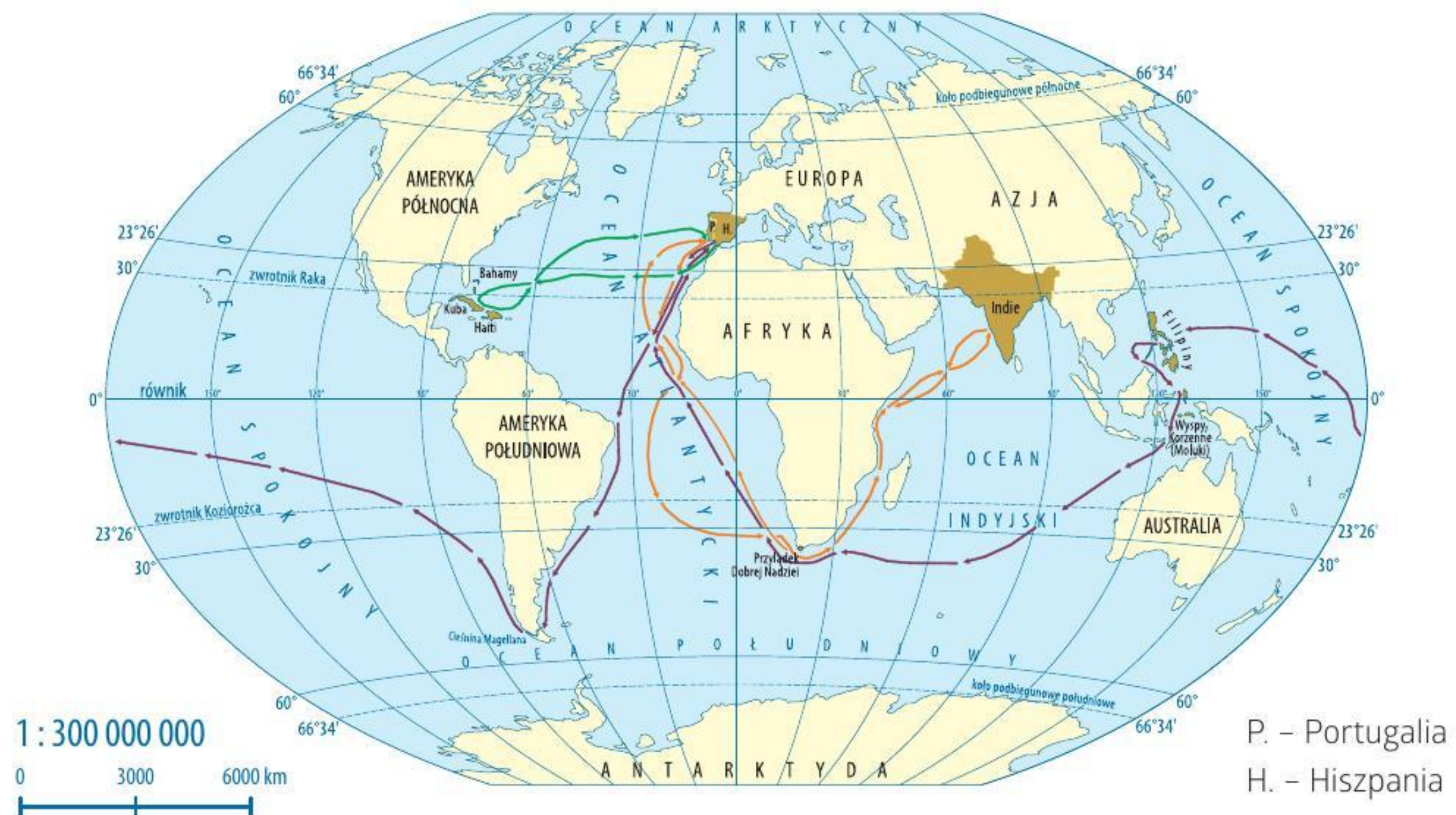
c) Wyobraź sobie, że jesteś podróżnikiem i wyruszasz na daleką wyprawę po świecie. Startujesz z Polski – i co dalej? Dorysuj własną trasę, a następnie podaj kolejne lądy i oceany, które będziesz przemierzać.

Powtórzenie działu 1

Dziś powtórzysz:

- ▶ jak przebiegały trasy wielkich wypraw geograficznych
- ▶ jakie jest położenie kontynentów i oceanów na mapie świata
- ▶ wiadomości dotyczące ważnych równoleżników

1. Rozpoznaj trasy wypraw wielkich odkrywców i uzupełnij legendę.

- trasa
- trasa
- trasa

2. Oceń prawdziwość informacji. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Wyprawa Vasco da Gamy dotarła do Ameryki Południowej.	P	F
Wyprawa Ferdynanda Magellana płynęła m.in. przez Ocean Indyjski.	P	F
Obie powyższe wyprawy wyruszyły z Europy.	P	F

3. Ponumeruj wydarzenia w kolejności od najwcześniejszego do najpóźniejszego.

- ☐ odkrycie Antarktydy
 ☐ wyprawy wikingów
 ☐ wyprawa Magellana dookoła świata
- ☐ wyprawa Kolumba
 ☐ odkrycie Australii

4. Korzystając z mapy z ćwiczenia 1, zaznacz w tabeli, na których półkulach leżą wymienione kontynenty. Wstaw znak **X** w odpowiednich rubrykach.

Kontynent	Półkula			
	północna	południowa	wschodnia	zachodnia
Ameryka Północna				
Ameryka Południowa				
Europa				
Azja				
Afryka				
Australia				
Antarktyda				

5. Przyjrzyj się mapie z ćwiczenia 1 i uzupełnij zdania.

a) Koło podbiegunowe północne przecina kontynenty:

.....

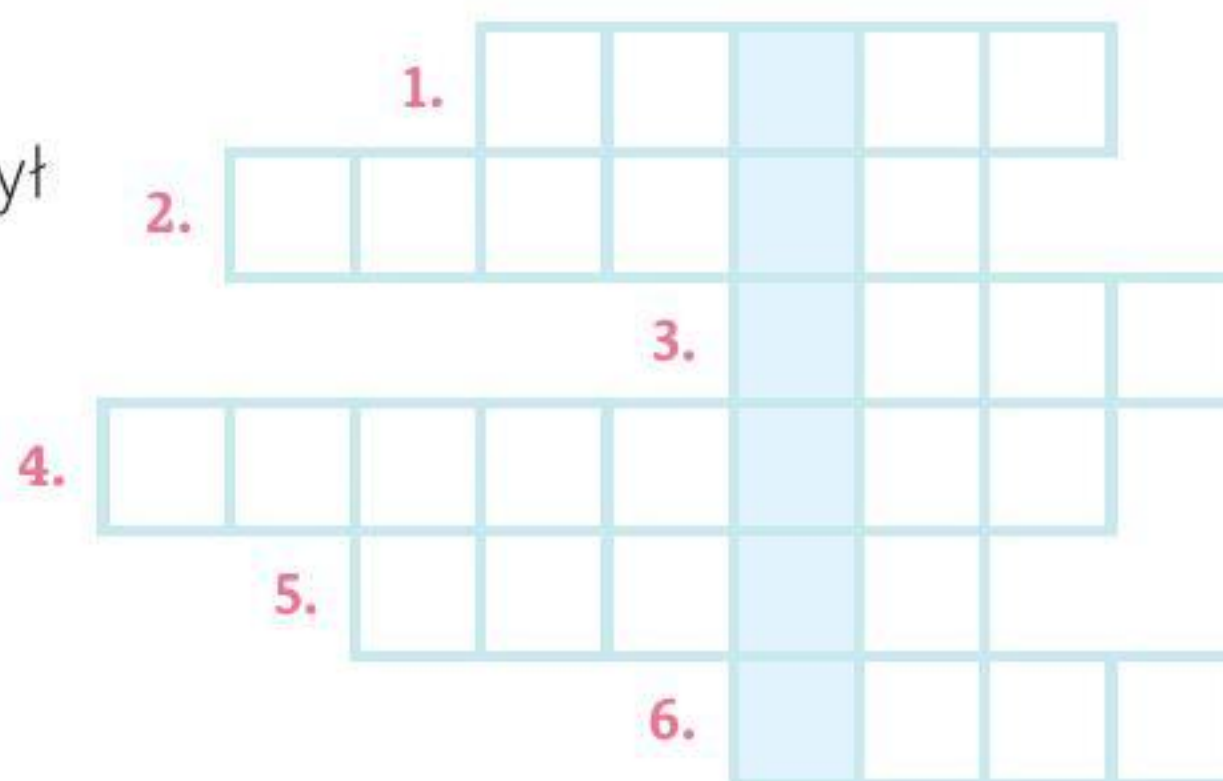
b) Zwrotnik Koziorożca przebiega przez kontynenty:

.....

c) Przez wody Oceanu przechodzi koło podbiegunowe południowe.

6. Rozwiąż krzyżówkę, odczytaj hasło z wyróżnionej kolumny i wyjaśnij jego znaczenie.

1. Taki kształt ma każdy z równoleżników.
2. Kierunek świata, w którym Kolumb wyruszył z Europy.
3. Pokrywa $\frac{2}{3}$ powierzchni naszej planety.
4. Jeden z łuków łączących bieguny.
5. Tam dotarł Vasco da Gama.
6. Bryła, do której Ziemia ma zbliżony kształt.

Wyjaśnienie hasła:

1

Mapa i plan

Dziś się nauczysz:

- ▶ cech globusa, mapy i planu
- ▶ czytania mapy
- ▶ dostrzegania praktycznego znaczenia map

1. Wymienione cechy przyporządkuj do mapy, planu lub globusa. Wpisz w wyznaczonych miejscach litery od A do E (niektóre więcej niż raz).

MAPA

PLAN

GLOBUS

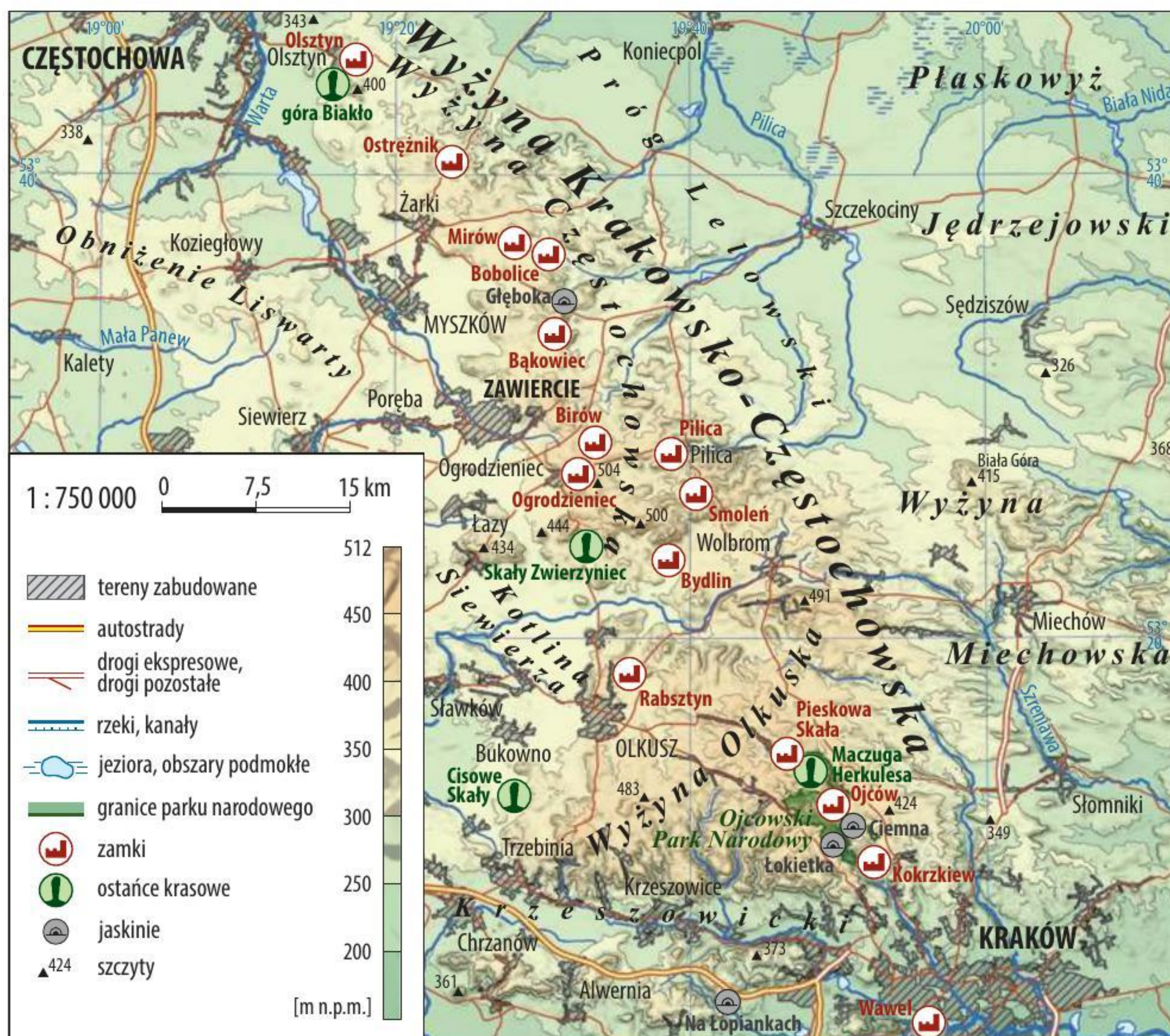
-
- A.** Jest obrazem Ziemi lub jej części na płaszczyźnie.
- B.** Jest modelem Ziemi.
- C.** Może być m.in. turystyczna, samochodowa, gospodarcza.
- D.** Przedstawia na przykład jedno miasto lub dzielnicę.
- E.** Raczej nie przyda się w czasie wycieczki terenowej.

2. Znaki stosowane na mapach lub planach są często bardzo intuicyjne. Uzupełnij legendę mapy – dopasuj do znaków właściwe objaśnienia, wybrane spośród podanych w ramce.

drogi • las • jezioro • restauracja • rzeka • muzeum
poczta • dworzec kolejowy • parking • szpital

3. Przyjrzyj się fragmentowi mapy Polski.

a) Wskaż tytuł, który najbardziej pasuje do tej mapy.

- A. Zamki w Polsce
- B. Nizina Mazowiecka
- C. Największe miasta Polski
- D. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska i okolice

b) Zaznacz **czerveną** kredką krawędź mapy wyznaczającą północ.

c) Otocz **niebieskim** kółkiem skalę mapy.

d) Oceń, czy można z tej mapy odczytać poniższe informacje. Odpowiedz **TAK** lub **NIE**.

- nazwa rzeki płynącej przez Częstochowę
- liczba kopalni między Olkuszem a Zawierciem
- kierunek, w jakim leży Ojcowski Park Narodowy względem Krakowa

4. Podaj dwie zalety map cyfrowych, których nie mają mapy drukowane.

-
-

5. Przyjrzyj się planowi miasta i wykonaj polecenia.

a) Podaj oznaczenie pól (np. A1), w których znajdują się:

- Muzeum Archeologiczne (brama Mariacka) –,
- Filharmonia Bałtycka –,
- skwer Świętopełka Wielkiego –,
- ulica Straganiarska –

b) Wypisz nazwy dwóch muzeów.

2

Skala mapy i planu

Dziś się nauczysz:

- ▶ obliczania skali mianowanej
(1 cm na mapie – jaka to odległość w terenie)
- ▶ obliczania na podstawie skali mapy rzeczywistej odległości w terenie

1. a) Przećwicz przeliczanie skali liczbowej na mianowaną według wzoru.

1 : 1 000 000

1 cm – **1 000 000 cm**

1 cm – **10 000 m**

1 cm – **10 km**

1 : 200 000

1 cm –

1 cm –

1 cm –

1 : 35 000

1 cm –

1 cm –

1 cm –

b) Zamień skalę liczbową na mianowaną.

1 : 1 600 000

.....

1 : 450 000

.....

1 : 75 000

.....

2. Odczytaj skalę z podziałki liniowej i zapisz ją w postaci mianowanej.

0 20 40 60 km

1 cm –

0 30 60 90 m

..... –

3. Na mapie w skali 1 : 1 850 000 odległość z Gdańska do Łodzi zmierzona linijką wynosi 16 cm. Oblicz faktyczną odległość między tymi miastami.

.....
.....

Odpowiedź: w linii prostej.

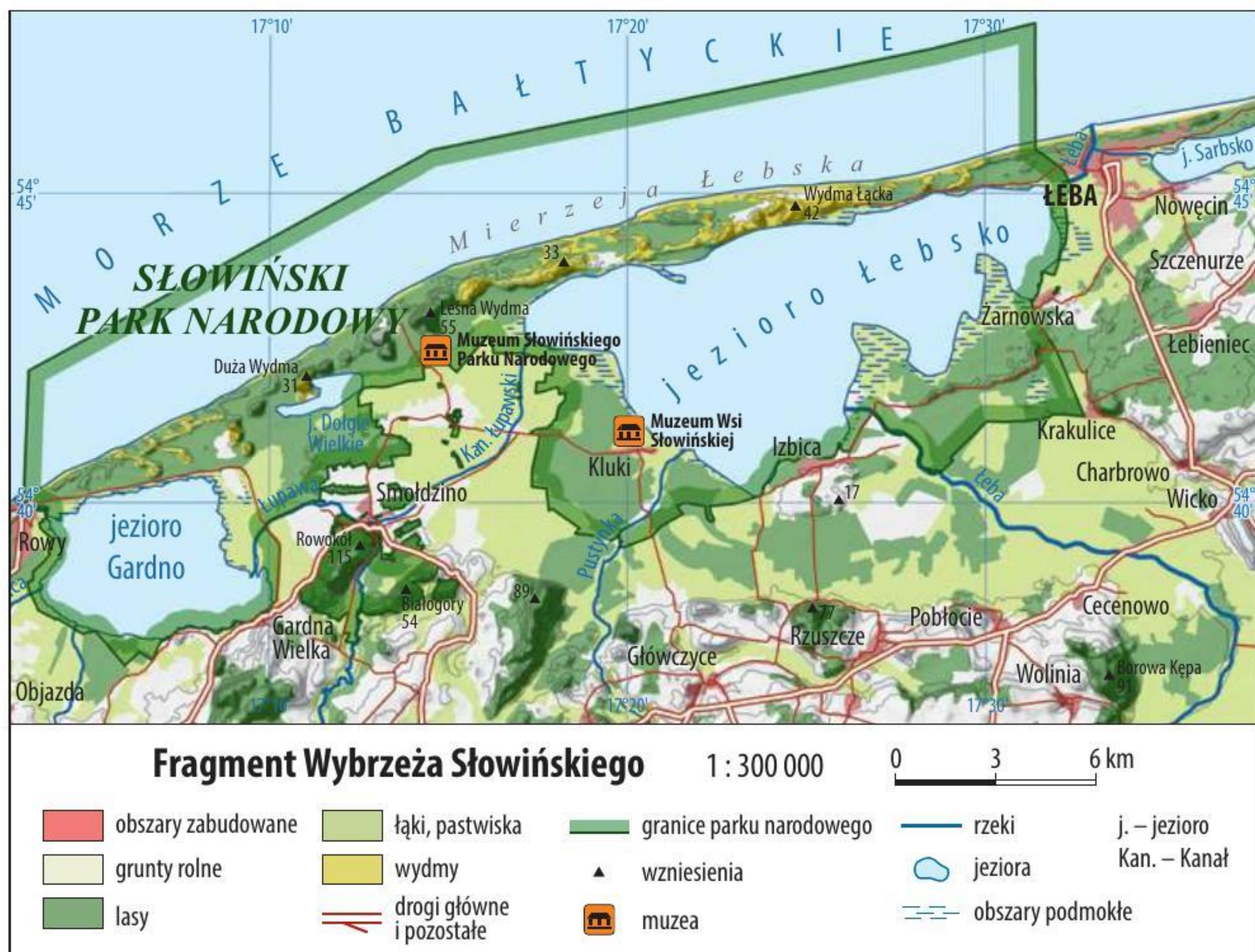

4. Ulica Długa w Poznaniu, wbrew nazwie, wcale nie należy do długich. Na planie miasta w skali 1 : 16 000 ma długość 2 cm 7 mm. Oblicz, jaką w rzeczywistości długość ma ul. Długa w Poznaniu.

.....
.....

Odpowiedź:

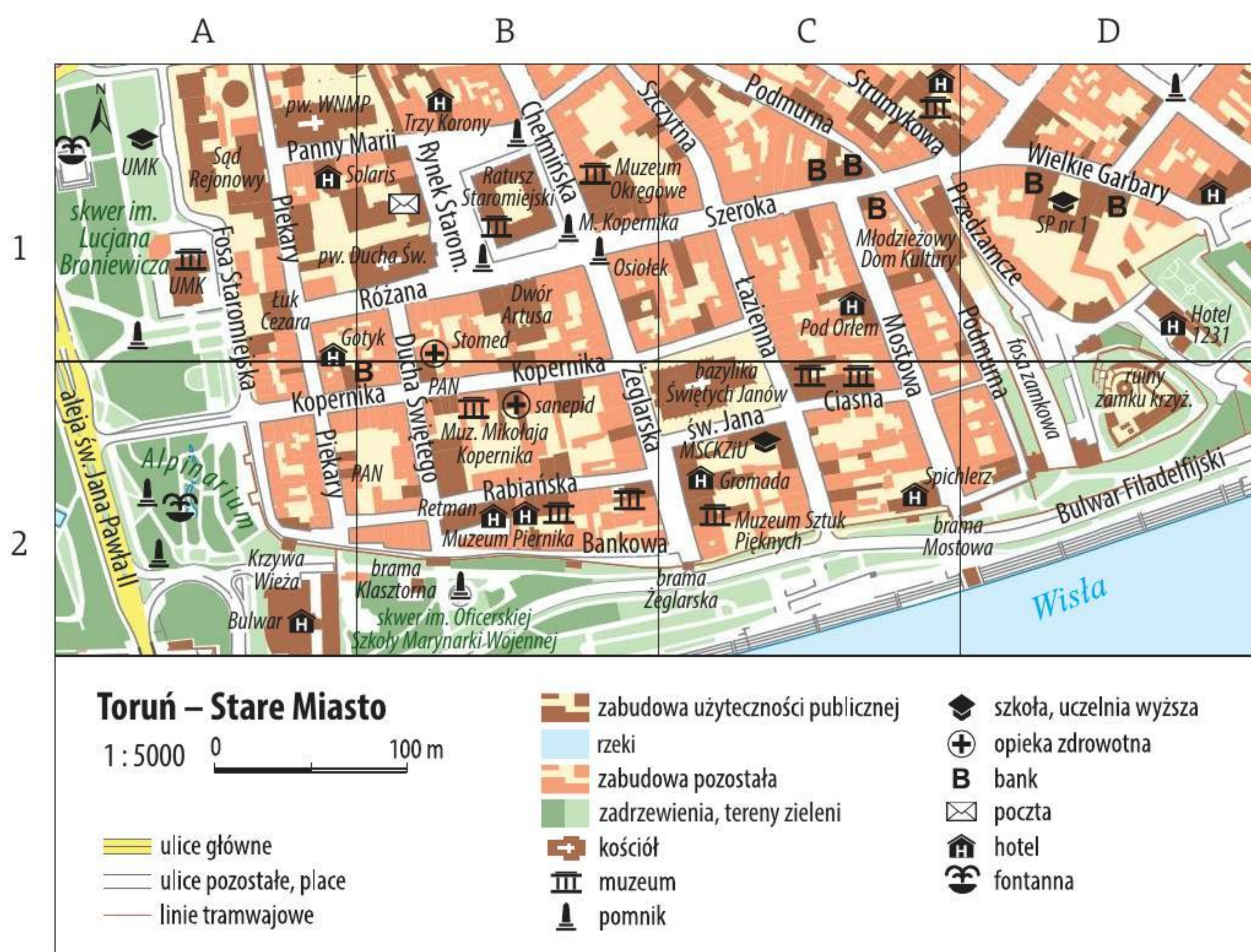
5. Przyjrzyj się mapie, a następnie oblicz odległości w linii prostej między podanymi miejscowościami.

Odległość Rowy–Łeba	Odległość Łeba–Wiko
Zapisz skalę mapy w postaci mianowanej:	Zapisz skalę mapy w postaci mianowanej:
.....	
Zmierz linijką odległość między Rowami a Łebą:	Zmierz odległość między Łebą a Wikiem:
.....	
Wykonaj obliczenia:	Wykonaj obliczenia:
.....	
.....	
Odpowiedź:	Odpowiedź:
.....	

- **6.** Przeczytaj tekst o spacerze po Starym Mieście w Toruniu, a następnie zmierz na mapie odpowiednie odcinki opisanej trasy i oblicz jej długość.

Turysta wyruszył spod pomnika osiołka (B1) w stronę Wisły ulicą Żeglarską. Gdy dotarł do bramy Żeglarskiej, skręcił na wschód i doszedł do bramy Mostowej. Tam skręcił w lewo i poszedł prosto ulicą Mostową. Na skrzyżowaniu z ulicą Szeroką udał się na zachód i wolnym spacerem dotarł do Łuku Cezara.

Zapisz skalę mapy w postaci mianowanej:

Zmierz linijką odpowiednie odcinki i je zsumuj:

..... cm + cm + cm + cm = cm

Wykonaj obliczenia:

.....

.....

Odpowiedź:

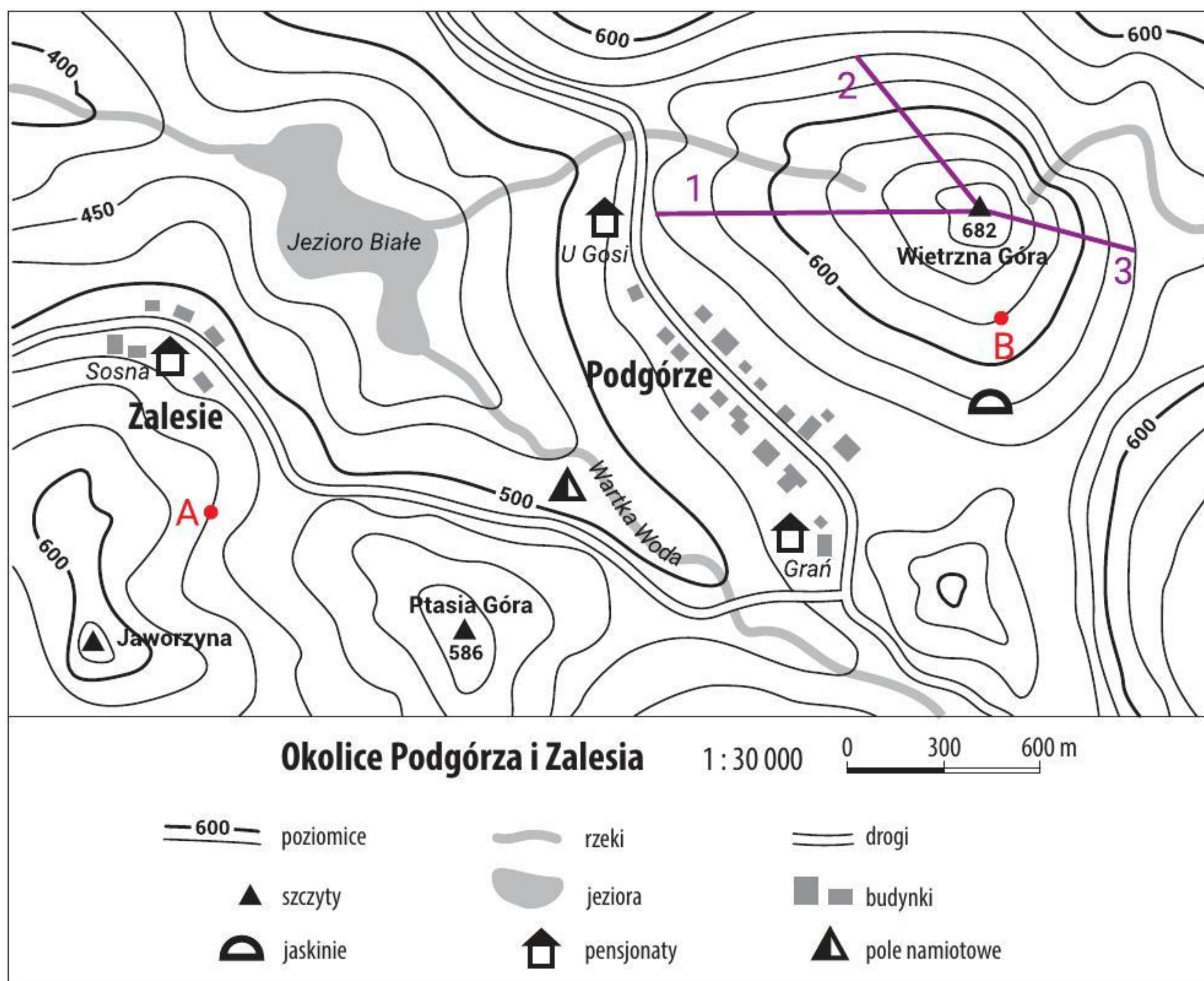
.....

Ukształtowanie terenu

Dziś się nauczysz:

- ▶ czytania poziomicy
- ▶ określania rzeźby terenu na podstawie mapy
- ▶ określania wysokości bezwzględnej i względnej na podstawie mapy

Wszystkie ćwiczenia w tym temacie wykonaj na podstawie poniższej mapy.

1. Przyjrzyj się poziomicom i dokończ zdanie.

Różnica wysokości między sąsiadującymi poziomiami na tej mapie wynosi m.

2. Odczytaj z mapy i zapisz z właściwą jednostką wysokość bezwzględną podanych miejsc.

Ptasia Góra – punkt A –

Wietrzna Góra – punkt B –

3. Oblicz i zapisz wynik z właściwą jednostką.

- wysokość względna Wietrznej Góry w stosunku do punktu B

.....

- wysokość względna Wietrznej Góry w stosunku do wejścia do jaskini

.....

4. Zaznacz poprawne dokończenie każdego ze zdań.

- Wysokość bezwzględna szczytu Jaworzyna jest
 - A. równa dokładnie 625 m n.p.m.
 - B. równa dokładnie 700 m n.p.m.
 - C. większa niż 600 m n.p.m., ale mniejsza niż 625 m n.p.m.
 - D. większa niż 625 m n.p.m., ale mniejsza niż 650 m n.p.m.
- Spośród wymienionych obiektów najwyżej nad poziomem morza znajduje się
 - A. pensjonat U Gosi.
 - B. pensjonat Grań.
 - C. pensjonat Sosna.
 - D. pole namiotowe.

5. Cyframi 1–3 oznaczono na mapie trzy drogi prowadzące na szczyt Wietrznej Góry. Każda z nich zaczyna się i kończy na tej samej wysokości nad poziomem morza.

- a) Podaj wysokość bezwzględną, na jakiej zaczyna się każda z tych dróg.

.....

- b) Ustal i zapisz, która z tych dróg prowadzi po najmniej stromym stoku, a która – po najbardziej stromym. Wpisz w okienkach odpowiednie numery.

6. Określ, czy na obszarze przedstawionym na mapie występują depresje. Zapisz odpowiedź i ją uzasadnij.

.....

.....

.....

4

Krajobraz

Dziś się nauczysz:

- ▶ jaką wysokość osiągają niziny, wyżyny i góry
- ▶ rozpoznawania elementów krajobrazu
- ▶ nazw pasów krajobrazowych Polski

1. Przypomnij, jakich barw używamy do oznaczania terenów na mapie. Podaj nazwy kolorów oraz przedziały wysokości. Pokoloruj kratki.

☐ dla nizin – obszarów od do m n.p.m.

☐ dla wyżyn – obszarów od do m n.p.m.

☐, ☐ i ☐ dla gór – obszarów powyżej m n.p.m.

2. Przyjrzyj się fotografiom.

- a)** Napisz, który z poniższych krajobrazów jest naturalny, a który – antropogeniczny (ukształtowany w dominującym stopniu przez człowieka).
- b)** Pod każdym krajobrazem podaj po trzy charakterystyczne dla niego elementy.

krajobraz

-
-
-

krajobraz

-
-
-

3. Na mapie zaznaczono cyframi pasy krajobrazowe Polski. Wpisz przy ich nazwach odpowiednie numery.

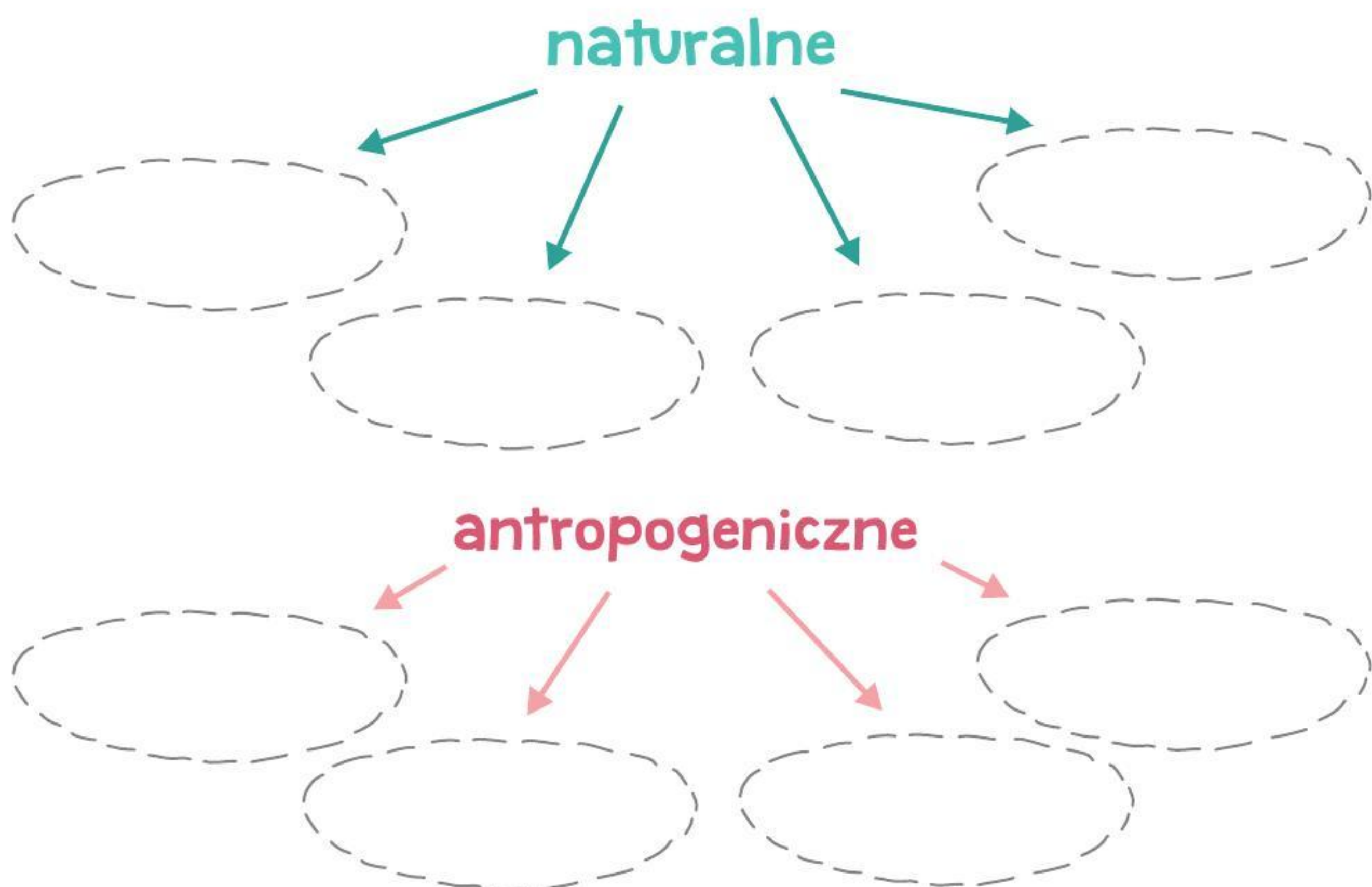
- ☐ pas gór
- ☐ pas pojezierzy
- ☐ pas kotlin
- ☐ pas wyżyn
- ☐ pas nizin
- ☐ pas pobrzeży

4. a) Podaj nazwę pasa krajobrazowego, w którym znajduje się twoja miejscowość.

.....

b) Wymień elementy krajobrazu, które obserwujesz wokół swojej szkoły.

c) Wydrukuj z internetowego portalu mapowego, np. www.google.pl/maps, mapę obszaru wokół swojej szkoły. Wskaż strzałkami wymienione miejsca (naturalne i antropogeniczne) i je podpisz.

1. Odpowiedz, dlaczego należy chronić przyrodę. Wypisz cztery powody.

.....

.....

.....

.....

Jak chronić przyrodę

Dziś się nauczysz:

- ▶ jak dbać o środowisko na co dzień
- ▶ czym są wybrane formy ochrony przyrody
- ▶ jak czytać znaki zakazu w miejscach, gdzie przyroda jest objęta ochroną

2. Pokoloruj pola z tymi zachowaniami, które są właściwe z punktu widzenia ochrony przyrody.

Napełnianie własnej butelki na wodę (zamiast kupowania kolejnych).

Kupowanie w sklepie plastikowej torby na każde zakupy.

Wyrzucanie śmieci do odpowiednich pojemników.

Wyłączanie światła i urządzeń elektrycznych przed wyjściem z pomieszczenia.

Zakręcanie wody w kranie w czasie mycia zębów.

Odcinanie od prądu urządzeń elektrycznych, z których nie korzystamy.

Wyrzucanie śmieci na drogę z jadącego pojazdu.

3. Połącz hasła A–D z właściwymi objaśnieniami I–IV.

I Nieduży obszar o bardzo cennych walorach przyrodniczych. Ochronie może podlegać tam cała przyroda lub jej wybrane elementy, np. konkretne rośliny, zwierzęta, formacje skalne. Działalność człowieka jest tam znacznie ograniczona, a w niektórych miejscach całkowicie zabroniona.

III Np. pojedyncze drzewo lub skała chronione z powodu swojej wartości.

B. rezerwat przyrody

II Obszar, na którym ochronie podlega krajobraz danego miejsca. Działalność człowieka, choć ograniczona, jest tam możliwa.

D. pomnik przyrody

A. park narodowy

C. park krajobrazowy

IV Duży obszar o najcenniejszych walorach przyrodniczych. Działalność człowieka jest tam znacznie ograniczona, a w niektórych miejscach całkowicie zabroniona. Największy tego typu obszar w Polsce leży nad rzeką Biebrzą.

4. Zaznacz poprawne zakończenia zdań.

- Na obszarach ochrony ścisłej w parkach narodowych i rezerwach przyrody ingerencja człowieka jest **całkowicie zabroniona** / **dozwolona w dużym zakresie**.
- Największy park narodowy w Polsce to **Roztoczański Park Narodowy** / **Biebrzański Park Narodowy**.
- Najstarsze drzewo w Polsce – Cis Henrykowski, który liczy około 1250 lat – jest objęty ochroną jako **pomnik przyrody** / **rezerwat przyrody**.

5. Wyobraź sobie, że na trasie wycieczki mijasz takie znaki. Wyjaśnij, co mówi każdy z nich.

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

Powtórzenie działu 2

Dziś powtórzysz:

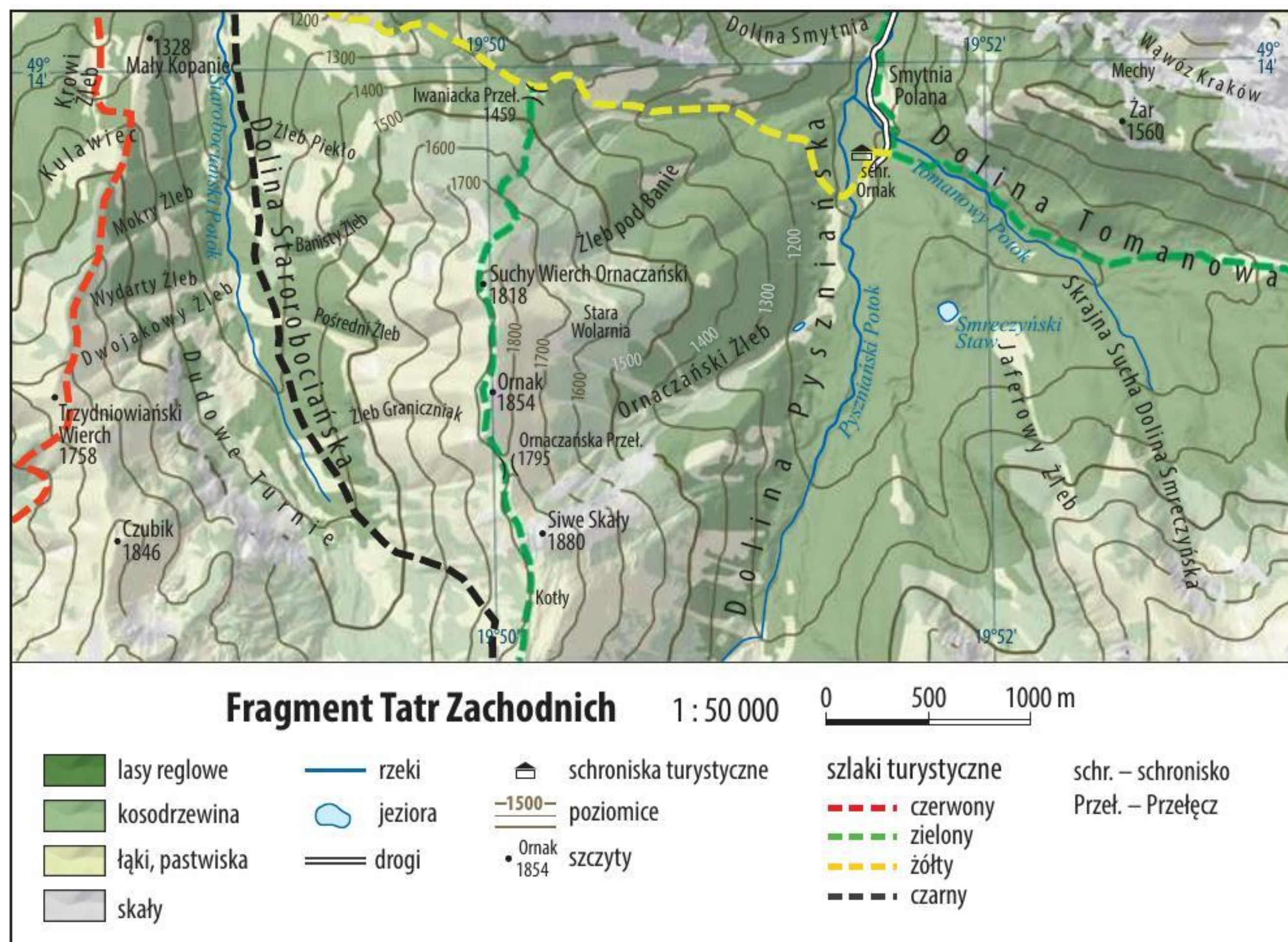
- ▶ jak czytać mapy
- ▶ jak przeliczać skalę
- ▶ jak określać wysokość bezwzględną i względną
- ▶ z czego składa się krajobraz

1. Wymień 6 elementów, które powinna mieć mapa.

2. Mapy turystyczne i mapy samochodowe są przykładami map tematycznych. Zastanów się i wymień po 4 obiekty, które mogą się na nich znaleźć.

Mapy turystyczne	<i>np. zabytki,</i>
Mapy samochodowe	

3. Przyjrzyj się mapie i wykonaj polecenia.

a) Określ, jaki to jest rodzaj mapy.

A. gospodarcza **B.** ogólnogeograficzna **C.** turystyczna **D.** pogody

b) Podaj skalę mapy.

liczbową mianowaną

c) Ustal, co ile metrów są na tej mapie poprowadzone poziomicze.

.....

d) Zapisz wysokość bezwzględną wymienionych szczytów.

Ornak Siwe Skały Żar

e) Oblicz wysokość względną góry Czubik w stosunku do Trzydniowiańskiego Wierchu.

.....

f) Uzupełnij zdania.

Aby dojść z Trzydniowiańskiego Wierchu do Krowiego Żlebu, należy pójść

szlakiem w kierunku

Pyszniański Potok płynie w kierunku, a Tomanowy Potok płynie

w kierunku

g) Korzystając ze skali, oblicz odległość w linii prostej z Suchego Wierchu Ornaczańskiego do Siwych Skał.

.....

.....

.....

4. Na mapie wykonanej w skali 1 : 10 000 000 odległość między Warszawą a Krakowem wynosi 3 cm. Oblicz długość tej trasy w rzeczywistości.

.....

.....

.....

5. Uzupełnij zdania.

Niziny to obszary na wysokościach od do m n.p.m., **wyżyny** – tereny od do m n.p.m., a **góry** – obszary położone powyżej m n.p.m.

Góry to też tereny wysokościach względnych większych niż m.

Na mapach Polski niziny są najczęściej oznaczone różnymi odcieniami koloru, wyżyny – odcieniami koloru, a góry – kolorami, lub

6. Wytłumacz, co to znaczy, że krajobraz jest antropogeniczny.

.....

.....

.....

7. Na fotografiach przedstawiono dwa krajobrazy. Ustal, który z nich jest antropogeniczny, a który – naturalny, i odpowiednio je podpisz. Wymień po trzy elementy charakterystyczne dla każdego typu krajobrazu.

krajobraz

-
-
-

krajobraz

-
-
-

1

Krajobraz nadmorski

Dziś się nauczysz:

- ▶ czym się charakteryzuje krajobraz nadmorski
- ▶ jak wiatr i woda kształtują tamtejszą rzeźbę terenu
- ▶ jakie są charakterystyczne zawody ludzi mieszkających nad morzem

1. Pokoloruj na mapce Polski pas pobrażę i podpisz go.

2. Rozpoznaj na zdjęciach formy ukształtowania terenu występujące na pobrażach i zapisz ich właściwe nazwy. Ponadto określ, czy dane wybrzeże jest niskie, czy wysokie.

forma ukształtowania terenu:
typ wybrzeża:

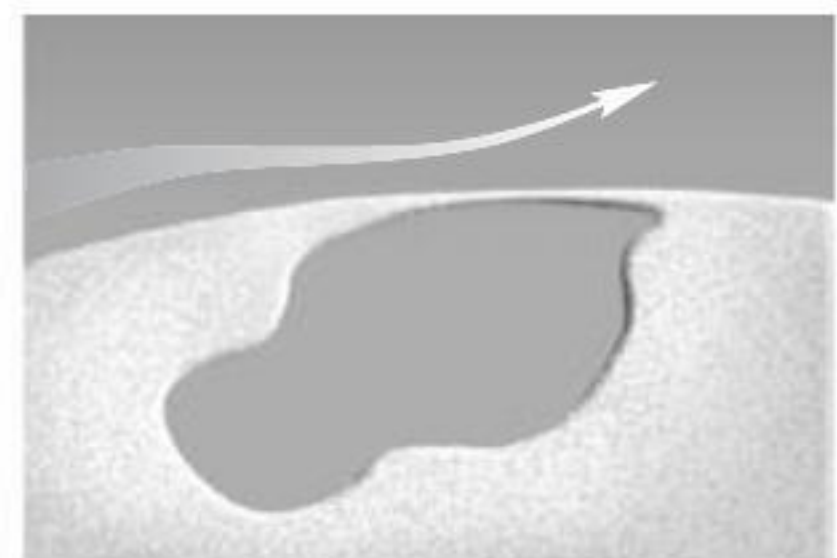
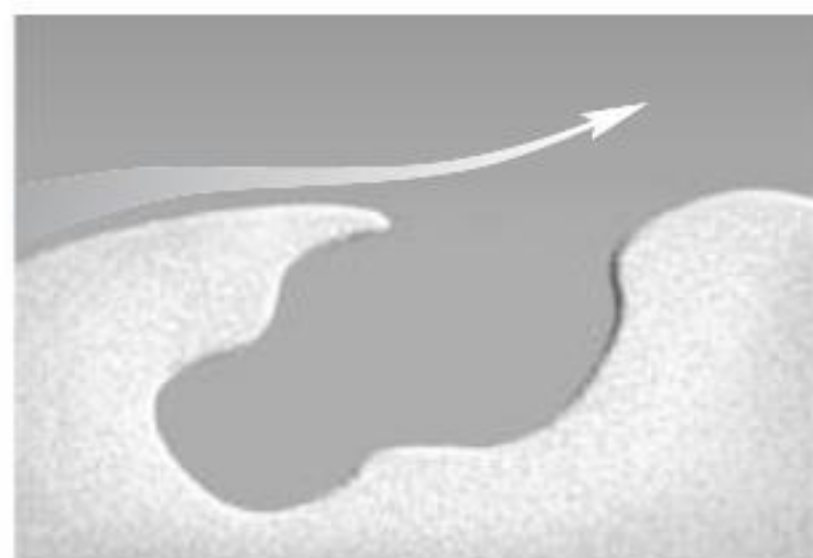
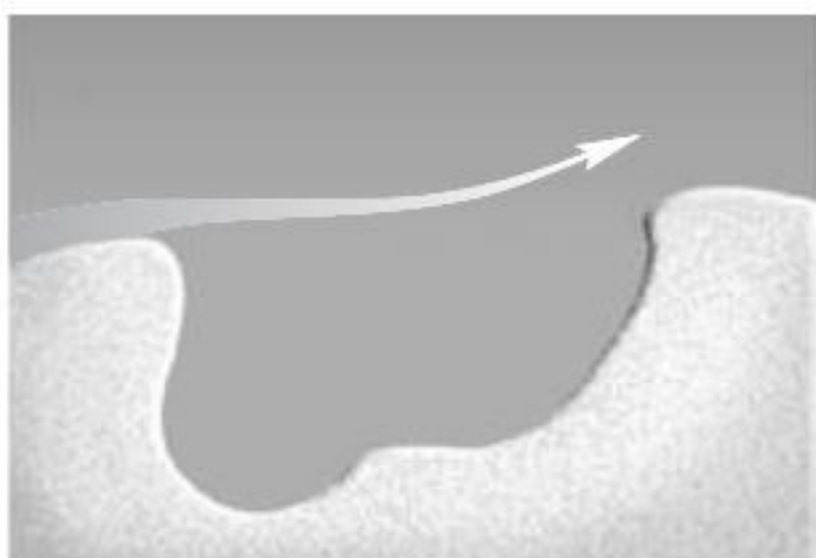

forma ukształtowania terenu:
typ wybrzeża:

forma ukształtowania terenu:
typ wybrzeża:

3. Przyjrzyj się procesowi powstawania jeziora przybrzeżnego. Umieść na rysunkach w odpowiednich miejscach nazwy: *mierzeja*, *zatoka*, *prąd przybrzeżny*, *jezioro przybrzeżne*, *morze*.

4. Określ, które elementy krajobrazu są kształtowane przez morze, a które – przez wiatr. Umieść na ilustracjach nazwy: *klif*, *plaża*, *wydma*, *morze*, *wiatr*.

5. Oceń prawdziwość informacji na podstawie poniższego tekstu dotyczącego Słowińskiego Parku Narodowego. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Słowiński Park Narodowy to wyjątkowy obszar położony w północnej Polsce nad Morzem Bałtyckim. Głównymi atrakcjami są tam ruchome wydmy wraz z Mierzeją Łebską. Na tym terenie znajdują się również jeziora przybrzeżne, np. Łebsko i Gardno, oraz tereny podmokłe. W logo parku widnieje mewa srebrzysta.

Na terenie Słowińskiego Parku Narodowego znajdują się ruchome wydmy i Mierzeja Łebska.	P	F
Obszar ten położony jest w południowej Polsce.	P	F
Gardno i Łebsko to jeziora przybrzeżne.	P	F
W logo Słowińskiego Parku Narodowego umieszczono klif.	P	F

6. Zastanów się, co może być źródłem zarobku w nadmorskich miejscowościach. Podaj jak najwięcej przykładów.

sprzedaż pamiątek,

.....

.....

.....

.....

.....

Krajobraz pojezierny

Dziś się nauczysz:

- ▶ jak lądolód wpłynął na krajobraz pojezierzy
- ▶ nazw najważniejszych jezior i miast na Pojezierzu Mazurskim
- ▶ dostrzegania walorów turystycznych krajobrazu pojeziernego
- ▶ rozpoznawania zwierząt żyjących w Mazurskim Parku Krajobrazowym

1. Pokoloruj na zielono pas pojezierzy, a następnie zaznacz i podpisz Pojezierze Mazurskie.

2. Uzupełnij tekst, tak aby zawierał poprawne informacje o powstaniu krajobrazu pojeziernego. Wybierz właściwe wyrazy spośród podanych w ramce.

depresje • zatoki • morza • jeziora
 lądolód • głazy narzutowe
 Mamry • wzniesienia • Śniardwy

Na terenie dzisiejszych pojezierzy dawniej obecny był Topniejąc, utworzył i Pozostawił również liczne skały, które były uwięzione w jego ciele – są to Największym jeziorem w tym pasie i zarazem w Polsce są

3. Wyjaśnij własnymi słowami, dlaczego Pojezierze Mazurskie jest atrakcyjne dla turystów i jak zazwyczaj spędzają tam czas.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Podpisz fotografie przedstawiające zwierzęta, które można spotkać na Pojezierzu Mazurskim. Wybierz nazwy gatunków spośród podanych w ramce.

orzeł przedni • bóbr europejski • łось euroazjatycki • kormoran zwyczajny
wydra europejska • żubr europejski

5. a) Przeczytaj tekst i prześledź trasę rejsu na mapie.

Wybierasz się w podróż Szlakiem Wielkich Jezior Mazurskich. Twój rejs zaczyna się w miejscowości ①. Następnie kanałem kierujesz się na południe i wpływasz na drugie największe jezioro w Polsce ②. Stamtąd kierujesz się na południowy-wschód i wpływasz na dwa jeziora ③, ④. Następnie zatrzymujesz się w miejscowości, która jest jedną z najpopularniejszych w tym regionie ⑤. Płyniesz na południe i wpływasz na jezioro ⑥, które jest trzecim pod względem wielkości jeziorem na Pojezierzu Mazurskim. Kierujesz się na południowy-zachód i dopływasz do miejscowości ⑦, położonej nad jeziorami Mikołajskim i Tałty. Potem wpływasz na największe jezioro w Polsce ⑧ i kierujesz się kanałem ⑨ do miejscowości ⑩, w której kończysz swój rejs.

b) Uzupełnij nazwy miejscowości, jezior lub kanałów oznaczonych na mapie.

- ①
- ②
- ③
- ④
- ⑤
- ⑥
- ⑦
- ⑧
- ⑨
- ⑩

c) Zaznacz na mapie czerwonym kolorem trasę opisaną w tekście.

6. Podaj nazwę parku krajobrazowego znajdującego się na pojezierzach. Napisz, co podlega w nim ochronie.

-
-
-

Krajobraz nizinny

Dziś się nauczysz:

- ▶ ogólnej charakterystyki nizin
- ▶ cech Niziny Mazowieckiej
- ▶ jakie jest znaczenie Kampinoskiego Parku Narodowego

1. Wpisz w tekście właściwe wyrazy wybrane spośród podanych: *równinny, pagórkowaty, 300 m n.p.m., pola uprawne, plaże.*

Niziny to tereny leżące poniżej Pas nizin jest w przeważającej części W krajobrazie dominują

2. Oceń prawdziwość informacji na temat pradolin. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Są to szerokie i długie obniżenia terenu o płaskim dnie.	P	F
Wyrzeźbiła je woda z topniejącego lądolodu.	P	F
Rzadko płyną w nich rzeki.	P	F

3. Podkreśl prawidłowe dokończenia zdań dotyczących Kampinoskiego Parku Narodowego.

Obejmuje on ***Puszcę Kampinoską / Mierzeję Kampinoską.***

Symbolem tego parku narodowego jest ***łoś / niedźwiedź.***

Występują tam ***jaskinie / wydmy śródlądowe.***

Wśród drzew dominują ***dęby / sosny.***

4. Przyjrzyj się fotografii zrobionej w Kampinoskim Parku Narodowym. Wybierz podpis, który do niej pasuje.

- A.** Zwierzęta i rośliny w Kampinoskim Parku Narodowym.
- B.** Wydmy śródlądowe na Nizinie Mazowieckiej.
- C.** Pola uprawne i inne tereny wiejskie.
- D.** Bagna charakterystyczne dla Kampinoskiego Parku Narodowego.

5. Przyjrzyj się mapie i wykonaj polecenia.

- a) Podaj nazwę największego miasta położonego na Nizinie Mazowieckiej oraz nazwę rzeki, która przez nie przepływa.

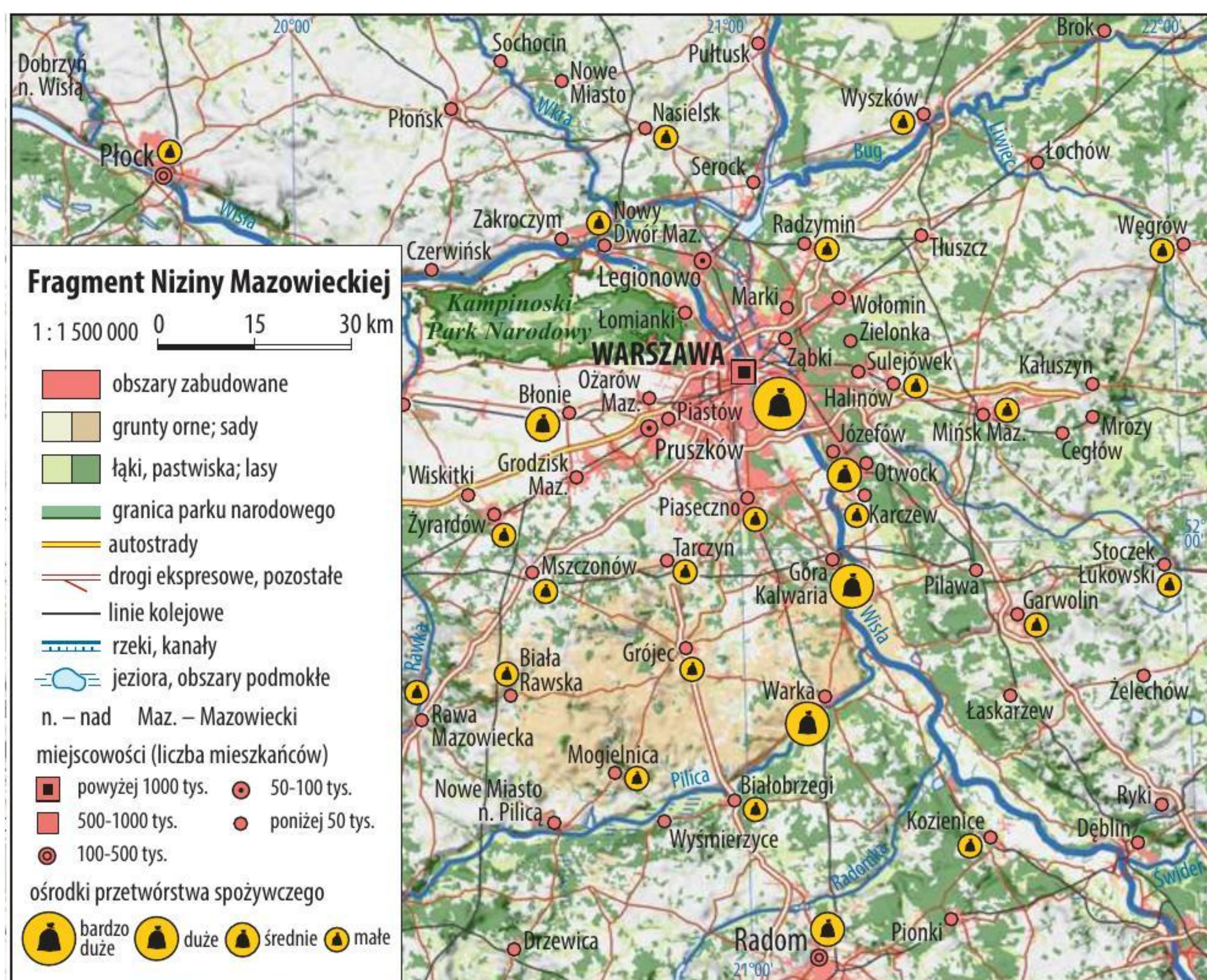
b) Ustal, w jakim kierunku od stolicy Polski znajduje się Kampinoski PN.

- c) Napisz, jaki typ obszarów rolniczych licznie występuje na południe od Warszawy, m.in. w rejonie Grójca.

- d) Podkreśl nazwy miejscowości, w których znajdują się zakłady przetwórstwa spożywczego.

Drzewica Warka Góra Kalwaria Tarczyn Nasielsk Błonie

- e) Zapisz nazwy dwóch miejscowości położonych nad rzeką Bug.

Krajobraz wyżynny

Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie w Polsce znajduje się pas wyżyn
- ▶ czym się charakteryzuje Wyżyna Krakowsko-Częstochowska
- ▶ co można zobaczyć w jaskini

1. Skreśl niepoprawne fragmenty zdań.

- Wyżyny to obszary położone na wysokości **300–500 / 500–800** m n.p.m.
- Pas wyżyn występuje w Polsce na **północ / południe** od pasa nizin.
- Wysokość bezwzględną na wyżynach zazwyczaj prezentuje się w odcieniach koloru **zielonego / żółtego**.

2. a) Pokoloruj na mapce odpowiednim kolorem pas wyżyn.

b) Zaznacz w przybliżeniu na mapce Wyżynę Krakowsko-Częstochowską i zakresuj jej obszar.

3. Po lewej stronie zapisano kilka informacji o Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, a po prawej – ich wyjaśnienia. Połącz informacje ze sobą, tak aby utworzyły logiczne zdania.

Turyści mogą tu uprawiać wspinaczkę skalną, ponieważ

Występują tutaj wapienie, gdyż

Znajduje się tutaj wiele jaskiń, ponieważ

Wapienie powstały ze szczątków organizmów żywych, dlatego

w odległej przeszłości ten obszar był zalany morzem.

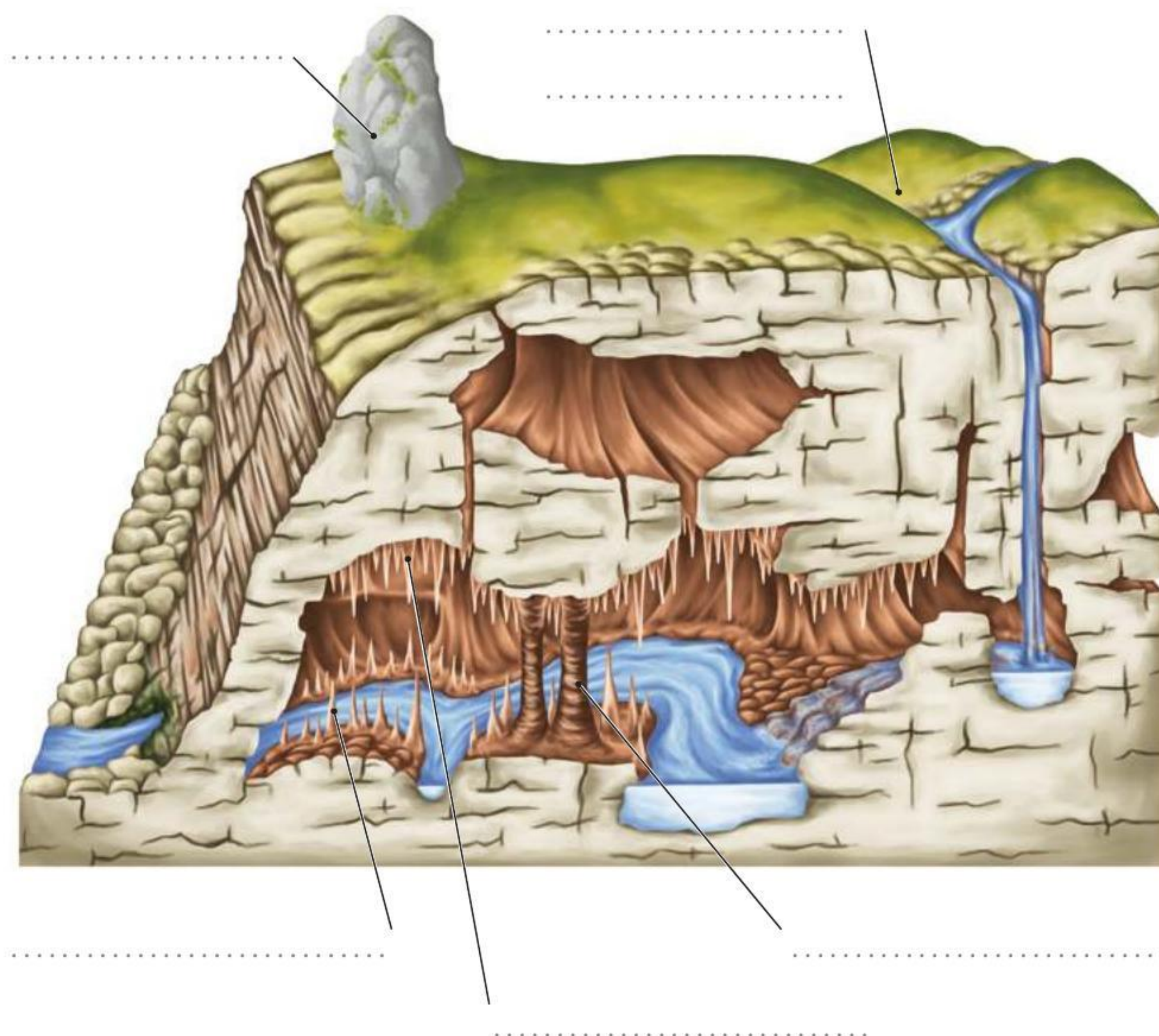
jest tutaj wiele stromych ostańców krasowych.

czasem widać w nich odciski kształty muszli.

tutejsze skały ulegają rozpuszczaniu przez wodę zawierającą dwutlenek węgla.

4. Podpisz w odpowiednich miejscach na rysunku formy rzeźby krasowej. Wykorzystaj wyrazy podane w ramce.

stalagmit • stalaktyt • dolina krasowa • stalagnat • ostaniec

5. Oceń prawdziwość informacji na temat Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Kraina ta jest nazywana Jurą.	P	F
Na jej najcenniejszych przyrodniczo obszarach utworzono Kampinoski Park Narodowy.	P	F
Niektóre jaskinie tej krainy są siedliskiem jadowitych pajaków.	P	F
Wielu turystów przyciąga Szlak Orlich Gniazd, na którym znajdują się średniowieczne zamki.	P	F

Krajobraz wysokogórski

Dziś się nauczysz:

- ▶ charakterystyki krajobrazu wysokogórskiego
- ▶ rozpoznawania pięter roślinności w wysokich górach
- ▶ nazw popularnych miejsc znajdujących się w Tatrach

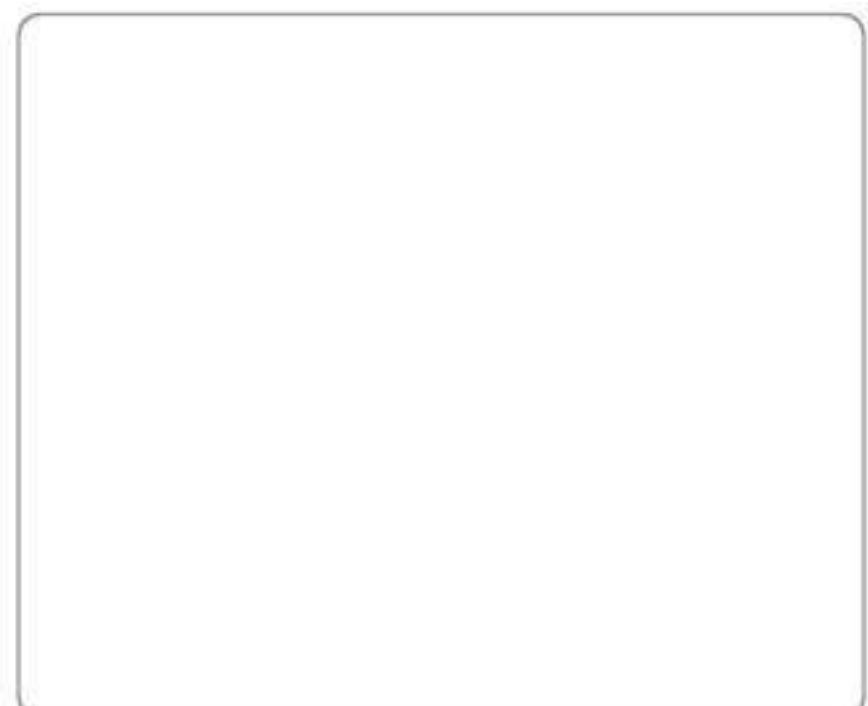
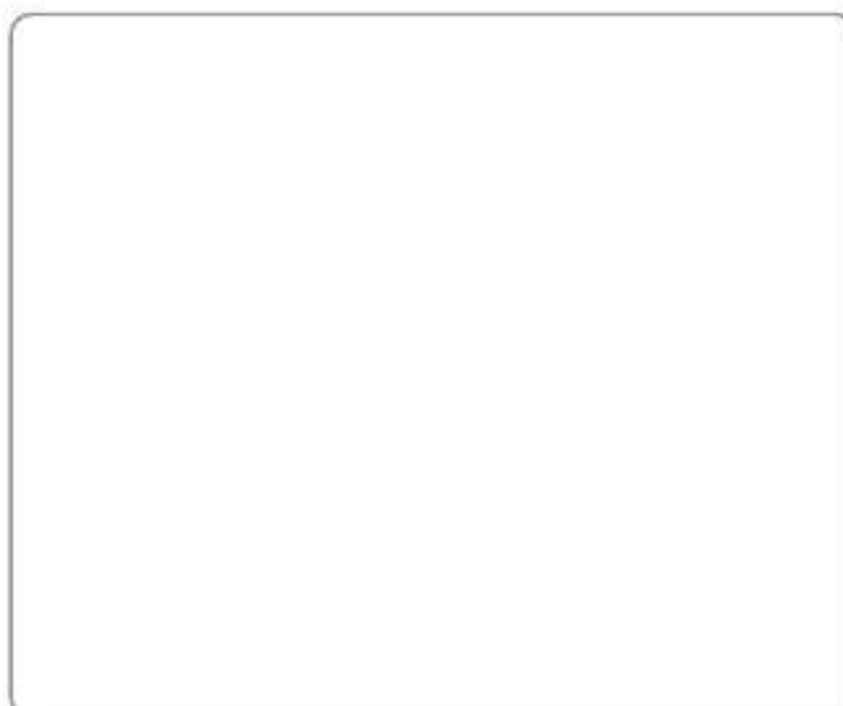
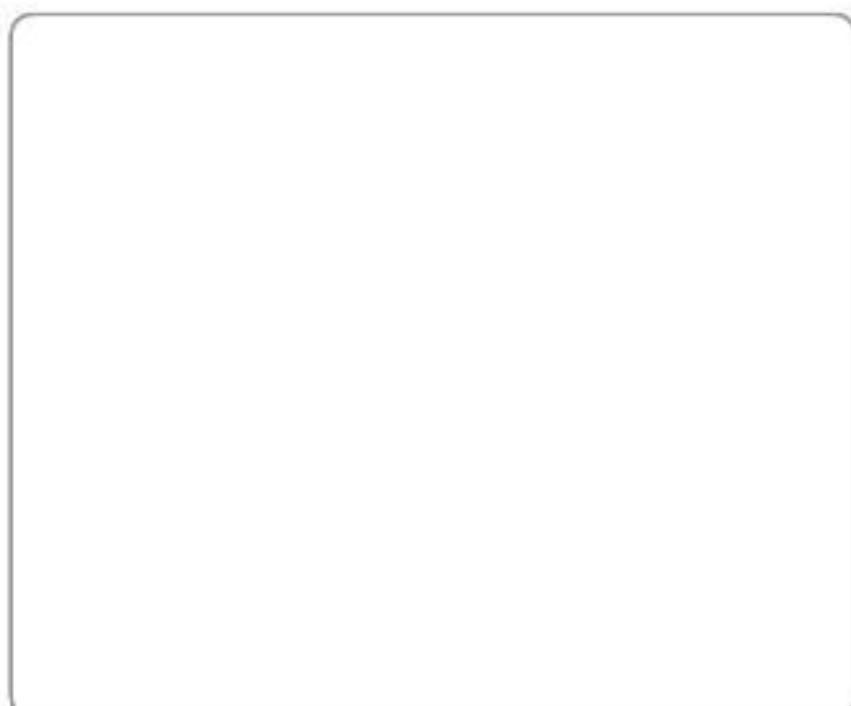
1. Pokoloruj na mapce pas gór, a następnie podpisz odpowiednio obydwa łańcuchy górskie.

2. Uzupełnij tekst wybranymi z ramki wyrazami w odpowiedniej formie, tak aby zawierał poprawne informacje o Tatrach.

Rysy • Sudety • Karpaty
wysokogórski • górski
Zachodnie • Wschodnie • Południowe
Wysokie • 2301 • 2499

Tatry wchodzą w skład łańcucha Są jedynym pasmem górskim w Polsce, w którym występuje krajobraz Tatry Polskie dzielą się na Tatry (zbudowane m.in. z wapieni i w dużym stopniu porośnięte roślinnością) oraz Tatry (o bardziej strzelistej rzeźbie, zbudowane m.in. ze skał granitowych). Najwyższy szczyt Tatr i zarazem Polski to, wznoszące się na wysokość m n.p.m.

3. Wyobraź sobie, że kolega lub koleżanka nie rozumie różnic między górą, pasmem górskim i łańcuchem górskim. Spróbuj to wyjaśnić na rysunkach.

4. Rozpoznaj charakterystyczne elementy krajobrazu wysokogórskiego. Poprowadź strzałki od nazw rzeźby terenu do odpowiednich miejsc na fotografii.

grań

turnia

żleb

jezioro

piarg

przełęcz

5. Przyjrzyj się tatrzańskiej roślinności. Podpisz fotografie nazwami odpowiednich pięter, a następnie ponumeruj je od najniższego do najwyższego.

.....

.....

.....

regiel dolny

.....

.....

6. Tatry Wysokie od Tatr Zachodnich oddziela Dolina Suchoj Wody. Uzupełnij tabelę, korzystając z mapy zamieszczonej na stronie 73 podręcznika.

Miejsce w górach	Rysy	Jaskinia Mroźna	Morskie Oko	Tatrzański Park Narodowy	Dolina Kościeliska
Tatry Wysokie	✕				
Tatry Zachodnie					

7. Podpisz zdjęcia zwierząt spotykanych w polskich górach.

tatrzańska

tatrzański

brunatny

8. Oceń prawdziwość informacji na temat Tatr. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Tatry odwiedza rocznie kilka milionów turystów.	P	F
Poronin jest nazywany „zimową stolicą Polski”.	P	F
Wielu mieszkańców terenów górskich pracuje w sektorze turystycznym.	P	F
Na Giewont można wjechać kolejką linową.	P	F

9. Zastanów się i zaproponuj, w jaki sposób można chronić obszar Tatr przed negatywnym wpływem człowieka.

.....

.....

.....

.....

1. Przeczytaj definicję dziedzictwa kulturowego kraju, zamieszczoną w podręczniku na stronie 78. Uzupełnij mapę myśli wyrażeniami z ramki.

bizuteria • chaty • gwara regionalna • hymn narodowy • język narodowy
kolędy • kujawiak • narzędzia • obchodzenie świąt • obrazy • pałace • polonez
rzeźby • stroje regionalne • świątynie • technika haftowania
~~technika tworzenia wycinanek~~ • tradycyjne przepisy • zamki

Dziedzictwo historyczno-kulturowe Polski

Dziś się nauczysz:

- ▶ czym jest dziedzictwo historyczno-kulturowe kraju
- ▶ dostrzegania przykładów dziedzictwa w swoim otoczeniu
- ▶ rozpoznawania elementów kultury ludowej Polski

MATERIALNE

NIEMATERIALNE

budowle

dzieła sztuki

przedmioty

język

zwyczaje,
obrzędy

kuchnia

tańce

pieśni

sztuka
ludowa

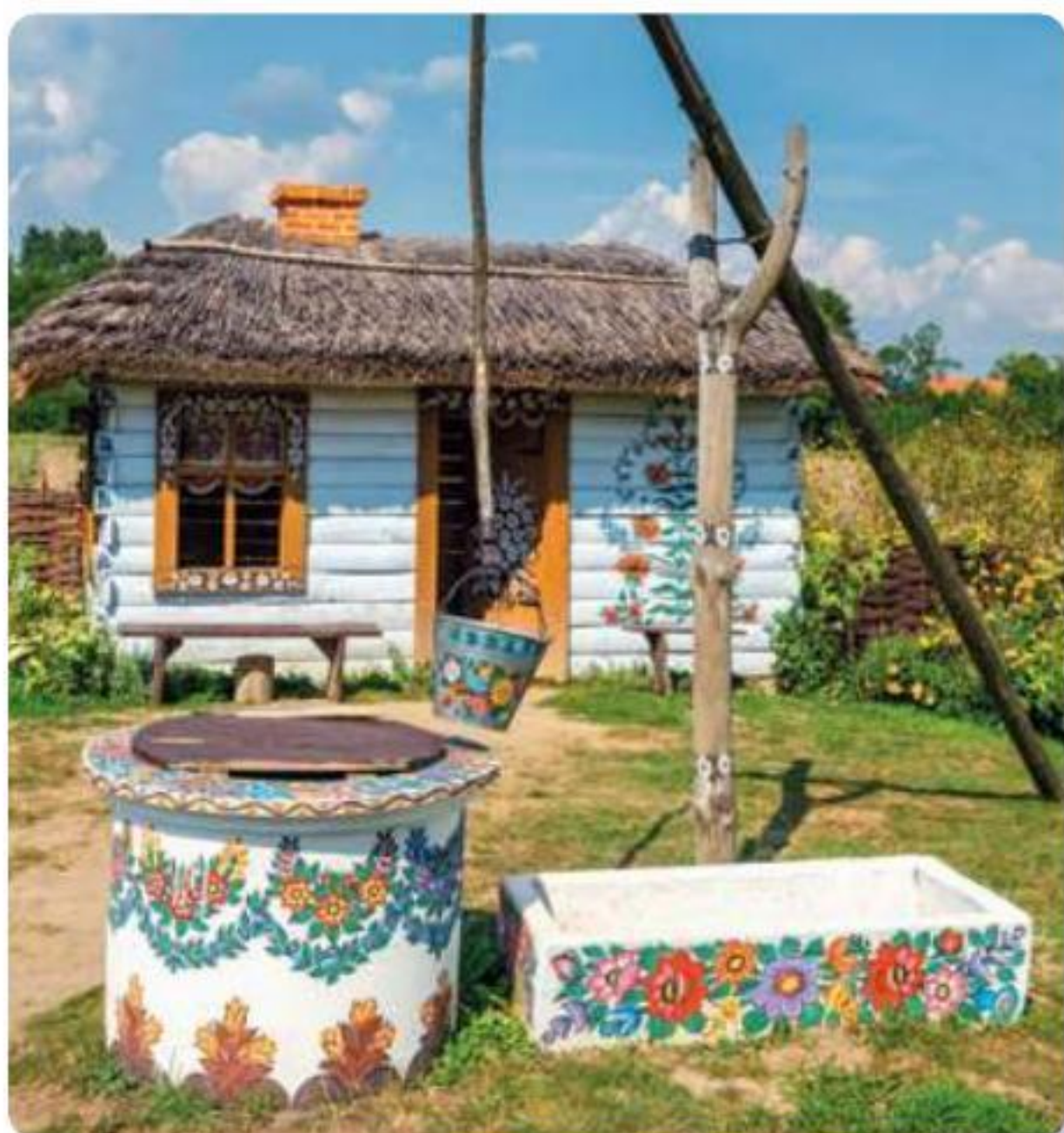
technika tworzenia wycinanek

2. Częścią dziedzictwa materialnego są najróżniejsze obiekty. Wiele z nich przyciąga licznych odwiedzających. Obejrzyj fotografie i skomentuj przy każdej z nich, co tobie wydałoby się ciekawe podczas zwiedzania ukazanych na nich obiektów.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Jedno z Orlich Gniazd – zamek z XIV w. w Będzinie. Znajduje się tam kolekcja broni z dawnych wieków.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Skansen w Zalipiu – małopolskiej wsi, w której jest tradycja malowania budynków (chat, stodół, studni) w kolorowe kwiatowe wzory.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Dar Pomorza – niemalże 100-letni żaglowiec cumujący przy nabrzeżu w Gdyni. Zwiedzający mogą poznać jego historię, obejrzeć wnętrze i wyposażenie.

3. Dobierz podpisy do ilustracji, a następnie określ, z jakich regionów pochodzą pokazane na nich obiekty.

łowickie pisanki • buty z łyka • strój góralski • haft kaszubski • oscypek

.....

.....

.....

4. Warto wiedzieć, że jeden z polskich tańców narodowych zyskał status niematerialnego kulturowego dziedzictwa ludzkości (w grudniu 2023 r.).

a) Znajdź w ćwiczeniu 1 na stronie 39 nazwy dwóch tańców. Wybierz nazwę 7-literową i wpisz ją poniżej.

--	--	--	--	--	--	--

Uroczysty taniec na zaręczynach Zosi i Tadeusza – jedna z ostatnich scen filmu *Pan Tadeusz* w reżyserii Andrzeja Wajdy.

b) Zapewne wiesz, że i ty będziesz się go uczyć i zatańczysz w specjalnych okolicznościach raz lub dwa razy w życiu. Napisz, kiedy tak się stanie.

.....

.....

5. Podaj nazwy kilku znanych ci polskich dań lub potraw regionalnych.

.....

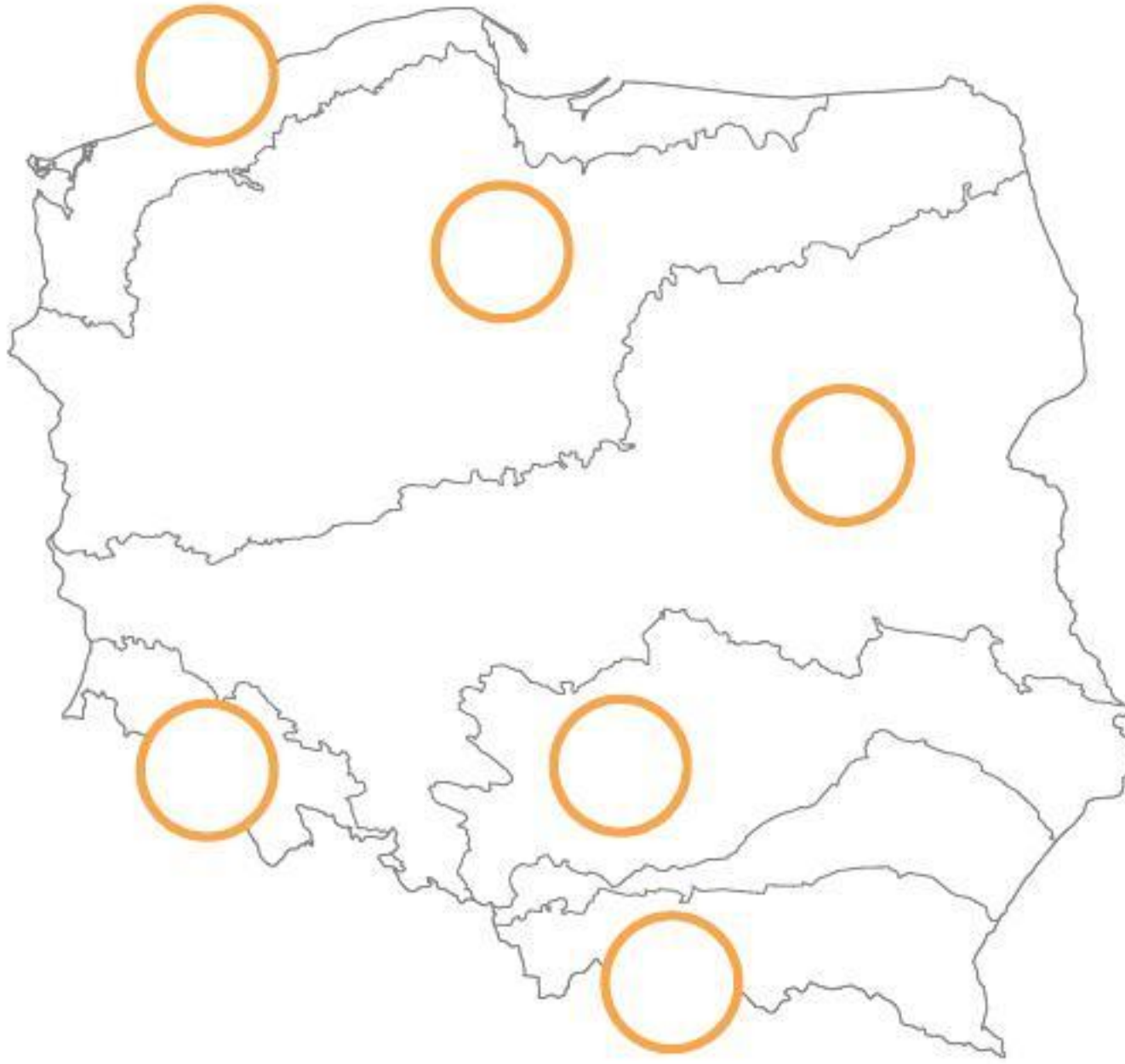
.....

Powtórzenie działu 3 (tematy 1–5)

Dziś powtórzysz:

- ▶ jakie pasy krajobrazowe wyróżniamy w Polsce
- ▶ jakie są najważniejsze elementy krajobrazów naturalnych

1. Wpisz we właściwych miejscach na mapie numery pasów krajobrazowych.

1. pas nizin
2. pas pobrzeży
3. pas pojezierzy
4. pas gór
5. pas wyżyn

2. Przyjrzyj się fotografiom. Ustal, co to za pasy krajobrazowe oraz podaj po dwa ich charakterystyczne elementy.

pas

pas

pas

pas

3. Skreśl w tekście niepoprawne informacje.

Rysunek przedstawia **wydmę / klif**. Jest to przykład wybrzeża **niskiego / wysokiego**. Forma ta jest efektem **niszczącej / budującej** działalności **morza / wiatru**.

4. Rozpoznaj rośliny charakterystyczne dla pasa pobraży. Podaj ich nazwy oraz krótko wyjaśnij, jak się dostosowały do warunków panujących na tym obszarze.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Wytłumacz, jaki wpływ miał lądolód na krajobraz pojezierzy w Polsce. Wymień trzy elementy krajobrazu pojeziernego.

.....

.....

6. Wyobraź sobie, że po powrocie z wakacji spędzonych nad największym jeziorem na Pojezierzu Mazurskim opowiadasz w klasie o swoich wrażeniach. Sformułuj wypowiedź, w której wymienisz nazwę tego jeziora oraz trzy miejscowe atrakcje.

.....

.....

7. Do każdego zdania dobierz poprawne zakończenie.

Niziny to tereny położone

- A.** powyżej 300 m n.p.m. **B.** poniżej 300 m n.p.m. **C.** powyżej 500 m n.p.m.

Przez Nizinę Mazowiecką przepływa

- A.** Wisła. **B.** Odra. **C.** Warta.

W krajobrazie nizin przeważają

- A.** lasy. **B.** jeziora. **C.** pola uprawne.

8. Dopisz po dwa przykłady produktów otrzymywanych w wyniku działalności mieszkańców nizin.

- uprawa ziemi –
- hodowla zwierząt –
- przetwórstwo spożywcze –

9. Uzupełnij tekst, tak aby zawierał prawdziwe informacje. Wykorzystaj wyrazy podane w ramce (pamiętaj o odmianie niektórych z nich).

ostaniec • Jura • rozpuszczanie • wapienny • krasowienie
jaskinie • dwutlenek węgla

Wyżyna Krakowsko-Częstochowska często jest nazywana Występują tam skały, które mogą przybierać barwę białą, beżową lub szarą. Powstały one z nagromadzenia się szkieletów i muszli. Są to skały podatne na przez wodę zawierającą Taki proces nazywa się Formy powstałe dzięki temu procesowi występują na powierzchni ziemi (np.) oraz pod powierzchnią ziemi (np.) .

10. Napisz, jak się nazywa szlak zamków wybudowanych na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, i podaj lokalizację jednego z nich.

.....

Krajobraz wielkomiejski

Dziś się nauczysz:

- ▶ jakie są największe miasta w Polsce
- ▶ cech wielkiego miasta
- ▶ rozpoznawania ważnych obiektów w Warszawie

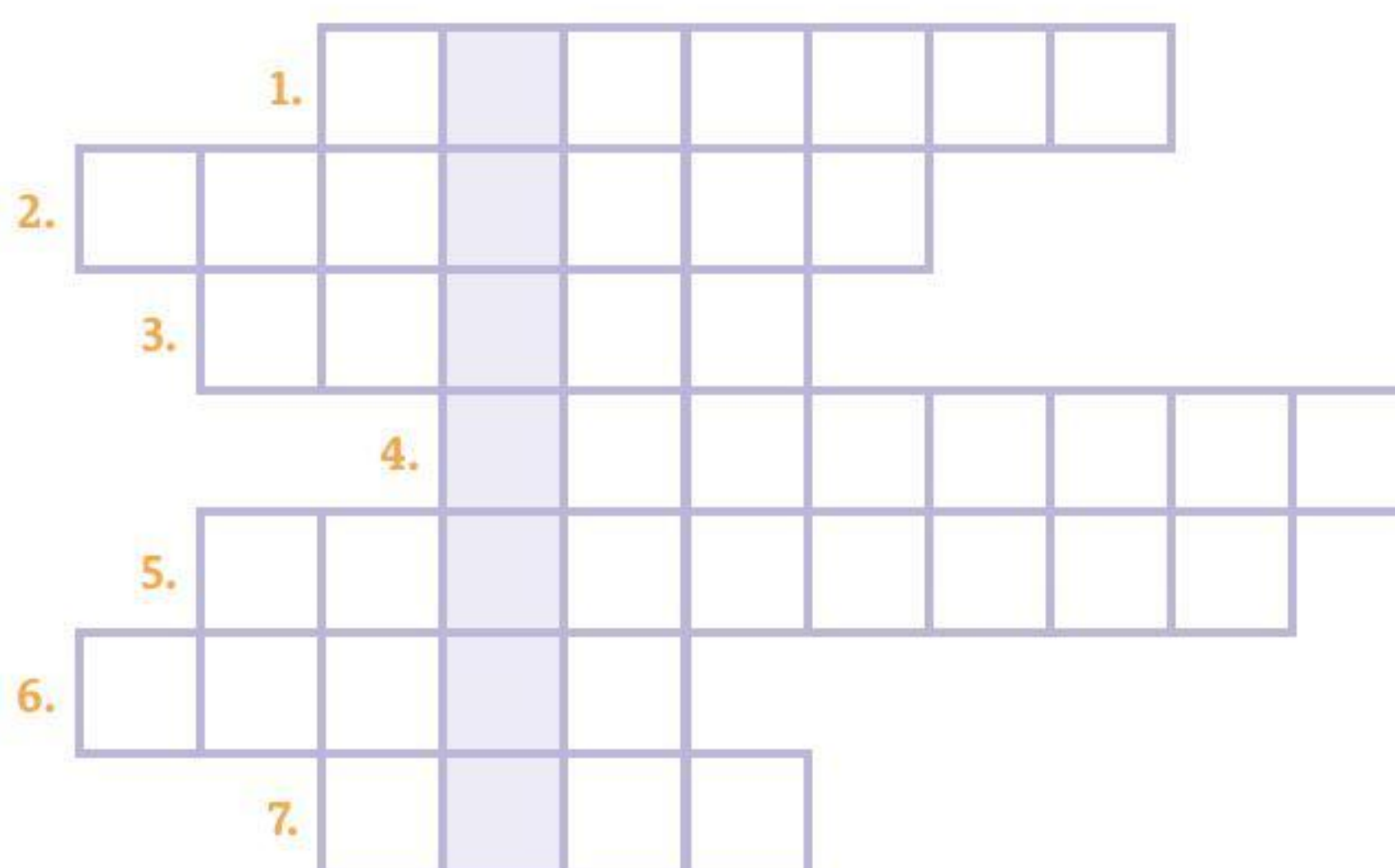
1. Uzupełnij mapkę, wpisując w odpowiednich miejscach nazwy dużych miast, wybrane z ramki.

Gdańsk • Kraków • Łódź
Wrocław • Poznań
Białystok

2. Rozwiąż krzyżówkę. Wyjaśnij hasło, które odczytasz z wyróżnionej kolumny.

1. Obszary w mieście z zabudową mieszkaniową.
2. Inaczej śródmieście.
3. Budynki wielorodzinne, czyli z dużą liczbą mieszkań.
4. Miejsce, skąd odlatują i dokąd przylatują samoloty.
5. Części dużego miasta, np. mieszkaniowe, przemysłowe albo handlowe.
6. W dużych miastach często są zakorkowane.
7. Przykład terenów zieleni w mieście.

Wyjaśnienie hasła:

.....

3. Napisz, czym się charakteryzuje wielkie miasto. Wykorzystaj słownictwo podane w ramce.

biurowce • uczelnie wyższe • sieć komunikacyjna • gęsta zabudowa

4. Rozpoznaj znane miejsca w Warszawie. Podpisz fotografie.

pomnik Fryderyka Chopina

5. Oceń prawdziwość informacji. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

W Warszawie znajdują się Parlament oraz Pałac Prezydencki.	P	F
Varso Tower to najwyższy budynek na świecie.	P	F
Łazienki Królewskie są jednym z najbardziej znanych parków w stolicy.	P	F
Warszawa to jedno z trzech miast w Polsce, w których funkcjonuje metro.	P	F

Krajobraz miejsko-przemysłowy

Dziś się nauczysz:

- ▶ czym się charakteryzuje krajobraz miejsko-przemysłowy
- ▶ jak przemysł wpływa na środowisko i na życie człowieka
- ▶ czym jest konurbacja

1. Napisz krótką notatkę na temat krajobrazu miejsko-przemysłowego. Skorzystaj ze słownictwa podanego w ramce.

antropogeniczny • miasto • zakłady przemysłowe • gęsta zabudowa

.....

.....

.....

2. Rozpoznaj surowiec pokazany na fotografii.

a) Podaj jego nazwę.

.....

b) Skreśl niektóre wyrazy tak, aby uzyskać poprawny tekst o jego powstaniu.

Powstał on z obumarłych szczątków **zwierząt** / **roślin** żyjących około 300 **milionów** / **tysięcy** lat temu. Szczątki te znalazły się **na dnie zbiorników wodnych** / **pod ziemią**. Tam – pod wpływem ciśnienia, **niskiej** / **wysokiej** temperatury i braku tlenu – z biegiem lat **rozpadły się** / **zamieniły się w skały**.

c) Podaj cztery przykłady zastosowania tego surowca.

• •

• •

d) Opisz szkodliwość dla środowiska i ludzi wynikającą z wykorzystania tego surowca.

.....

.....

3. a) W ramce podano nazwy miast. Wpisz je do diagramu, kierując się liczbą liter. Nazwy dwuwyrazowe są oddzielone grubsza kreską.

- Bytom

Tychy

Zabrze

Gliwice

Mikołów

Katowice

Jaworzno

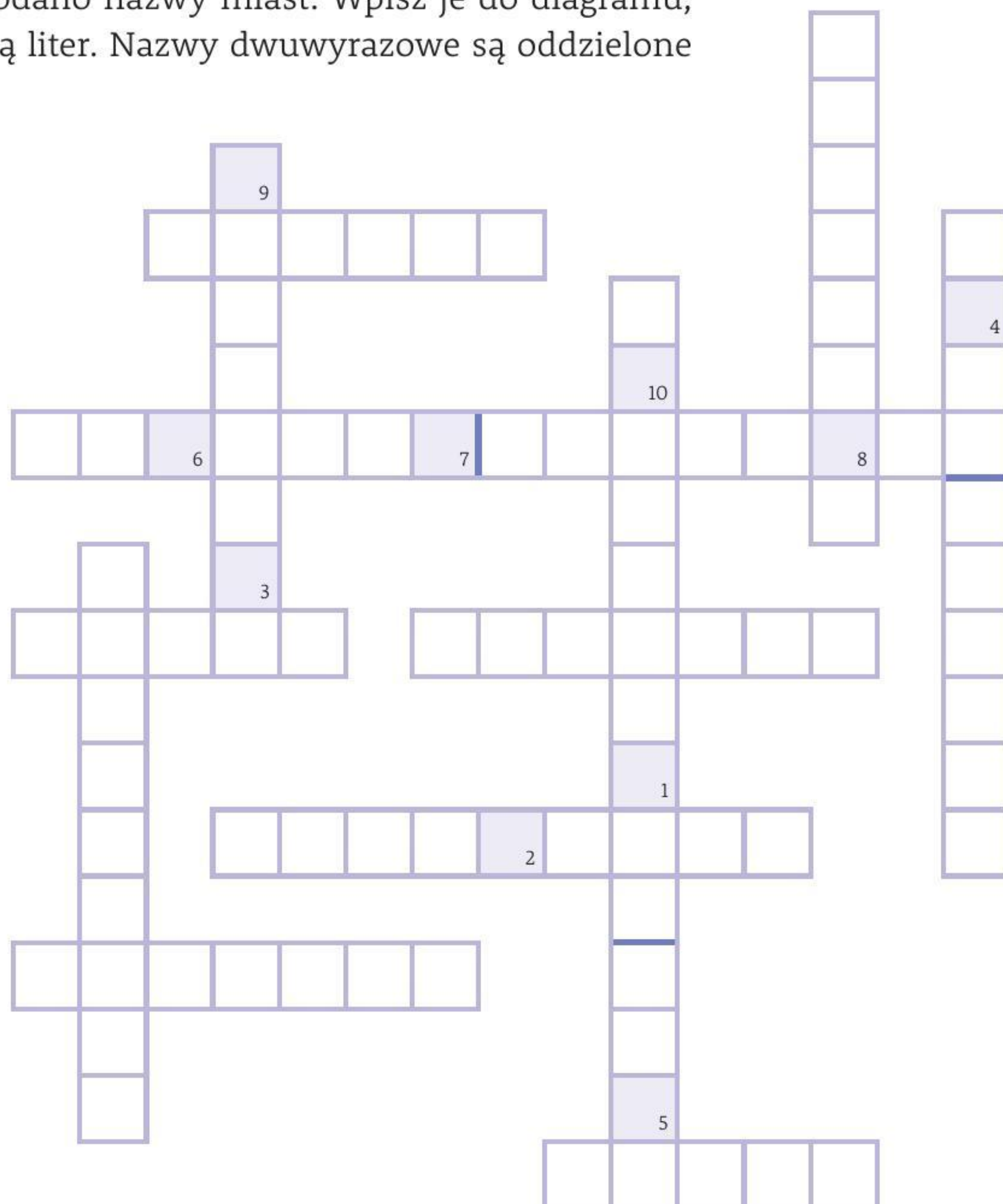
Sosnowiec

Mysłowice

Ruda Śląska

Tarnowskie Góry

Dąbrowa Górnicza

b) Litery z zaznaczonych kratek tworzą hasło. Ułóż je i podaj jego wyjaśnienie.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

—

.....

4. Korzystając z podręcznika i internetu, napisz, w co przekształca się dawne obiekty przemysłowe.

.....

.....

.....

Krajobraz rolniczy

Dziś się nauczysz:

- ▶ jakie tereny tworzą krajobraz rolniczy
- ▶ co się uprawia na Wyżynie Lubelskiej
- ▶ jak powstają wąwozy lessowe
- ▶ nazw wybranych miast i ważnych atrakcji turystycznych na Wyżynie Lubelskiej

1. a) Pokoloruj na mapce na żółto pas wyżyn.

b) Zakreskuj Wyżynę Lubelską.

2. W każdym zdaniu skreśl niepotrzebne wyrazy, tak aby w tekście pozostały tylko prawdziwe informacje.

Krajobraz rolniczy jest jednym z krajobrazów ***naturalnych / antropogenicznych (przekształconych przez człowieka)***. Cechuje go występowanie ***pól uprawnych i pastwisk / kopalni i osiedli mieszkaniowych***.

Wyżyna Lubelska znajduje się we ***wschodniej / zachodniej*** części pasa wyżyn. Leży między ***Wisłą / Odrą*** na zachodzie i ***Wisłą / Bugiem*** na wschodzie. Wysokości bezwzględne ***przekraczają / nie przekraczają*** tam 500 m n.p.m. Na jej terenie istnieją bardzo dobre warunki do uprawiania ***rolnictwa / wspinaczki***.

3. Napisz, jaka forma ukształtowania terenu została przedstawiona na fotografii. Wyjaśnij, w jaki sposób powstaje. Wykorzystaj słownictwo z ramki.

wąskie, płaskie dna • strome zbocza • skały lessowe
woda opadowa • zagłębienie terenu

.....

.....

.....

.....

.....

4. Wpisz nazwy miast znajdujących się na Wyżynie Lubelskiej. Liczba kresek jest taka sama jak liczba liter w szukanym wyrazie.

Można tu zwiedzić Zamek Królewski i Stare Miasto. _ _ _ _ _

Można tu zwiedzić Stare Miasto wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO. _ _ _ _ _

5. Wyjaśnij własnymi słowami, dlaczego w krajobrazie Wyżyny Lubelskiej przeważają wsie.

.....

.....

6. Oceń prawdziwość informacji na temat czarnoziemów. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Są to jedne z najmniej żyznych gleb.	P	F
Uprawia się na nich wymagające rośliny, np. pszenicę.	P	F
Gleby te powstały na skałach lessowych.	P	F

7. Na podstawie legendy do mapy znajdującej się na stronie 95 podręcznika zapisz, co oznaczają poniższe symbole. Dzięki temu poznasz niektóre rośliny uprawiane na Wyżynie Lubelskiej, a także przykłady występującego tam przemysłu spożywczego.

.....

.....

.....

.....

Powtórzenie działu 3 (tematy 6–8)

Dziś powtórzysz:

- ▶ jakie trzy krajobrazy antropogeniczne spotykamy w Polsce najczęściej
- ▶ jakie są charakterystyczne cechy krajobrazów antropogenicznych

1. a) Rozpoznaj elementy charakterystyczne dla krajobrazów antropogenicznych i podpisz każdą fotografię nazwą krajobrazu.

I

II

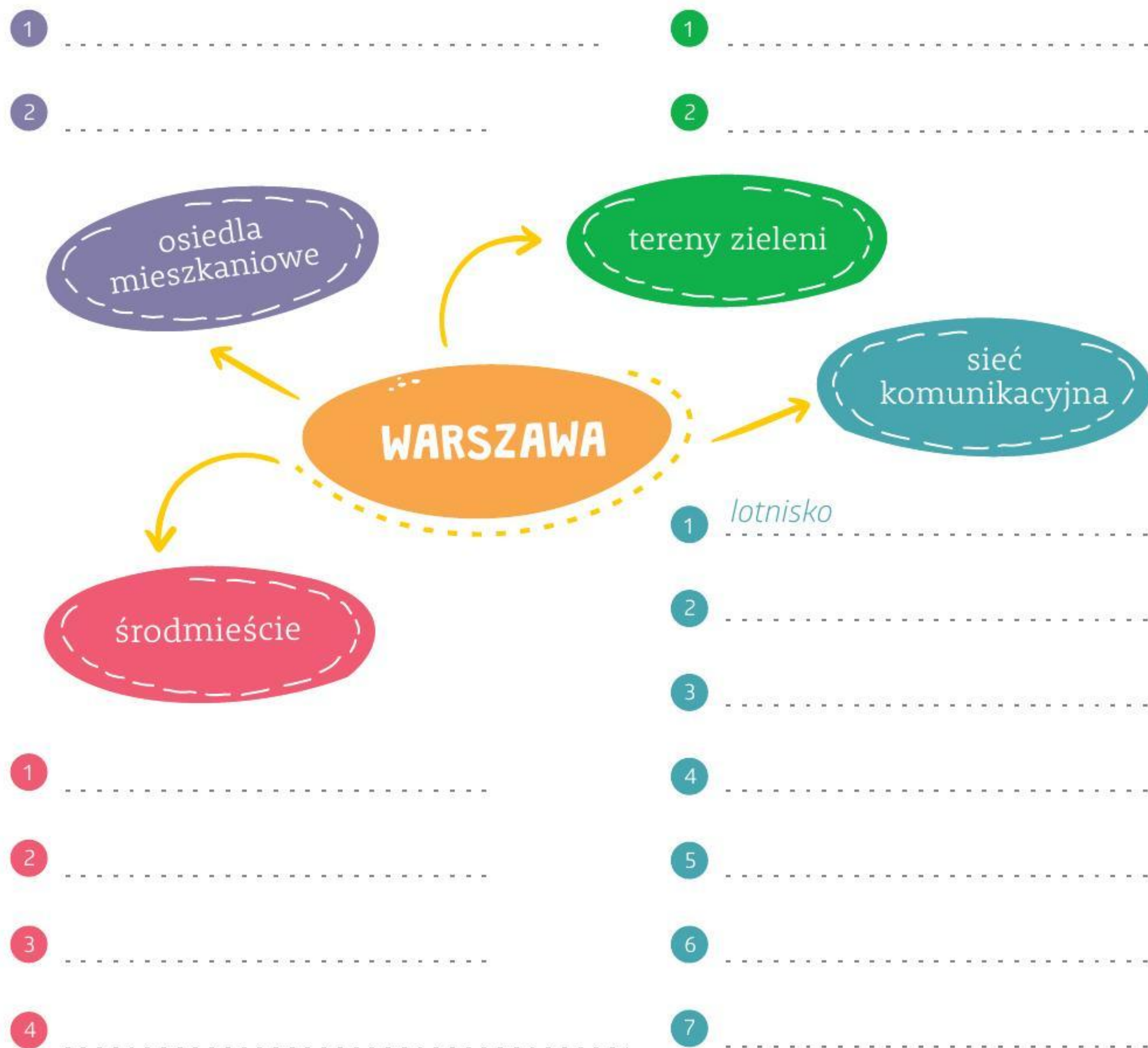
III

b) Uzupełnij tabelę.

Numer fotografii	Litera na mapie	Nazwa krainy lub miasta	Pas krajobrazowy
I			
II			
III			

2. Uzupełnij mapę myśli, wpisując w odpowiednich miejscach elementy charakterystyczne dla poszczególnych części Warszawy.

aleje drzew • autobusy • biurowce • bloki • domy jednorodzinne
kolej • ~~lotnisko~~ • metro • Pałac Prezydencki • parki • samochody
Sejm • tramwaje • ulice • urzędy

3. Podaj trzy powody, które decydują o tym, że do dużych miast lub w ich okolicy przeprowadza się wielu ludzi z mniejszych miejscowości.

.....

.....

.....

4. Wymień kilka obiektów znajdujących się w Warszawie i stanowiących atrakcje turystyczne.

.....

.....

.....

5. Oceń prawdziwość informacji na temat węgla kamiennego. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Powstał z obumarłych szczątków roślin.	P	F
Jego duże złoża znajdują się na Wyżynie Śląskiej.	P	F
Wydobywa się go w hutach.	P	F
Wytwarza się z niego głównie energię elektryczną i ciepło.	P	F

6. a) Wymień trzy źródła zanieczyszczeń środowiska.

.....

.....

b) Wyjaśnij, co to jest smog.

.....

.....

7. Rozpoznaj na rysunku element krajobrazu charakterystyczny dla Wyżyny Lubelskiej.

a) Napisz nazwę tej formy ukształtowania terenu.

.....

b) Podaj dwa przykłady miejsc jej występowania.

.....

.....

8. Skreśl niektóre informacje, tak aby poniższy tekst był prawdziwy.

Na skałach **wapiennych** / **lessowych** wykształciły się gleby nazwane **żwirowymi** / **czarnoziemami**. Są one **bardzo żyzne** / **mało żyzne**, dlatego panują tam warunki **korzystne** / **niekorzystne** do rozwoju rolnictwa, a konkretnie – do uprawy roślin. Umożliwia to uprawę **bardzo wymagających** / **mało wymagających** roślin.

9. Podpisz rośliny uprawiane na Wyżynie Lubelskiej wybranymi nazwami z ramki. Następnie połącz odpowiednio zdjęcie każdej rośliny z ilustracją otrzymywanego z niej produktu.

zboże • rzepak • marchew • buraki cukrowe • jabłka • kukurydza

.....

1

Strefowość krajobrazów na Ziemi

Dziś się nauczysz:

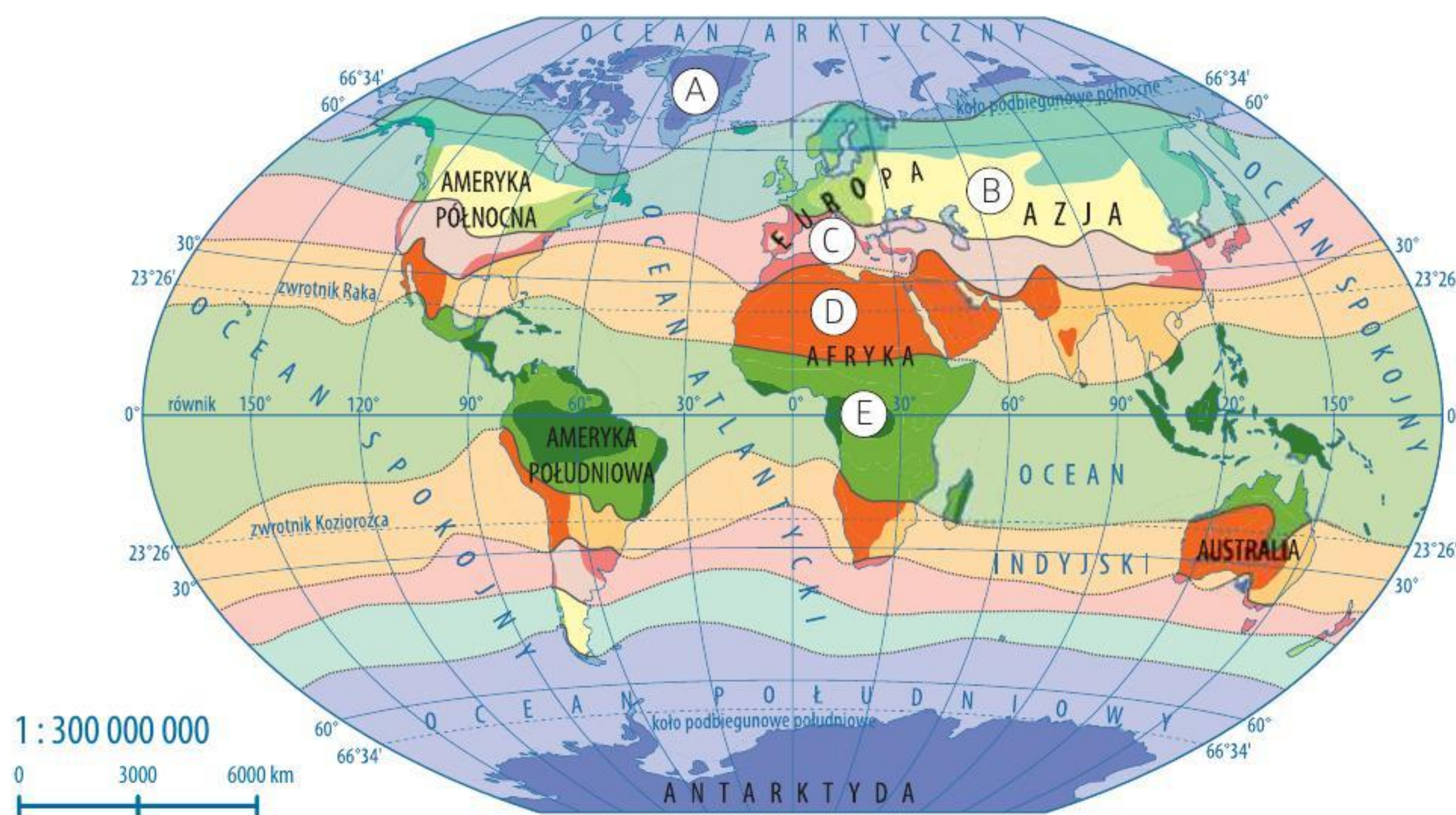
- ▶ jakie są na Ziemi strefy klimatyczne i krajobrazowe
- ▶ odczytywania danych z klimatogramu

1. Skreśl niepoprawne zakończenia zdań.

Kiedy wyglądasz za okno i stwierdzasz, że właśnie przestaje padać deszcz, to odnosisz się do **pogody** / **klimatu**.

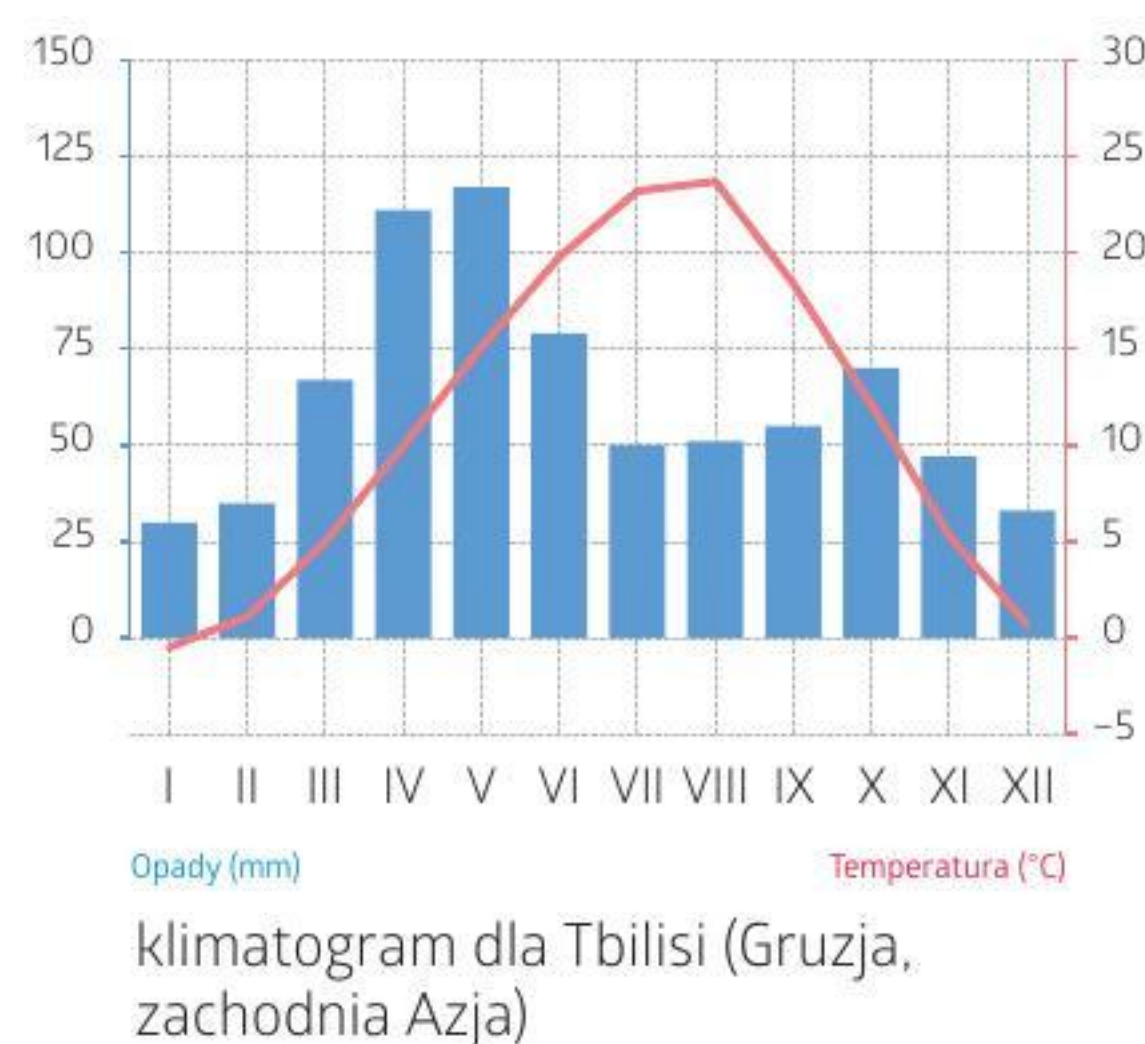
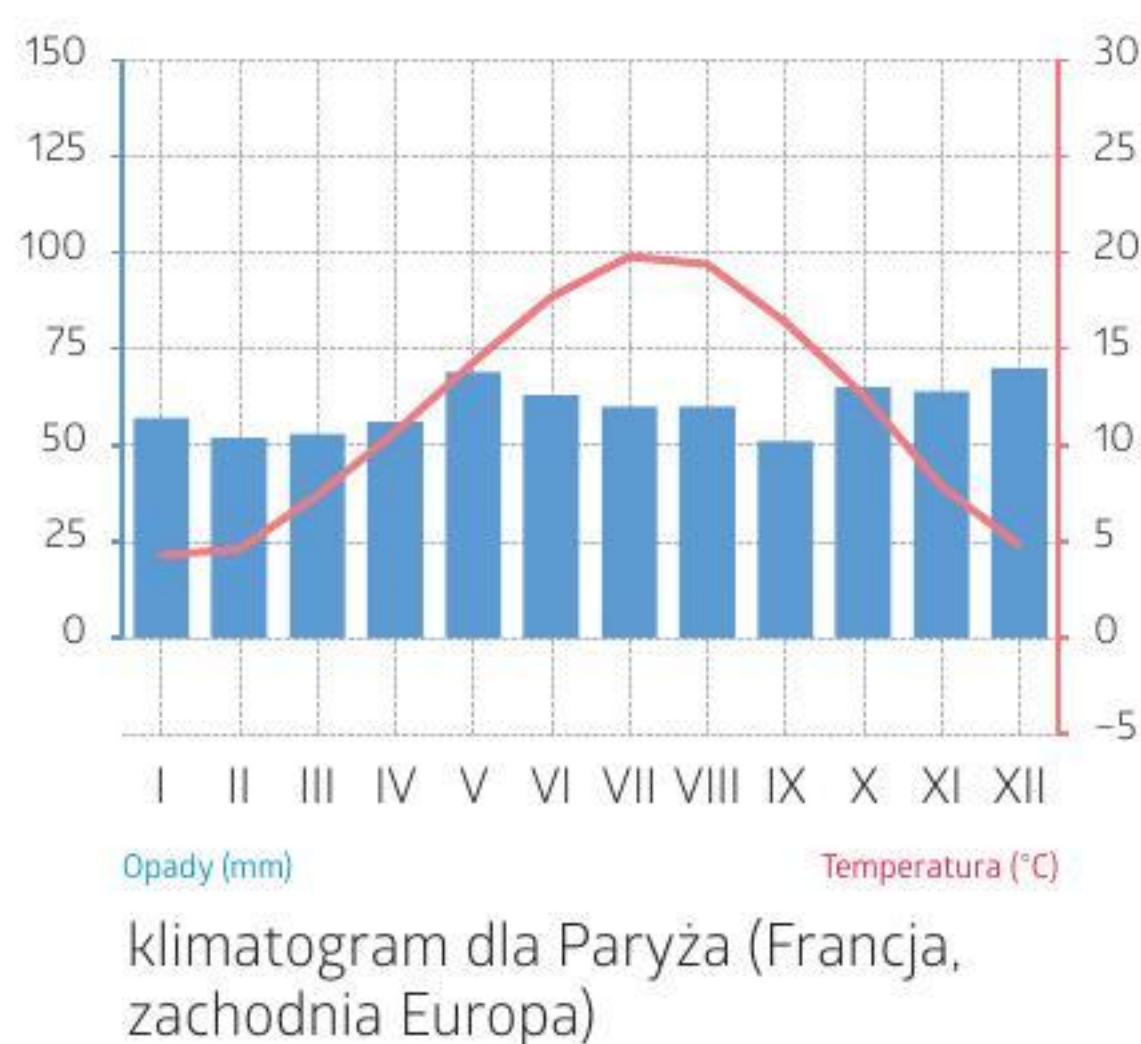
Strefy klimatyczne na Ziemi układają się wzdłuż **południków** / **równoleżników**.

2. Przyjrzyj się mapie. Literami od A do E oznaczono strefy klimatyczne. Uzupełnij tabelę.

Strefa	Nazwa strefy klimatycznej
A	strefa klimatów...
B	
C	
D	
E	

3. Na klimatogramach przedstawiono roczny przebieg średnich miesięcznych temperatur powietrza i opadów atmosferycznych w dwóch stolicach.

a) Uzupełnij zdania dotyczące **temperatury powietrza**, oznaczonej na klimatogramach **na czerwono**.

W Paryżu najcieplejszym miesiącem w roku jest, a w Tbilisi – W Paryżu średnia temperatura powietrza w najcieplejszym miesiącu wynosi około, a w Tbilisi – około Najchłodniejszym miesiącem w roku jest w obu miastach W Paryżu średnia temperatura powietrza w tym miesiącu wynosi około, a w Tbilisi – około

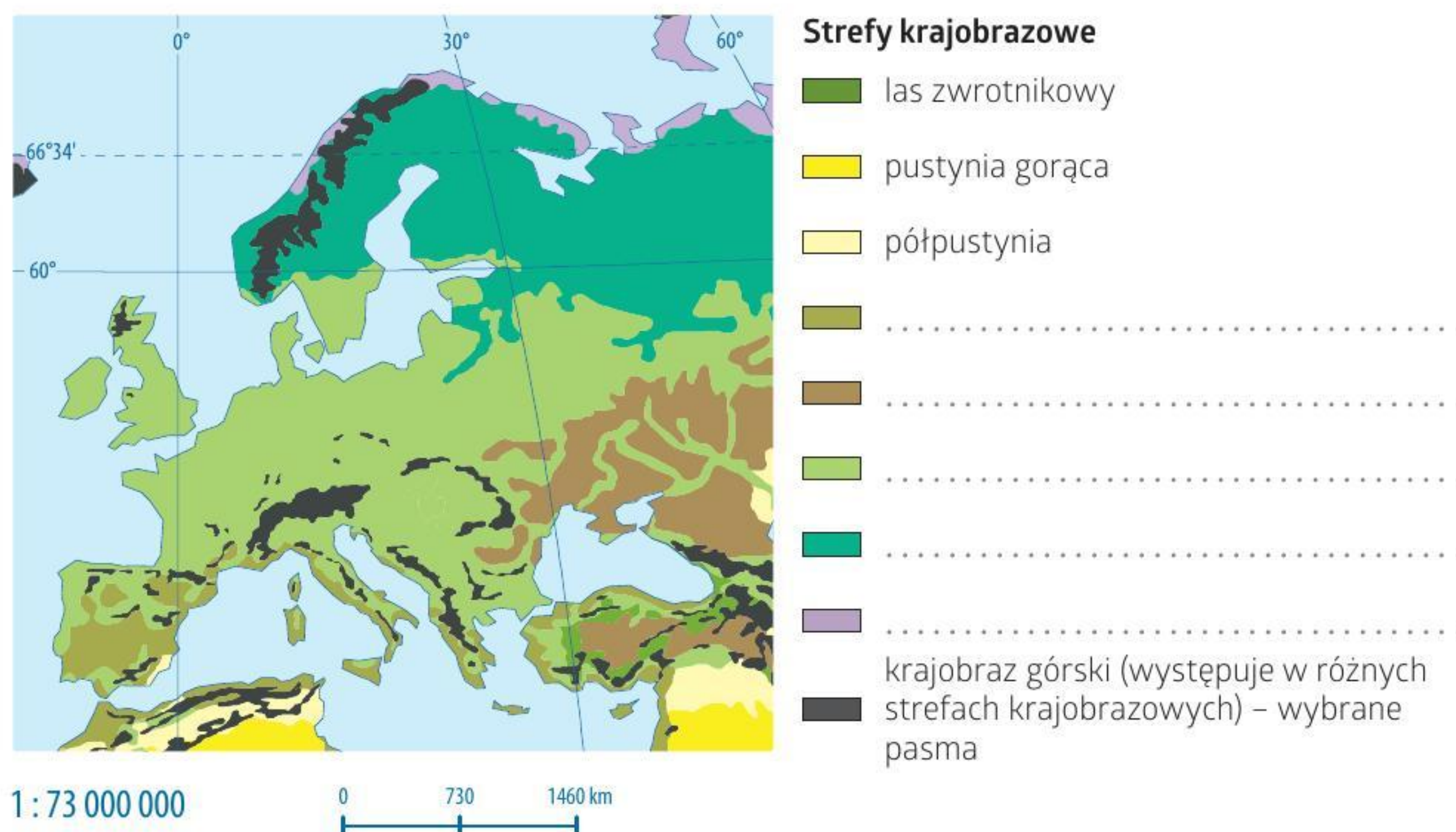
b) Zwróć uwagę na **opady atmosferyczne**, oznaczone **niebieskimi** słupkami. Uzupełnij zdania.

Najwięcej opadów w stolicy Francji występuje w, a najmniej – we Najwięcej opadów w stolicy Gruzji notuje się w, natomiast najmniej – w

c) Oceń, którego z miast dotyczą zdania w tabeli. Wstaw znak **X** w odpowiednich kolumnach.

	Paryż	Tbilisi
W tym mieście lato jest cieplejsze.		
W tym mieście zmiany temperatury powietrza w ciągu roku są większe.		
W tej stolicy opady atmosferyczne występują cały rok, ale najwięcej pada wiosną.		
W tym mieście opady atmosferyczne są rozłożone w ciągu roku bardziej równomiernie.		

4. a) Zapisz nazwy stref krajobrazowych w Europie, ukazanych na mapie.

b) Sprawdź na mapie zamieszczonej na końcu podręcznika, gdzie jest Półwysep Skandynawski (północna Europa). Następnie, korzystając z powyższej mapy, wymień trzy typy krajobrazu (oprócz górskiego) występujące na tym półwyspie.

c) Skreśl niepoprawne fragmenty zdań.

Tundra występuje w **północnej** / **południowej** części Europy.

Jednym z typów krajobrazów występujących we wschodniej Europie jest **pustynia gorąca** / **step**.

Szczyt Kazbek (5054 m n.p.m.) w górach Kaukaz w Gruzji (zachodnia Azja).

5. Występowanie trawiastych obszarów u podnóża góry, a w jej wysokich partiach – śniegu, jest przykładem piętrowości krajobrazu. Wytlumacz, z jakiego powodu śnieg jest obecny na dużych wysokościach, podczas gdy niżej panują cieplejsze warunki.

.....

.....

.....

.....

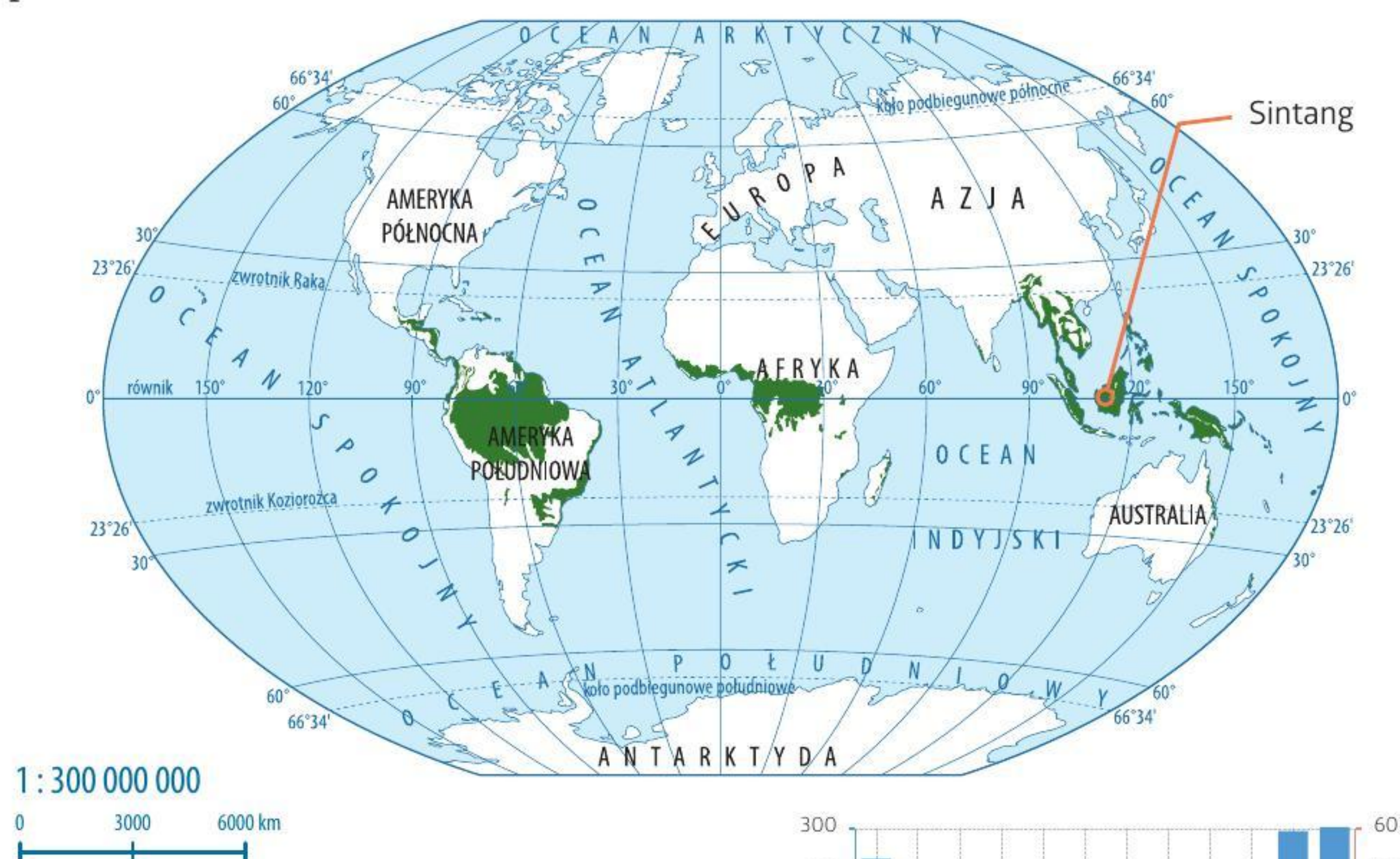
2

Krajobraz wilgotnego lasu równikowego

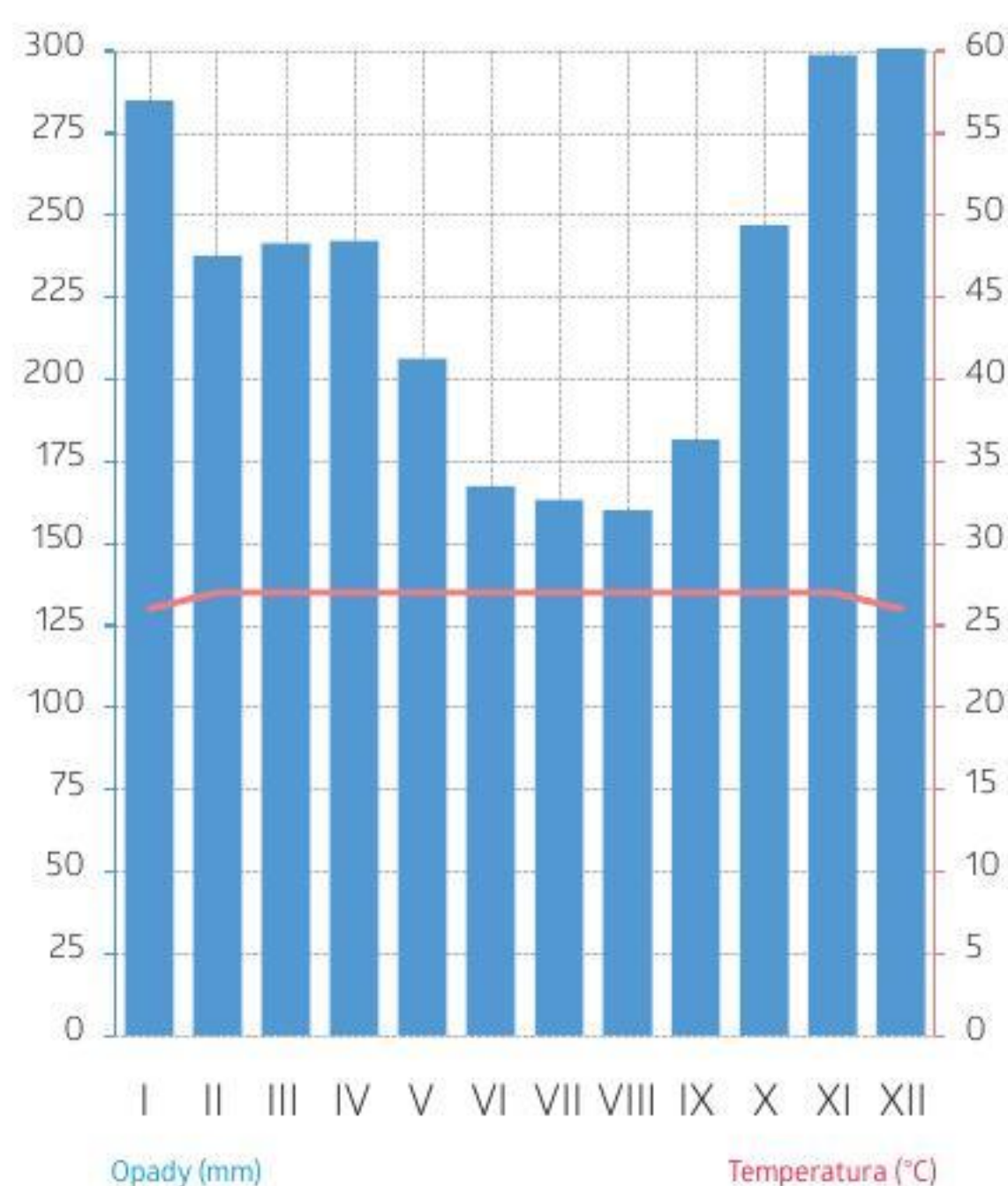
Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie występują wilgotne lasy równikowe
- ▶ jaki klimat w nich panuje
- ▶ kto je zamieszkuje

1. Przyjrzyj się mapie występowania wilgotnych lasów równikowych na Ziemi oraz klimatogramowi miasta położonego na ich terenie. Zaznacz poprawne dokończenia zdań.

- Lasy deszczowe występują w sąsiedztwie
 - A. zwrotnika Raka.
 - B. równika.
 - C. bieguna południowego.
- Średnia **temperatura powietrza** wynosi tam zawsze około
 - A. 125°C.
 - B. 50°C.
 - C. 25°C.
- **Opady deszczu** są tam
 - A. niewielkie.
 - B. bardzo duże.

klimatogram dla Sintang (Indonezja, południowo-wschodnia Azja)

2. Podpisz każdą fotografię zwierzęcia występującego w wilgotnym lesie równikowym. Otocz pętlą nazwę kontynentu, na którym żyje.

borneański

Ameryka Pd.

Afryka

Azja

amerykański

Ameryka Pd.

Afryka

Azja

leśne

Ameryka Pd.

Afryka

Azja

żółtogardły

Ameryka Pd.

Afryka

Azja

3. Odpowiedz na pytania.

Dlaczego lasy równikowe nazywa się zielonymi płucami Ziemi?

.....

.....

Z czego wynika największa na świecie różnorodność fauny i flory w lasach równikowych?

.....

.....

Dlaczego często buduje się tu domy na palach?

.....

.....

4. Podaj cztery negatywne skutki wycinania lasów równikowych.

.....

.....

3

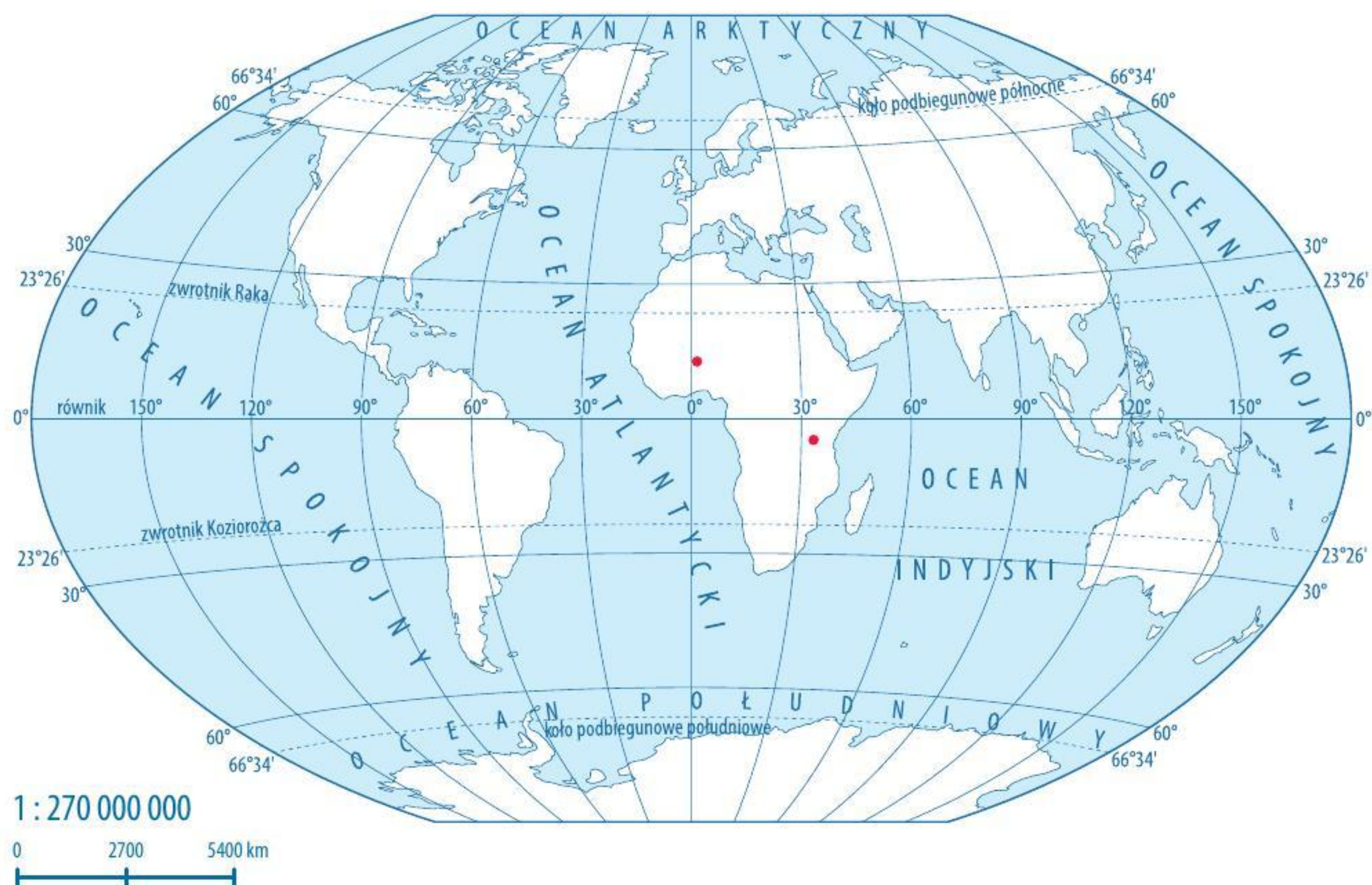
Krajobraz sawanny

Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie na świecie występują sawanny
- ▶ jaki klimat panuje na tych obszarach
- ▶ przez jakie rośliny i zwierzęta są zamieszkiwane
- ▶ czym się zajmują mieszkający tam ludzie

1. a) Pokoloruj na mapie obszary sawann.

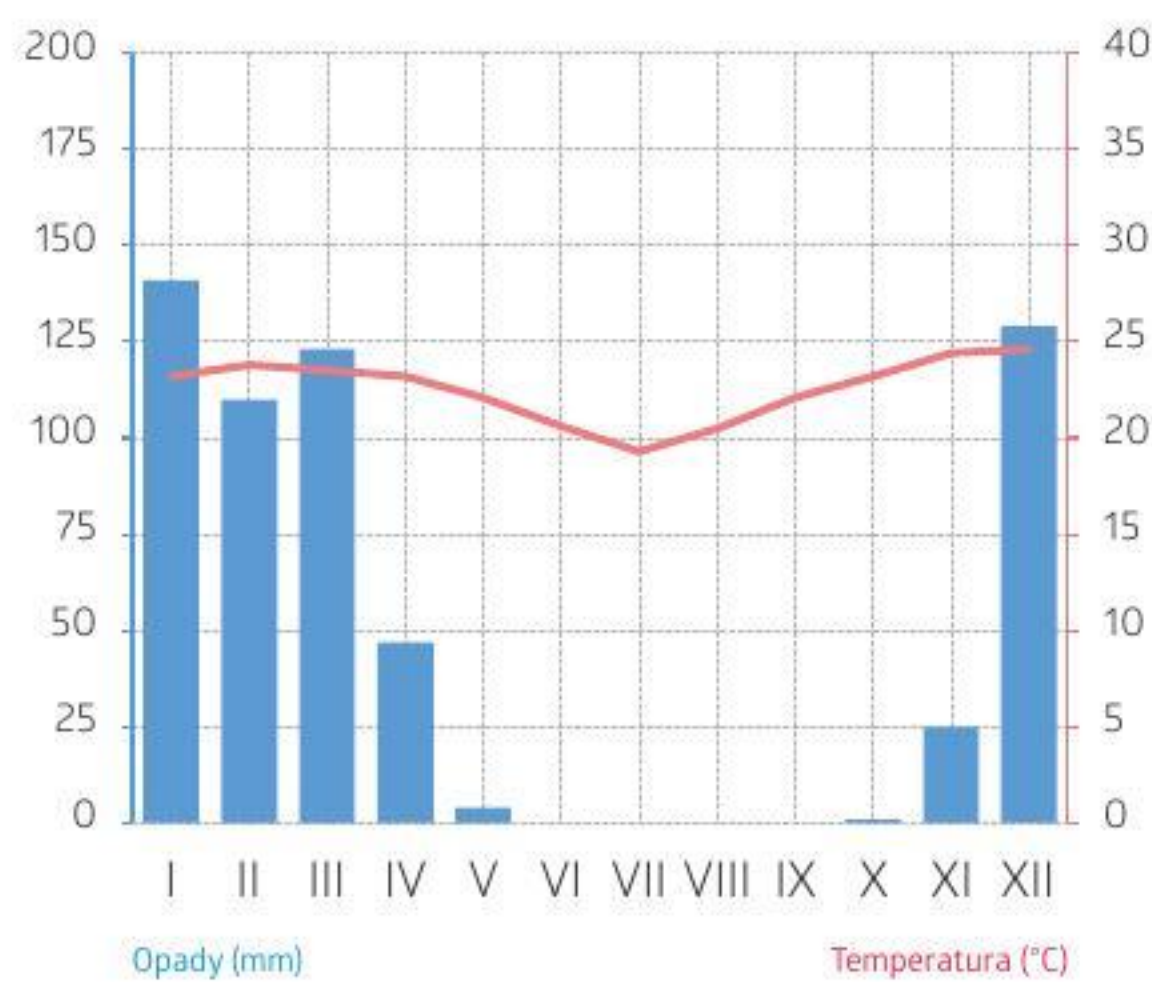
b) Umieść na mapie nazwy tylko tych kontynentów, na których występują sawanny.

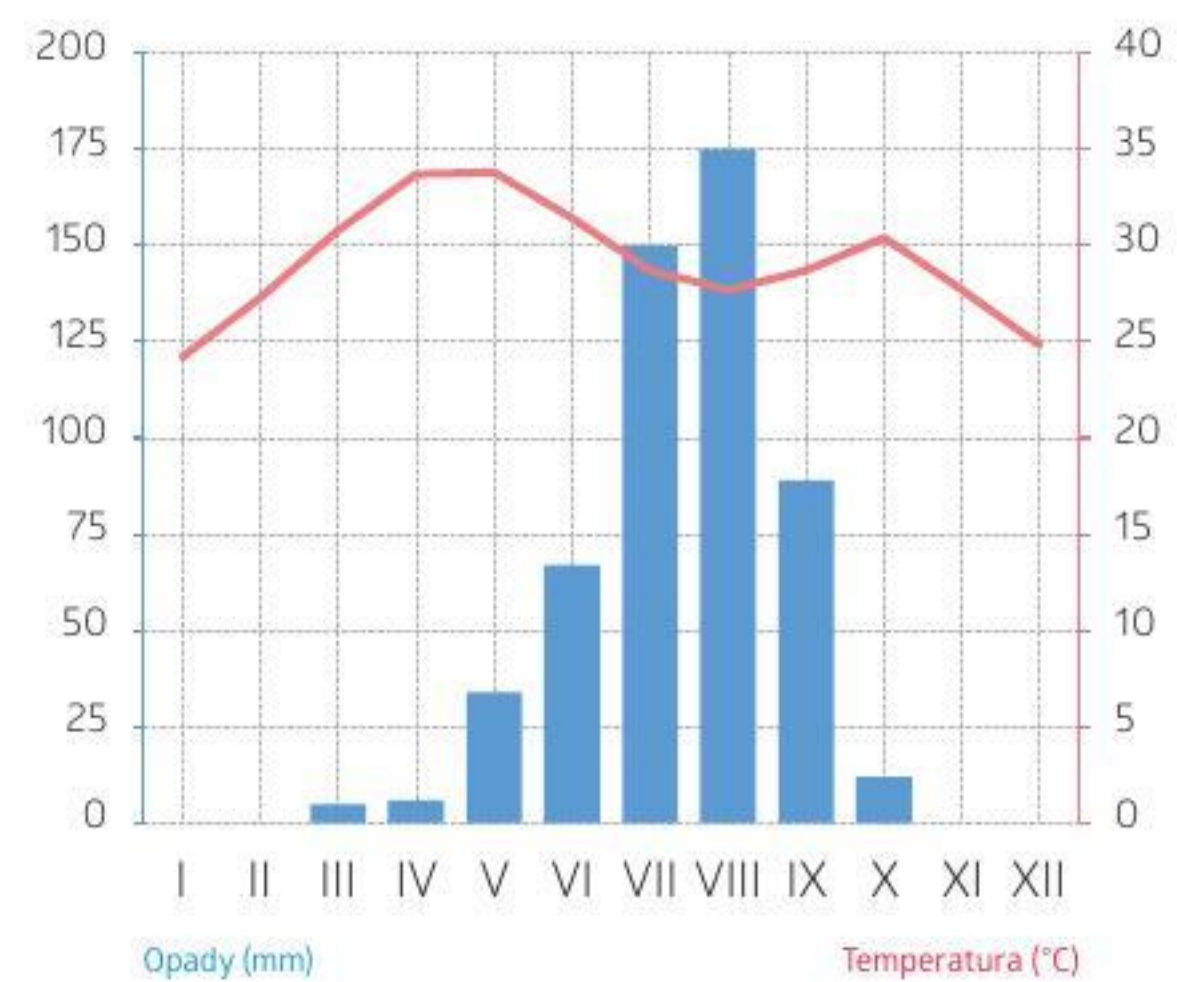
2. Uzupełnij poniższe zdania, tak aby zawierały prawdziwe informacje.

Na sawannach panuje klimat Przez cały rok utrzymuje się tam temperatura powietrza. W czasie, kiedy w Polsce są wakacje, pora deszczowa występuje na tych sawannach, które leżą na półkuli Im bliżej równika leży sawanna, tym trwa na niej pora deszczowa. Sawanny są porastane głównie przez, które w czasie pory suchej i zmieniają kolor na Z kolei drzewa wtedy liście.

3. Przyjrzyj się klimatogramom dwóch stolic afrykańskich państw znajdujących się w strefie sawann. Jedna z nich leży na półkuli północnej, druga – na półkuli południowej.

klimatogram dla Dodomy (Tanzania)

klimatogram dla Niamey [czyt. niamej] (Niger)

a) Uzupełnij tabelę.

Miasto	Miesiące, w których trwa	
	pora deszczowa	pora sucha
Dodoma		
Niamey		

b) Ustal, na której półkuli leży każde z tych miast. Następnie podpisz je na mapie na stronie 61 – umieść ich nazwy przy czerwonych punktach.

Dodoma – półkula Niamey – półkula

4. Na fotografiach przedstawiono dwa drzewa typowe dla sawanny. Podaj ich nazwy.

.....

5. Opisz cechy drzew rosnących na sawannach, dzięki którym są one w stanie przetrwać wiele miesięcy suszy.

.....

.....

6. Na fotografiach przedstawiono zwierzęta z afrykańskich sawann. Podpisz każde zdjęcie oraz podaj grupę pokarmową, do jakiej należy ukazane na nim zwierzę (roślinożerca, drapieżnik, padlinożerca).

.....			
sawannowa	cętkowana	grzywiasty	masajska
.....			

7. Dopisz prawidłowe zakończenia zdań.

Znanym ludem zamieszkującym afrykańskie sawanny są

W czasie pory suchej mają trudności ze zdobyciem

Mieszkańcy sawann zajmują się przeważnie
oraz

Pasterstwo koczownicze polega na
.....

W związku z tym, że kraje położone w strefie sawann w Afryce należą do najbiedniejszych na świecie, ich mieszkańcy zmagają się z takimi problemami, jak
.....

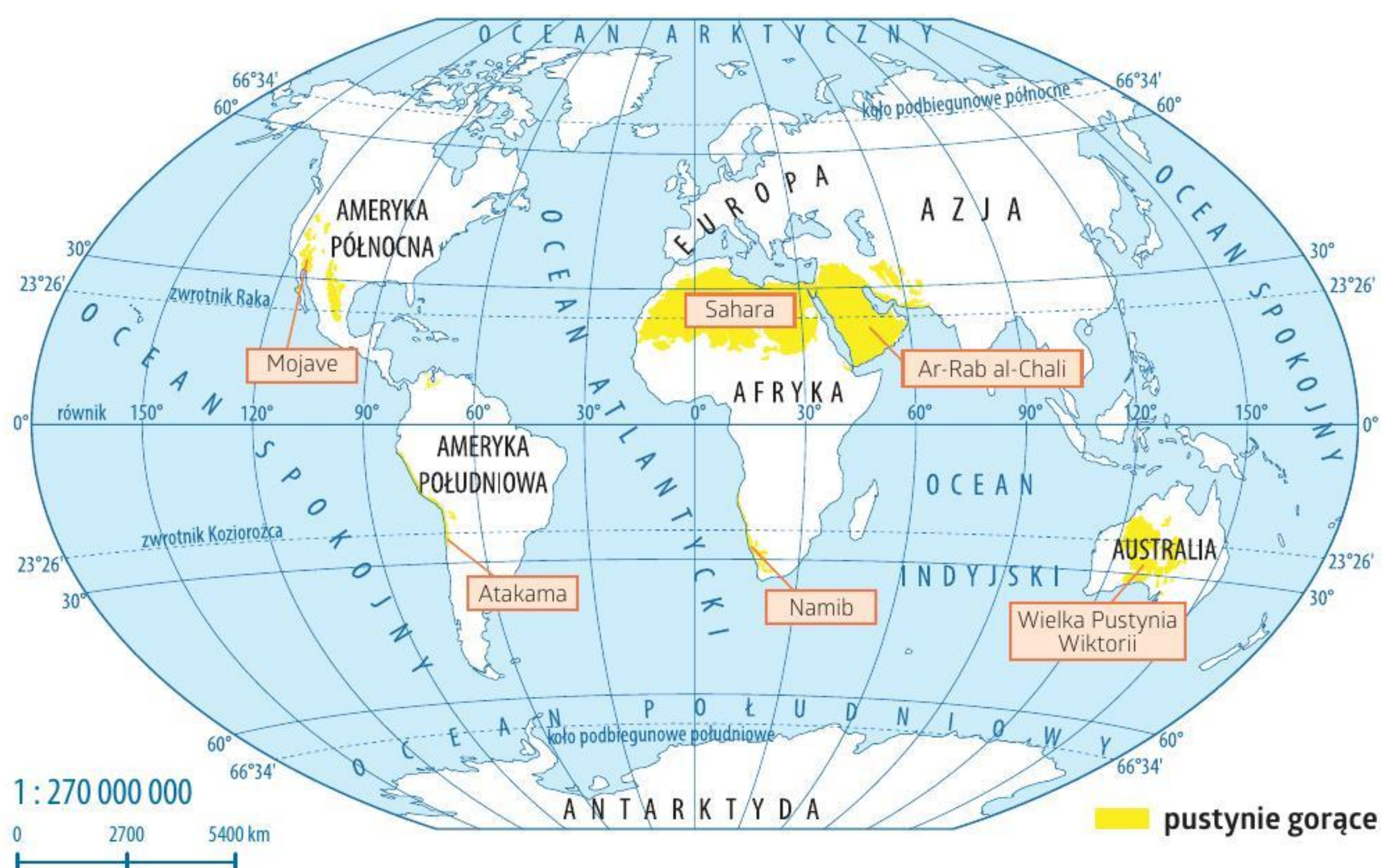
4

Krajobraz pustyni gorącej

Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie występują pustynie gorące
- ▶ jakie są cechy ich krajobrazu
- ▶ jakie rośliny i zwierzęta tam żyją

1. Przyjrzyj się mapie przedstawiającej obszary występowania pustyni gorących na Ziemi. Sześć z nich podpisano.

a) Podkreśl nazwy pustyni leżących na półkuli północnej.

Sahara Atakama Wielka Pustynia Wiktorii Ar-Rab al-Chali [czyt. kali] Mojave [czyt. mohawi] Namib

b) Zaznacz nazwy dwóch równoleżników, w których pobliżu znajdują się pustynie gorące.

- A. koło podbiegunowe południowe
- B. równik

- C. zwrotnik Raka
- D. zwrotnik Koziorożca

c) Zapisz nazwy dwóch kontynentów, na których nie ma pustyni gorących.

2. Przyjrzyj się fotografiom pustyni gorących i wypisz charakterystyczne elementy krajobrazu tych terenów.

Wielka Pustynia Wiktorii, Australia

pustynia Mojave, Ameryka Północna

pustynia Sahara, Afryka

pustynia Atakama, Ameryka Południowa

3. Skreśl odpowiednie wyrazy, tak aby zdania zawierały prawdziwe informacje.

Na pustyniach gorących jest **bujna** / **uboga** roślinność. Tereny te są **słabo** / **gęsto** zaludnione. Jednym z ludów zamieszkujących pustynie gorące północnej Afryki i Półwyspu Arabskiego są Beduini, prowadzący **osiadły** / **koczowniczy** tryb życia. Nieliczne obszary z dostępem do wody na pustyni to **oazy** / **karawany**.

4. Podaj cztery przykłady zwierząt żyjących na pustyni.

5. a) Rozpoznaj przedstawioną roślinę i podpisz zdjęcie.

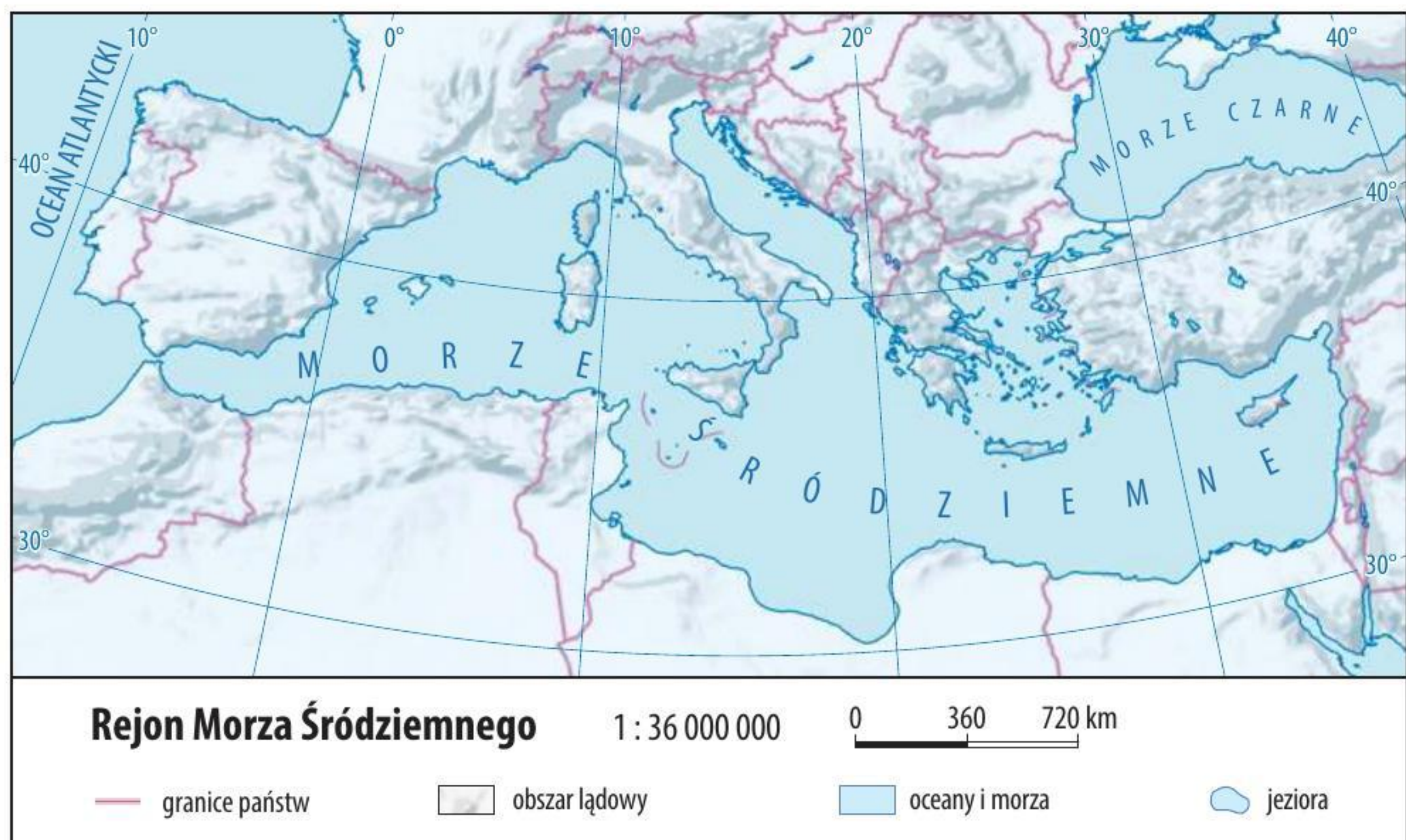
b) Wyjaśnij, w jaki sposób przystosowała się do życia na pustyni.

Krajobraz Śródziemnomorski

Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie występuje krajobraz śródziemnomorski i jaki klimat tam panuje
- ▶ jakie rośliny i zwierzęta tam żyją
- ▶ jak się żyje ludziom na tych obszarach

1. Na mapie przedstawiono fragmenty kontynentów otaczających Morze Śródziemne.

a) Uzupełnij poniższe zdania określeniami kierunków świata.

Obszar pokazany na mapie obejmuje część Europy,
..... część Afryki oraz część Azji.

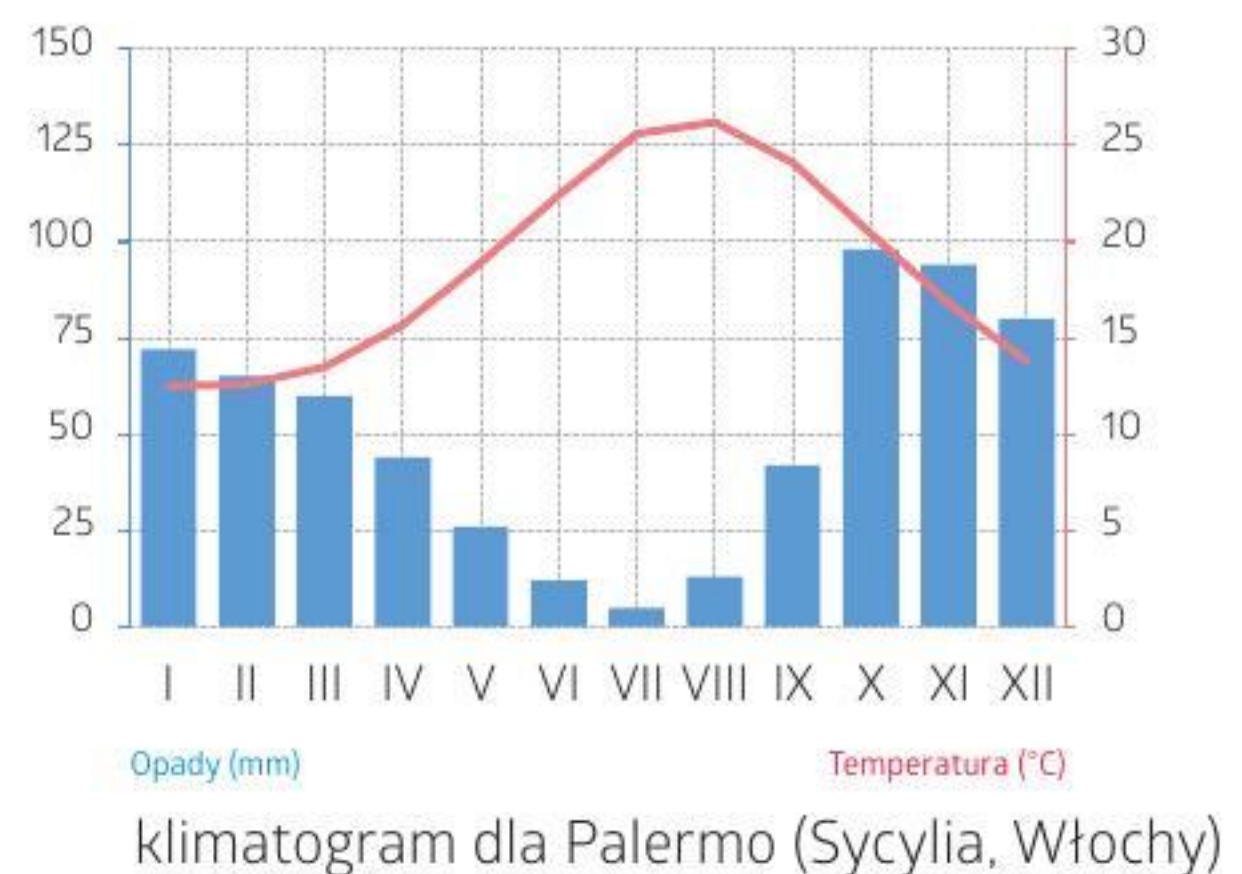
b) Pokoloruj na **zielono** obszar występowania krajobrazu śródziemnomorskiego.

c) Wyszukaj na stronie www.google.pl/maps podane miejsca i podpisz je na mapie.

- państwa: Algieria, Egipt, Francja, Grecja, Hiszpania, Maroko, Libia, Tunezja, Turcja, Włochy
- wyspy: Cypr, Korsyka, Kreta, Sardynia, Sycylia

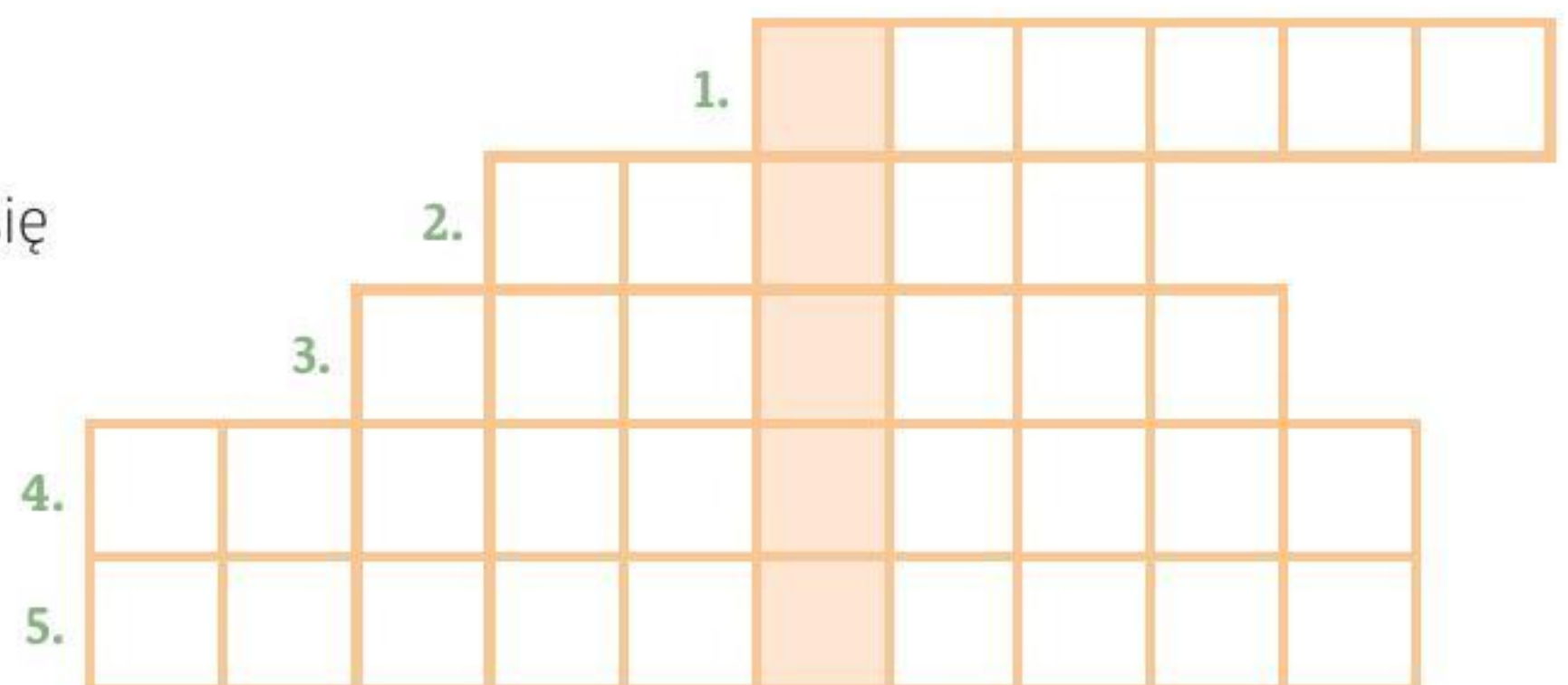
2. Oceń prawdziwość informacji na podstawie klimatogramu dla Palermo. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Najcieplejszym miesiącem w roku jest październik.	P	F
Latem w ogóle nie notuje się opadów deszczu.	P	F
Opady przeważają w chłodniejszej części roku.	P	F
Zimy są mroźne.	P	F
Suma opadów w maju to 5 mm.	P	F

3. Rozwiąż krzyżówkę, odczytaj hasło z wyróżnionej kolumny i wyjaśnij jego znaczenie.

- Klimat śródziemnomorski to inaczej klimat podzwrotnikowy...
- Wąski pas lądu, który graniczy z morzem – może być np. piaszczysta albo żwirowa.
- Wezuwiusz i Etna to położone we Włoszech...
- W południowej Europie zdarzają się czasem... ziemi.
- Owoce należące, podobnie jak mandarynki i cytryny, do cytrusów.

Wyjaśnienie hasła:

4. Odpowiedz krótko na poniższe pytania.

Dlaczego liście wielu roślin rosnących w rejonie Morza Śródziemnego są twarde i grube?

.....

Z jakiego powodu domy w południowej Europie często maluje się na biało?

.....

Dlaczego w południowej Europie wiele sklepów i urzędów zamyka się na kilka godzin w środku dnia?

.....

5. Na **zielono** pokoloruj pola z nazwami zwierząt żyjących na lądzie, a na **niebiesko** – żyjących w morzu. Połącz ramki z właściwymi fotografiami.

muflon
europejski

jeżowiec

meduza
kompasowa

cykada

6. Wypisz cechy obszarów śródziemnomorskich, które przyciągają w tę część świata miliony turystów rocznie.

.....

.....

.....

.....

7. Wymień kilka produktów spożywczych, dostępnych w Polsce, które pochodzą z krajów położonych nad Morzem Śródziemnym.

.....

.....

.....

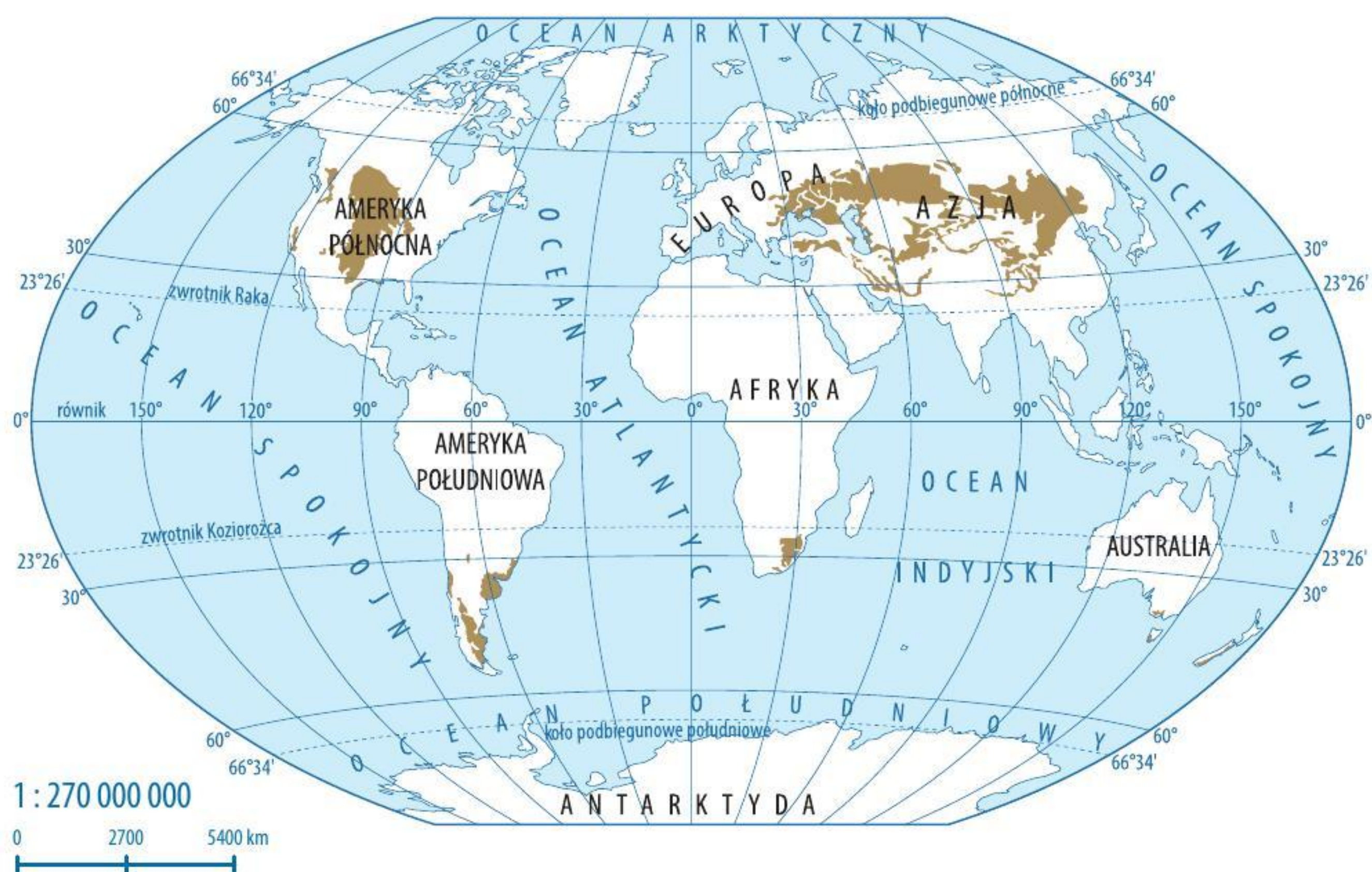
6

Krajobraz stepu

Dziś się nauczysz:

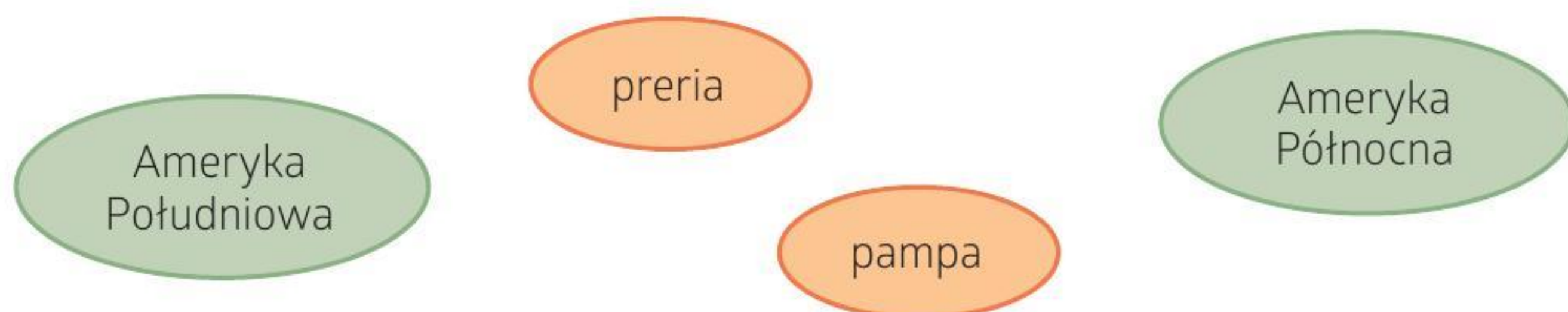
- ▶ gdzie na świecie występują stepy
- ▶ czym się cechuje klimat tych obszarów
- ▶ jakie występują tam rośliny i zwierzęta
- ▶ jakie są tradycyjne zajęcia mieszkańców tych terenów

1. Przyjrzyj się mapie, na której zaznaczono obszary występowania stepów. Oceń prawdziwość informacji. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

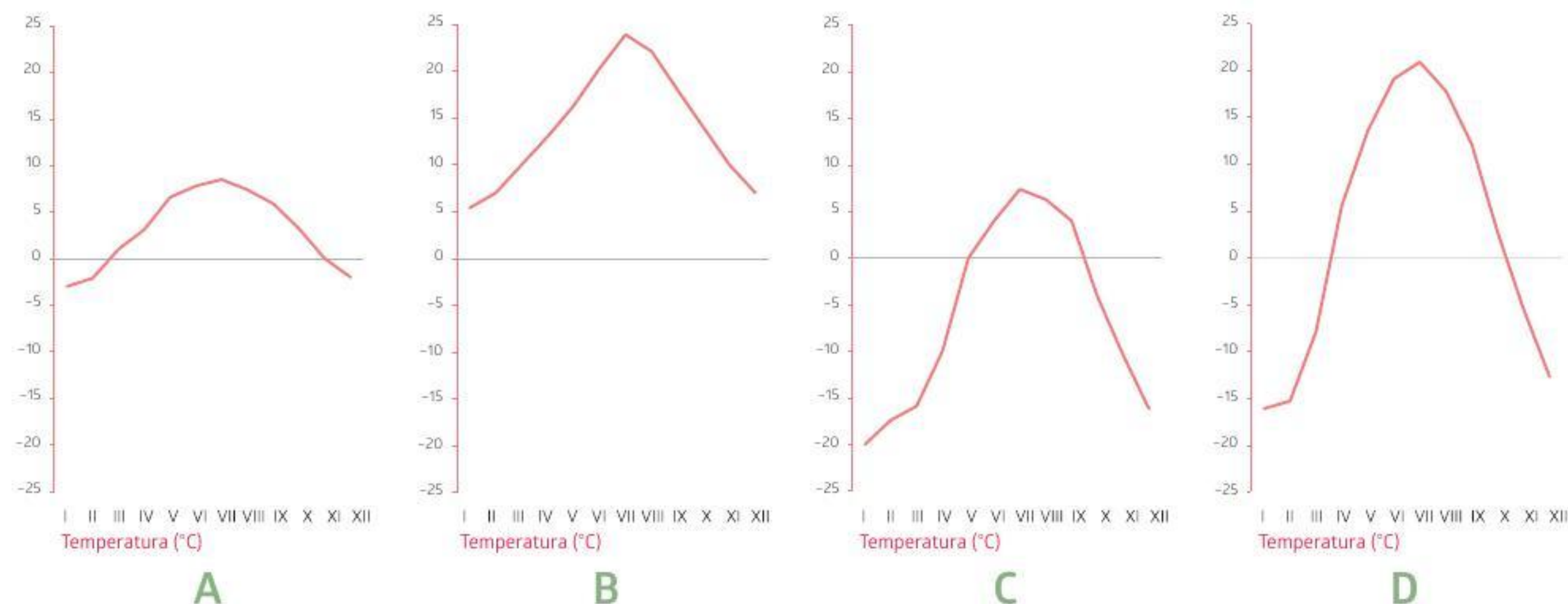
Stepy powstały na wszystkich kontynentach na Ziemi.	P	F
W Europie stepy występują we wschodniej części kontynentu.	P	F
W Azji stepy zajmują głównie środkową część kontynentu.	P	F
Stepy położone są na obszarach w pobliżu równika.	P	F

2. Połącz nazwy stepów z kontynentami, na których występują.

3. Na wykresach przedstawiono przebieg średnich wartości temperatury powietrza w ciągu roku w czterech miejscach na Ziemi, m.in. na stepie w Azji.

a) Przypomnij sobie, jaka temperatura powietrza panuje na stepie latem, a jaka – zimą. Porównaj te wartości z przedstawionymi na wykresach.

b) Przyporządkuj komentarze na temat temperatury powietrza właściwym wykresom. Wstaw litery A–D w odpowiednich rubrykach tabeli.

Komentarz	Wykres
Ten wykres nie dotyczy stepu, ponieważ latem temperatura powietrza na stepie nie jest tak niska.	
Ten wykres nie dotyczy stepu, ponieważ zimą temperatura powietrza na stepie nie jest tak wysoka.	
Ten wykres nie dotyczy stepu, ponieważ latem temperatura powietrza na stepie nie jest tak niska, a zimą – tak wysoka.	
Ten wykres dotyczy stepu.	

4. Uzupełnij luki w tekście wyrazami wybranymi spośród podanych w ramce (jedno słowo nie pasuje do żadnej luki).

czarnoziemy • drzewa • irysy • liany • trawy

Na stepach wśród roślin dominującą rolę odgrywają Występują tu także liczne rośliny kwiatowe, takie jak np. Natomiast są bardzo rzadkim widokiem. Szczątki roślin gromadzą się w podłożu i przyczyniają do tworzenia bardzo żyznych gleb, jakimi są

5. Podpisz fotografie dwuczłonowymi nazwami zwierząt. Dopisz nazwy kontynentów, na których żyją.

.....

.....

.....

6. Przyjrzyj się fotografii przedstawiającej tradycyjny namiot koczowniczych stepowych ludów z pewnego kontynentu.

a) Podaj nazwę tego namiotu.

.....

b) Określ, na którym kontynencie mieszkają te ludy.

.....

7. Opisz krótko rolnictwo stepów. Użyj wyrazów podanych w ramce.

pszenica • kukurydza • bydło • owce • kozy

.....

.....

.....

.....

sawanna step

1. Przeczytaj wymienione cechy. Zdecyduj, które z nich dotyczą **sawanny**, które – **stepu**, a które – obydwu krajobrazów. Wstaw znak X w odpowiednich polach. ...

Największe obszary zajmuje w Afryce.

Ten krajobraz występuje np. w centralnej części Ameryki Północnej.

Panuje tu klimat podrównikowy.

Panuje tu klimat umiarkowany ciepły kontynentalny.

Przez część roku opady atmosferyczne są bardzo obfite.

Występują tu duże różnice temperatur powietrza między latem a zimą.

Jest to teren porośnięty trawami.

W krajobrazie są obecne akacje i baobaby.

Drzewa praktycznie tu nie występują.

Żyją tu np. pieski preriowe i susły.

Żyją tu m.in. słonie i żyrafy.

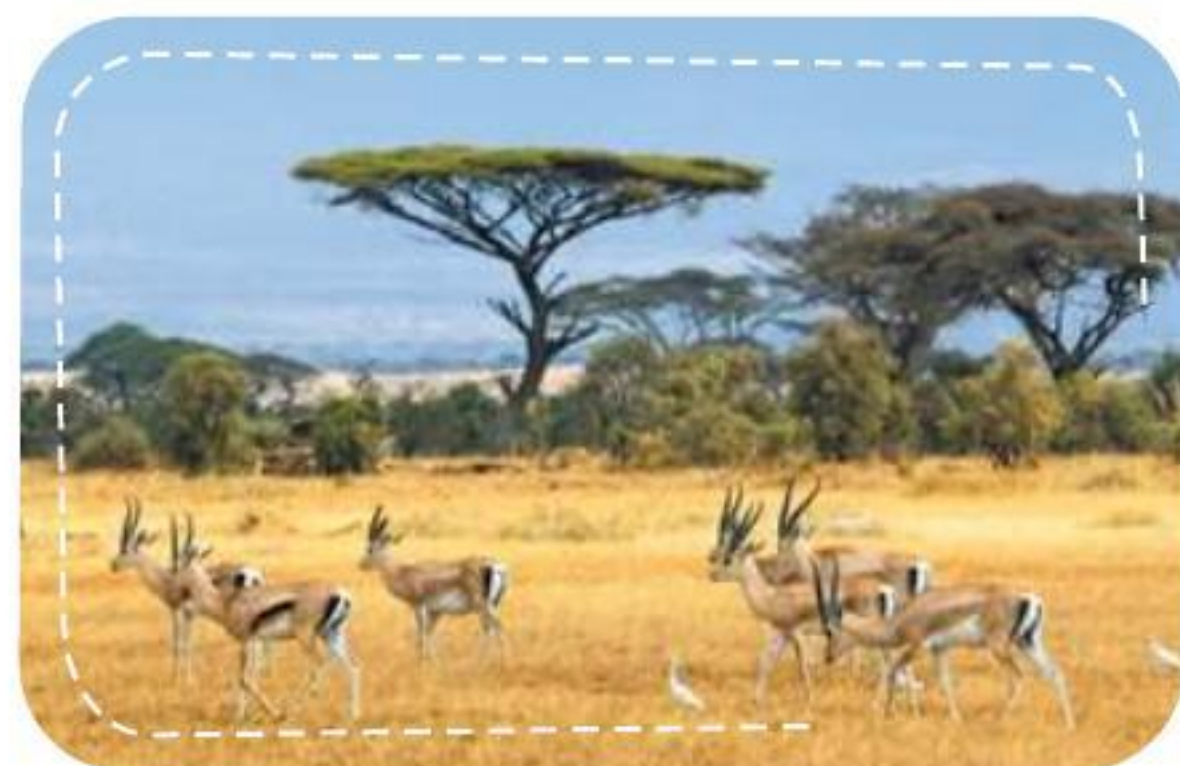

Niektórzy mieszkańcy tej strefy prowadzą życie koczownicze.

Występują tu bardzo żyzne gleby – czarnoziemy.

2. Podpisz krajobrazy ukazane na zdjęciach (sawanna albo step).

3. Wyjaśnij, dlaczego rolnictwo w większym stopniu rozwinęło się na stepach niż na sawannach.

4. Wpisz pod fotografiami nazwy zwierząt, a następnie zaznacz strefę krajobrazową, w której występują.

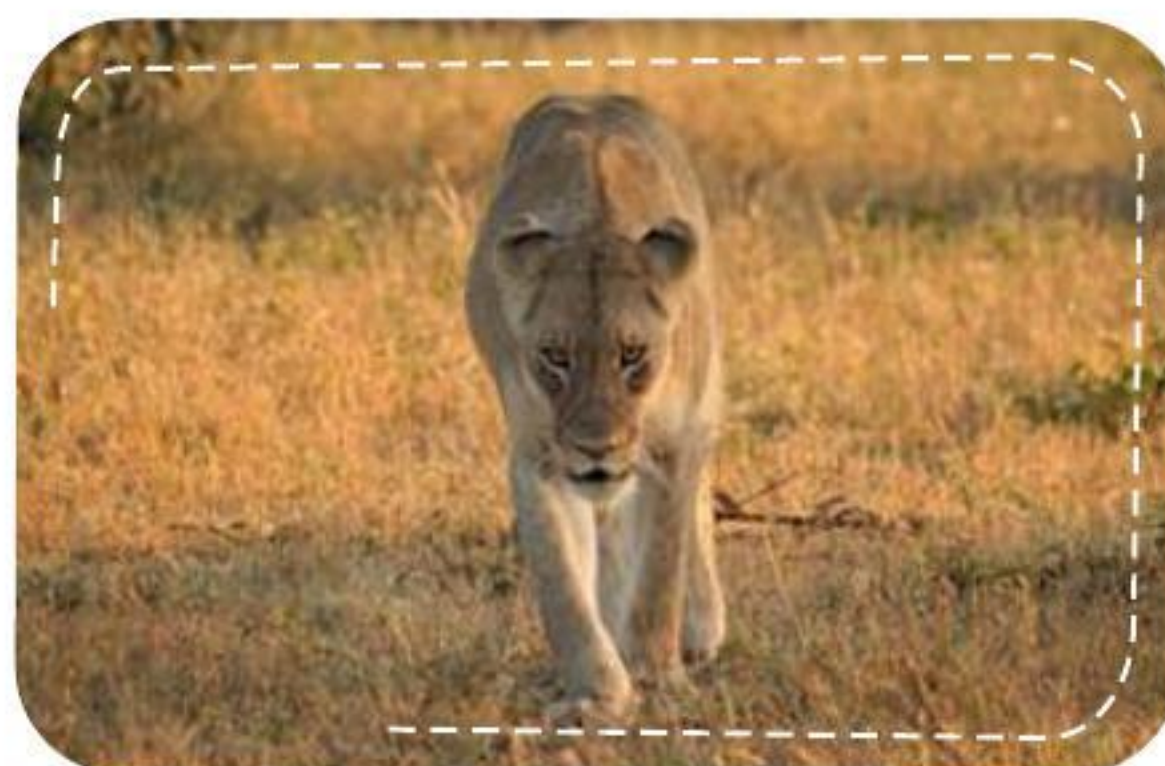
SAVANNA STEP

SAVANNA STEP

SAVANNA STEP

SAVANNA STEP

Powtórzenie działu 4 (tematy 1–6)

Dziś powtórzysz:

- ▶ na czym polega różnica między pogodą a klimatem
- ▶ jakie są cechy stref krajobrazowych

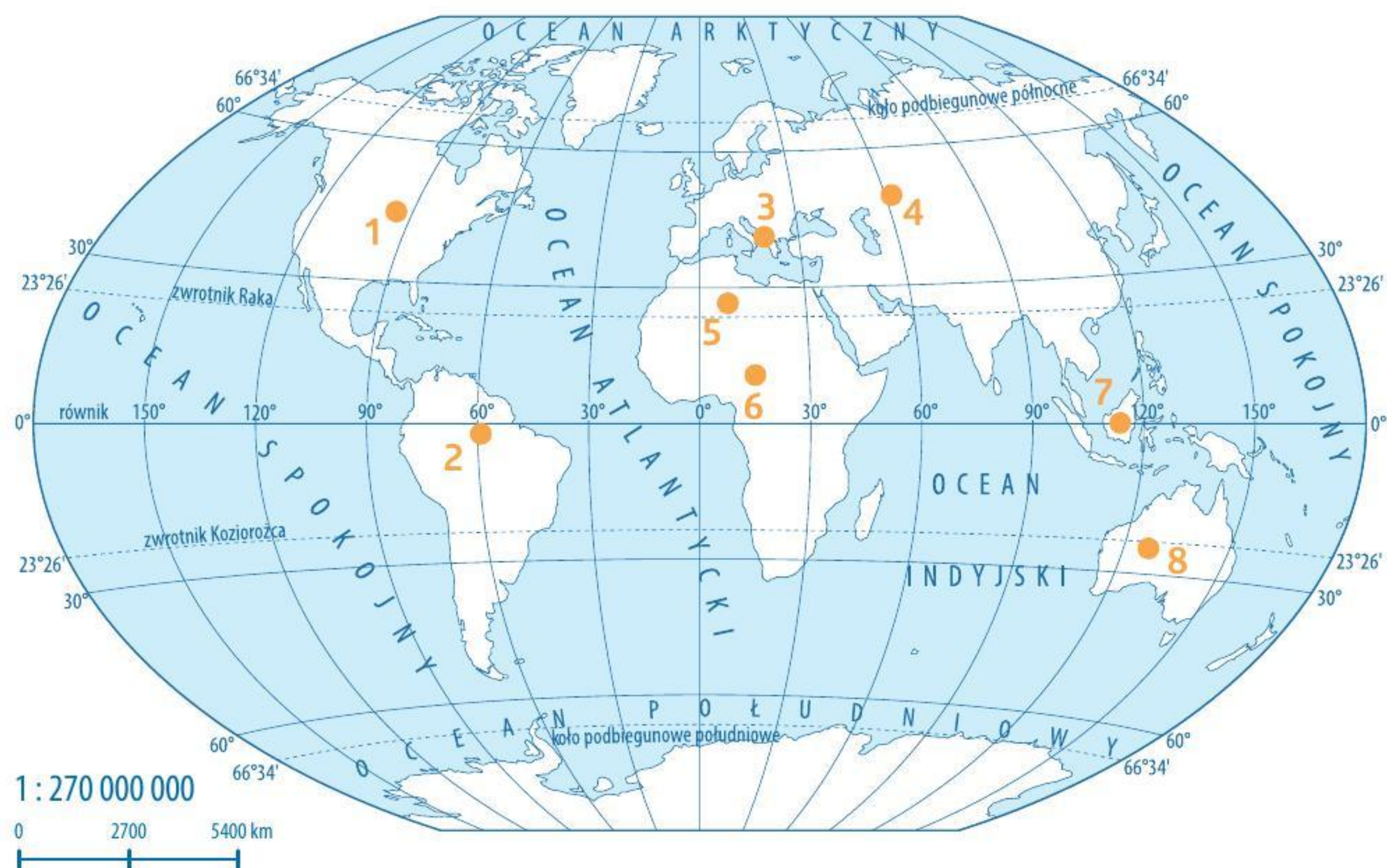
1. Wymień dwie różnice między pogodą a klimatem.

.....

.....

2. Na mapie świata zaznaczono 8 punktów. Zapisz numery miejsc, w których:

- występuje step:,
- występuje pustynia gorąca:,
- opady są obfite przez cały rok:,
- rośnie makia:
- panuje klimat podrównikowy:
- żyją orangutany:

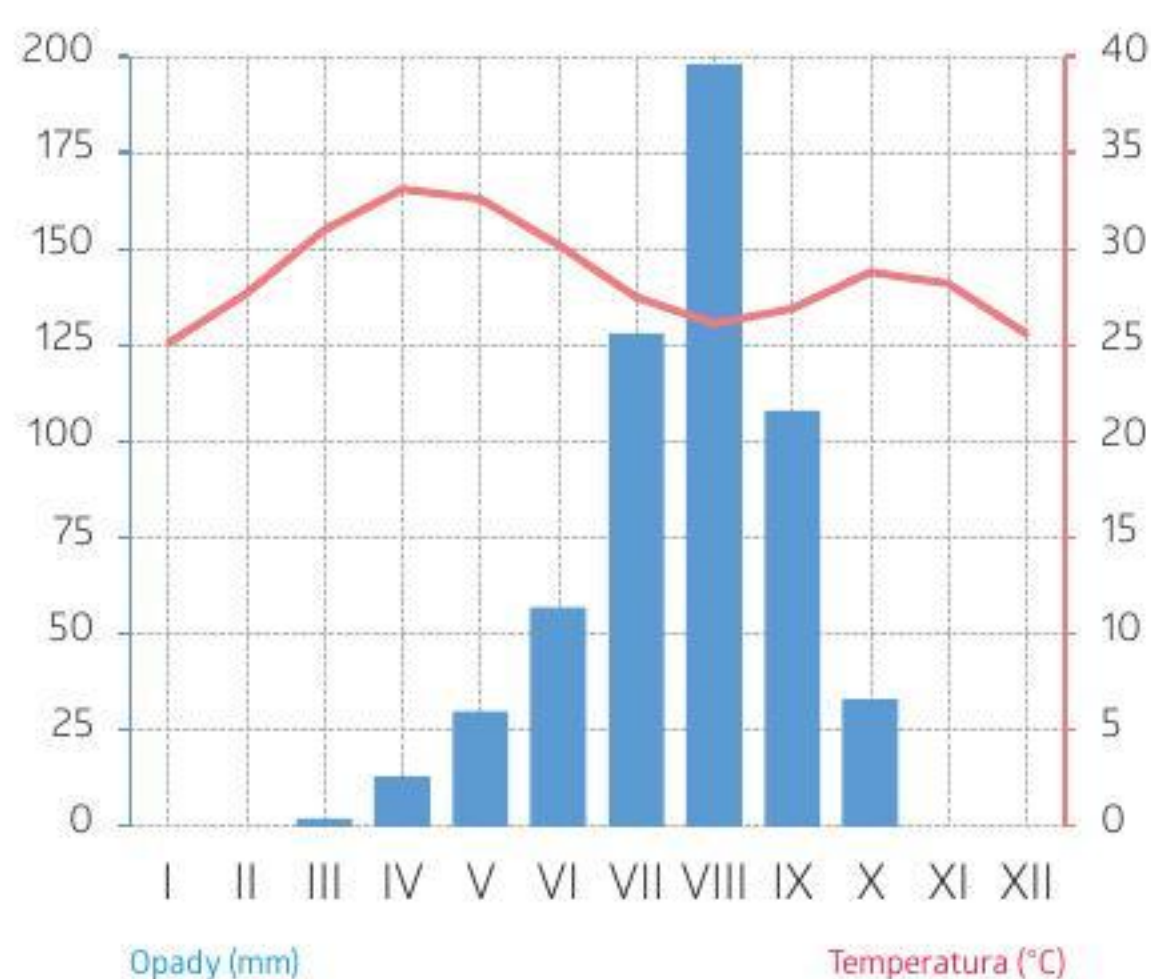
3. Połącz podane nazwy klimatów z właściwymi krajobrazami.

równikowy wybitnie wilgotny •	• krajobraz śródziemnomorski
podrównikowy •	• pustynia gorąca
zwrotnikowy suchy •	• wilgotny las równikowy
podzwrotnikowy morski •	• step
umiarkowany ciepły kontynentalny •	• sawanna

4. Zaznacz trzy cechy roślinności w wilgotnym lesie równikowym.

- A. Ma budowę piętrową.
- B. Drzewa zrzucają liście w porze suchej.
- C. W ciągu roku liście drzew zmieniają kolor na żółty, a potem – na brązowy.
- D. Drzewa są oplecione przez liany.
- E. Drzewa mają bardzo grube pnie, w których mogą gromadzić wodę na czas suszy.
- F. Roślinność jest tu niezwykle bogata i zróżnicowana.

5. Na wykresie przedstawiono dane klimatyczne dla pewnego miejsca położonego w strefie sawanny. Na podstawie wykresu i własnej wiedzy zaznacz cechy klimatu tego miejsca.

- A. Temperatura powietrza przez cały rok jest wysoka.
- B. W trakcie zimy temperatura powietrza spada poniżej 0°C.
- C. Występuje tu pora sucha i deszczowa.
- D. Brak deszczu od listopada do marca oznacza, że ta miejscowość jest położona na półkuli południowej.
- E. Klimat charakterystyczny dla tego miejsca nazywamy równikowym wybitnie wilgotnym.

6. Połącz części zdań, tak aby otrzymać poprawne informacje o sawannie.

Na sawannach dominują

dzięki czemu mogą sięgać głęboko w poszukiwaniu wody.

W porze suchej trawy zmieniają kolor na żółty, ponieważ

trawy i krzewy.

Rośliny na sawannie mają rozległe systemy korzeni,

usychają z braku wody.

Drzewa mają niewielkie liście, ponieważ

ogranicza to ilość wody, jaka z nich wyparowuje.

7. Oceń prawdziwość informacji. Zaznacz P (prawda) lub F (fałsz).

Pustynie gorące na Ziemi występują głównie w okolicy zwrotników.	P	F
Sahara, największa pustynia na świecie, jest położona na południu Afryki.	P	F
Na pustyni gorącej zarówno w dzień, jak i w nocy panuje bardzo wysoka temperatura powietrza.	P	F
Opady atmosferyczne na pustyni są bardzo niewielkie.	P	F

8. Na fotografii przedstawiono pewne miejsce na pustyni gorącej. Uzupełnij zdania – kreski wskazują, ile liter liczą słowa, które należy wpisać.

Miejsce ukazane na zdjęciu to _ _ _ _ . Ponieważ jest tu _ _ _ _ , można uprawiać rośliny, takie jak np. _ _ _ _ _ daktylowe. Znajdują tu czasem schronienie _ _ _ _ _ _ _ _ przemierzające pustynie na _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ .

9. Na podstawie fotografii i własnej wiedzy wymień trzy cechy krajobrazu śródziemnomorskiego.

.....

.....

.....

10. Podkreśl nazwy sześciu roślin typowych dla krajobrazu śródziemnomorskiego.

akacja • baobab • bazylia • cyprys • figa • dębik ośmiopłatkowy • świerk
piaskownica zwyczajna • oleander • oliwka • sosna pinia

11. Uzupełnij tekst o stepie wyrazami wybranymi spośród podanych w ramce.

bydło • czarnoziemy • jurty • preria • pszenica • trawy • tulipany

Stepy to obszary, na których wśród roślin dominują oraz kwiaty, takie jak W Ameryce Północnej stepy noszą nazwę Na stepach występują bardzo żyzne gleby –, dlatego wiele z nich zostało zmienionych w pola uprawne, na których sieje się m.in. zboża, takie jak W innych miejscach na stepach hoduje się Na stepach w Azji nadal żyją pasterze koczowniczy, którzy stawiają czasowe domy –

12. Dopasuj wymienione niżej zwierzęta do właściwej strefy krajobrazowej. Wpisz ich nazwy w odpowiednich rubrykach tabeli.

dromader fenek gnu krokuta okapi piesek preriowy suhak tukan słoń

Wilgotny las równikowy	Sawanna	Pustynia gorąca	Step

13. Do każdego z wymienionych ludów dopisz nazwę krajobrazu, w którym żyje.

Masajowie – Papuasi –

Pigmeje – Beduini –

14. Wymień zwierzęta hodowane przez pasterzy koczowniczych na sawanach i stepach.

bydło,

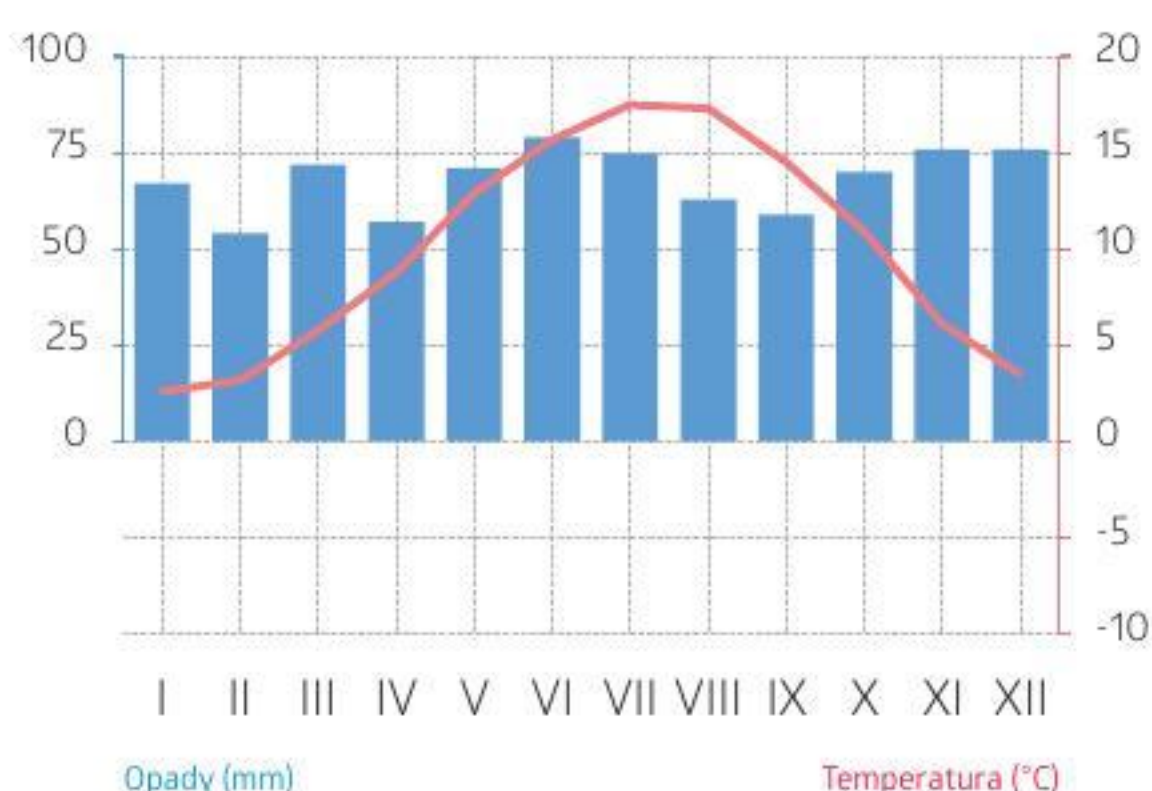
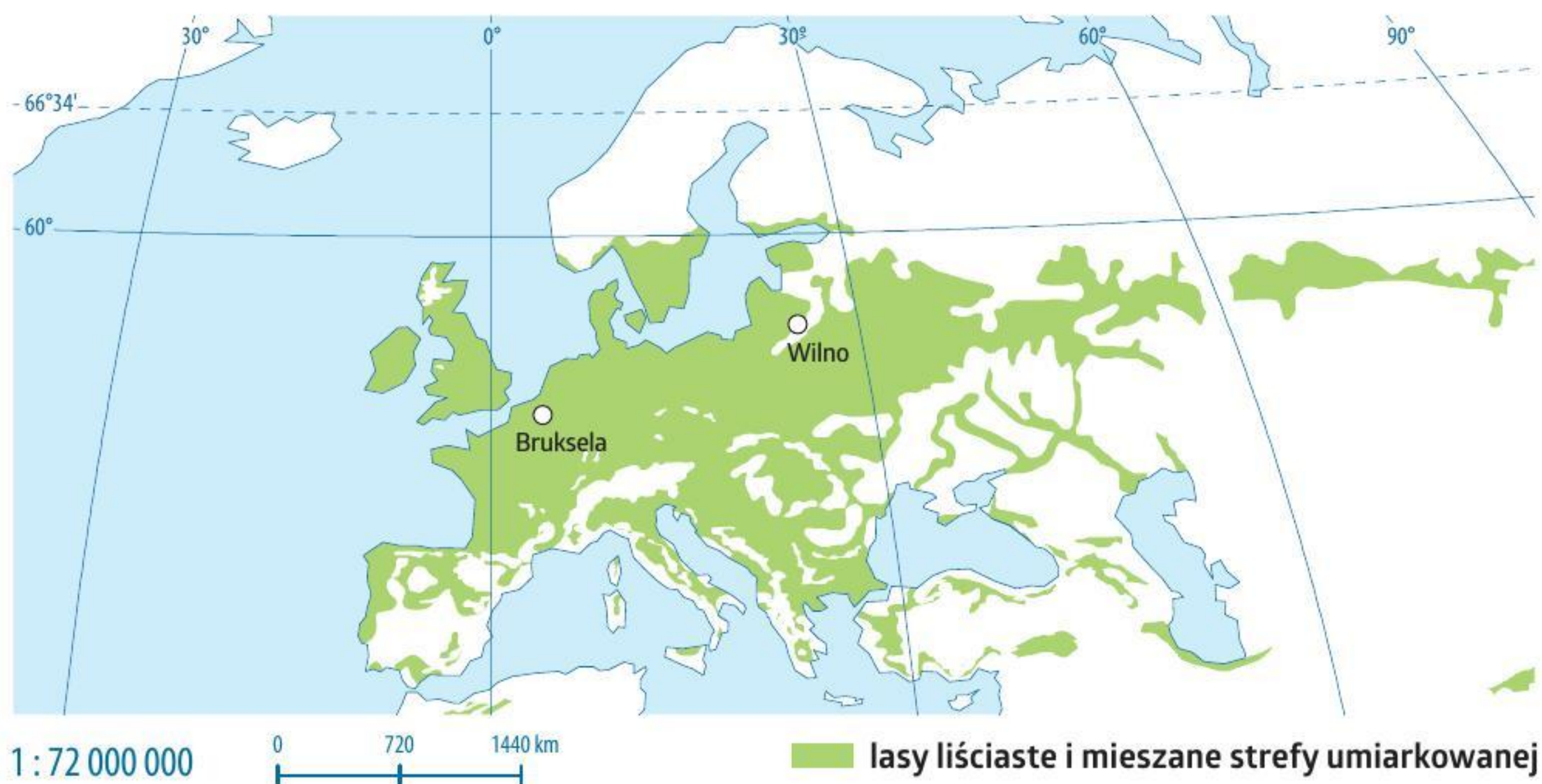
Krajobraz lasów strefy umiarkowanej

Dziś się nauczysz:

- ▶ jakie są cechy klimatu umiarkowanego ciepłego przejściowego
- ▶ gdzie na świecie rosną lasy liściaste i mieszane strefy umiarkowanej
- ▶ jakie rośliny i zwierzęta żyją w tych lasach
- ▶ jak człowiek wykorzystuje te lasy i czym to skutkuje

1. Wymień nazwy trzech kontynentów położonych na półkuli północnej, na których rosną lasy liściaste i mieszane strefy umiarkowanej.

2. Przyjrzyj się mapie Europy oraz klimatogramom dla dwóch europejskich stolic.

klimatogram dla Brukseli (Belgia)

klimatogram dla Wilna (Litwa)

a) Uzupełnij zdanie nazwami pośrednich kierunków świata.

Bruksela leży na od Wilna, a Wilno –
na od Brukseli.

b) Skreśl niepoprawne fragmenty zdań.

Zarówno w Brukseli, jak i w Wilnie najcieplejszym miesiącem w roku jest **czerwiec** / **lipiec**. Średnia temperatura powietrza w Brukseli wynosi wtedy około **17°C** / **23°C**.

Najchłodniejszym miesiącem jest w obu miastach **styczeń** / **luty**. Większa szansa na opady śniegu jest wtedy w **Brukseli** / **Wilnie**, ponieważ panuje tam mróz.

W Europie, na obszarach położonych bliżej Oceanu Atlantyckiego, temperatura powietrza zimą jest **niższa** / **wyższa** niż na terenach położonych bliżej Azji.

W **Brukseli** / **Wilnie** opady są rozłożone w ciągu roku bardziej równomiernie niż w **Brukseli** / **Wilnie**, gdzie latem pada więcej niż zimą.

Na podstawie powyższych informacji można stwierdzić, że Bruksela jest położona w klimacie umiarkowanym ciepłym **morskim** / **przejściowym**, a Wilno – w umiarkowanym ciepłym **morskim** / **przejściowym**.

3. Wyjaśnij, dlaczego na półkuli południowej powierzchnia zajmowana przez lasy liściaste i mieszane strefy umiarkowanej jest bardzo mała w porównaniu do półkuli północnej.

.....
.....

4. Rozpoznaj liście pokazane na fotografiach. Połącz je z odpowiednimi nazwami gatunków drzew.

dąb szypułkowy

buk zwyczajny

sosna zwyczajna

klon jawor

5. Opisz, jak lasy strefy umiarkowanej zmieniają wygląd w ciągu roku. W swojej wypowiedzi użyj nazw pór roku oraz sformułowań z ramki.

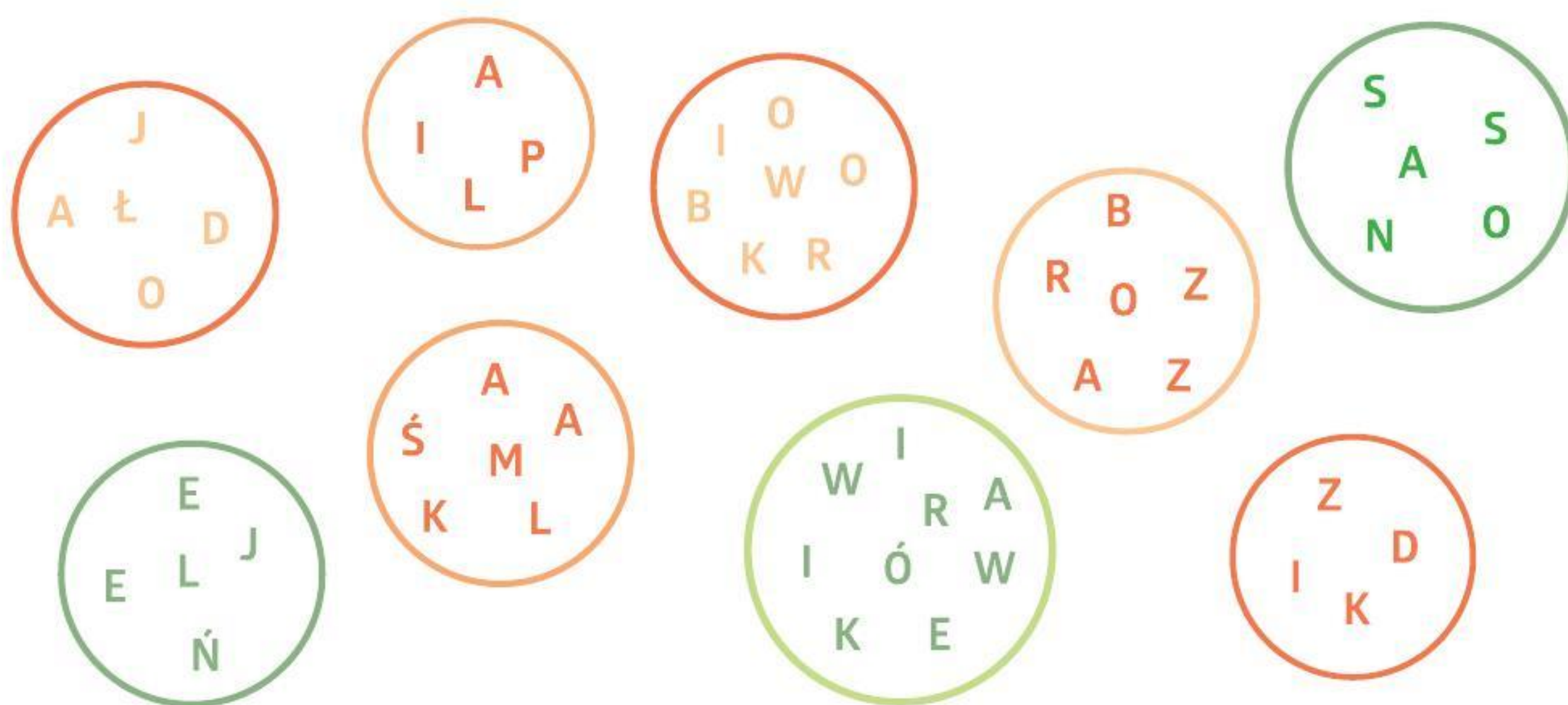
wyrastają nowe liście • liście są zielone • liście żółkną i spadają • nie ma liści

.....

.....

.....

6. Z rozsypanych liter ułóż nazwy drzew, grzybów lub zwierząt spotykanych w polskich lasach. Wpisz je do właściwych rubryk tabeli.

Drzewa liściaste	Drzewa iglaste	Grzyby	Zwierzęta

7. Wyjaśnij, dlaczego lasy liściaste i mieszane były przez wieki intensywnie wycinane. Podaj trzy przyczyny.

.....

.....

.....

las równi- kowy

strefy umiarko- wanej lasy

1. Przeczytaj wymienione cechy. Zdecyduj, które z nich dotyczą **lasu równikowego**, które – **lasów strefy umiarkowanej**, a które – obydwu krajobrazów. Wstaw znak X w odpowiednich polach.

Tego typu lasy rosną np. w Europie i Ameryce Północnej.

Taki las występuje m.in. w Amazonii i środkowej Afryce.

Panuje tu klimat równikowy wybitnie wilgotny.

Panuje tu klimat umiarkowany ciepły – morski albo przejściowy.

Są tu cztery pory roku, lato jest ciepłe, a zima – chłodna.

Przez cały rok jest bardzo ciepło i codziennie pada deszcz.

Rosną tu drzewa.

Występują tutaj liany.

Las przez cały rok wygląda tak samo.

Wygląd lasu zmienia się w zależności od pory roku.

W lasach tego typu żyją m.in. jelenie, dziki i wiewiórki.

Tradycyjne zajęcia mieszkańców to zbieractwo, łowiectwo i proste rolnictwo.

Żyją tutaj m.in. Indianie i Pigmeje.

2. a) Wyjaśnij, dlaczego o wilgotnym lesie równikowym mówi się, że jest to las wiecznie zielony.

b) Napisz, dlaczego nie określa się w ten sposób lasów liściastych i mieszanych w strefie umiarkowanej.

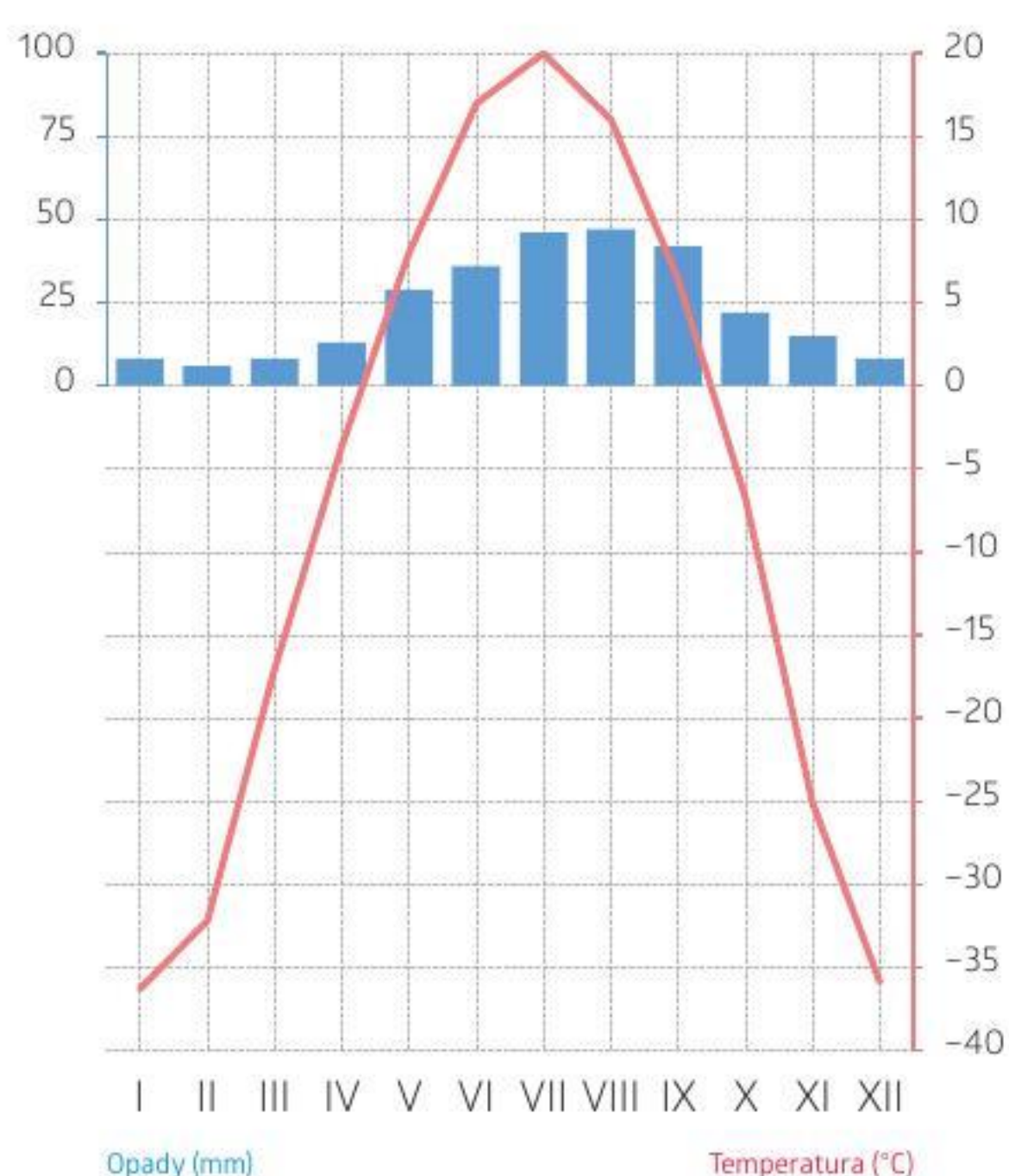
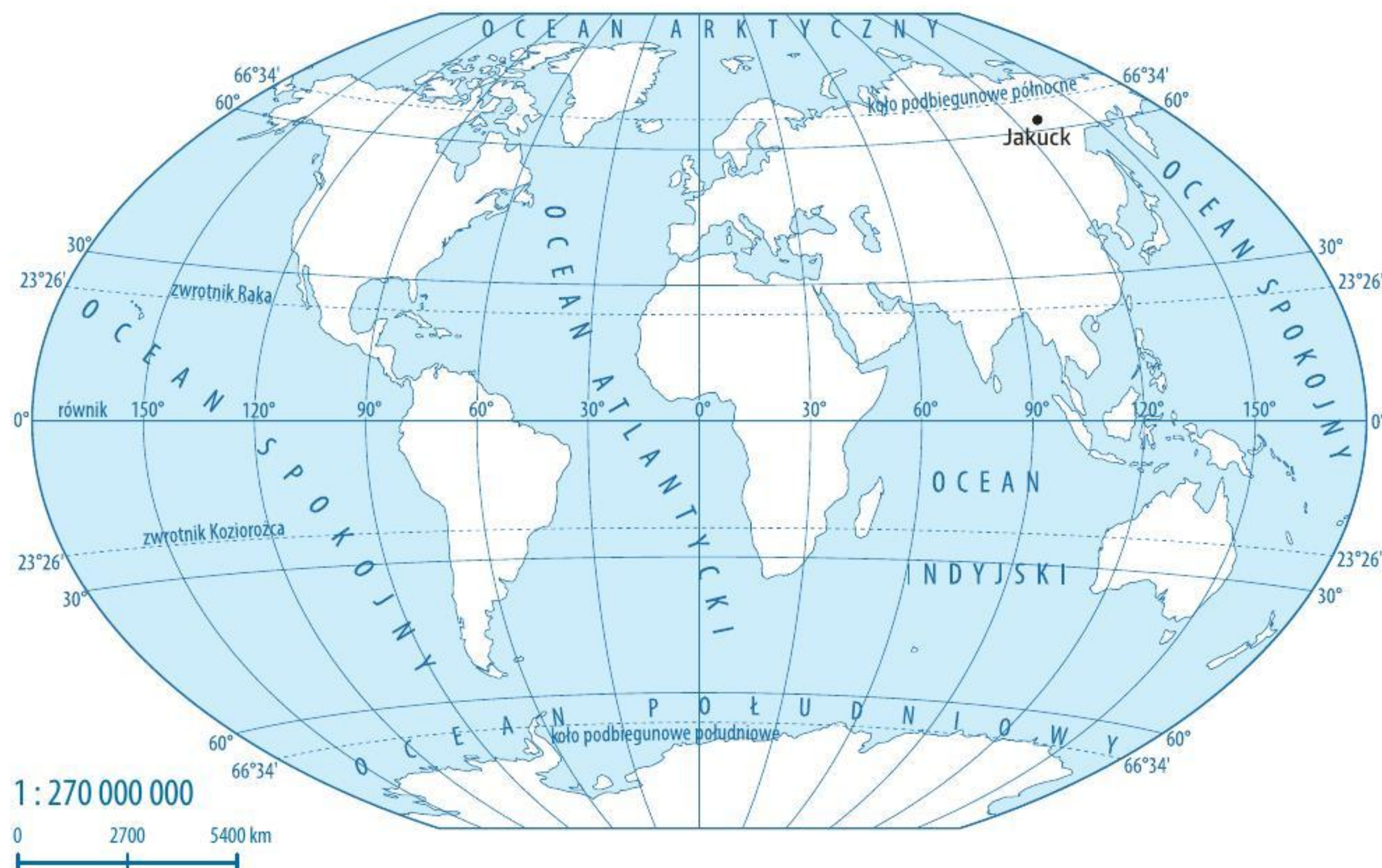
8

Krajobraz tajgi

Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie na świecie występuje tajga i jaki panuje tam klimat
- ▶ jakie gatunki drzew rosną w tajdze
- ▶ jakie zwierzęta można w niej spotkać
- ▶ kim są i czym się zajmują jej mieszkańcy

1. Pokoloruj na mapie obszar tajgi. Następnie podpisz kontynenty, na których ona występuje.

klimatogram dla Jakucka (Rosja, wschodnia Azja)

2. Zapoznaj się z klimatogramem.

a) Podaj nazwy dwóch najchłodniejszych miesięcy oraz ich średnią **temperaturę powietrza**.

b) Policz, przez ile miesięcy w roku średnia **temperatura powietrza** jest ujemna. Otocz pętlą właściwą liczbę.

5 6 7 8

c) Odczytaj i zanotuj, w którym miesiącu występują największe **opady**.

3. Na fotografiach przedstawiono drzewa iglaste charakterystyczne dla tajgi. Ułóż ich nazwy z rozsypanych liter i podpisz zdjęcia.

śkierw bersyjkisy

nasos rasbyjkyse

asnso czajnazyw

.....

.....

4. Wpisz nazwy zwierząt żyjących w tajdze. Liczba kresek jest taka sama jak liczba liter w szukanym wyrazie.

Duży pręgowany kot. _ _ _ _ _ syberyjski

Wielki brązowy ssak. _ _ _ _ _ brunatny

Owady nad rozmarzniętą zmarzliną. _ _ _ _ _

Niewielki szary ptak. _ _ _ _ _ zwyczajna

Czarny ptak z wachlarzowatym ogonem. _ _ _ _ _ zwyczajny

5. Oceń prawdziwość informacji. Zaznacz P (prawda) lub F (fałsz).

Do rdzennych mieszkańców tajgi należą Jakuci i Ewenkowie.	P	F
Mieszkańcy tajgi powszechnie trudnią się uprawą ziemi.	P	F
Mieszkańcy tajgi coraz częściej prowadzą koczowniczy tryb życia.	P	F
Istotnym pracodawcą na tym terenie są zakłady przetwórstwa drzewnego.	P	F

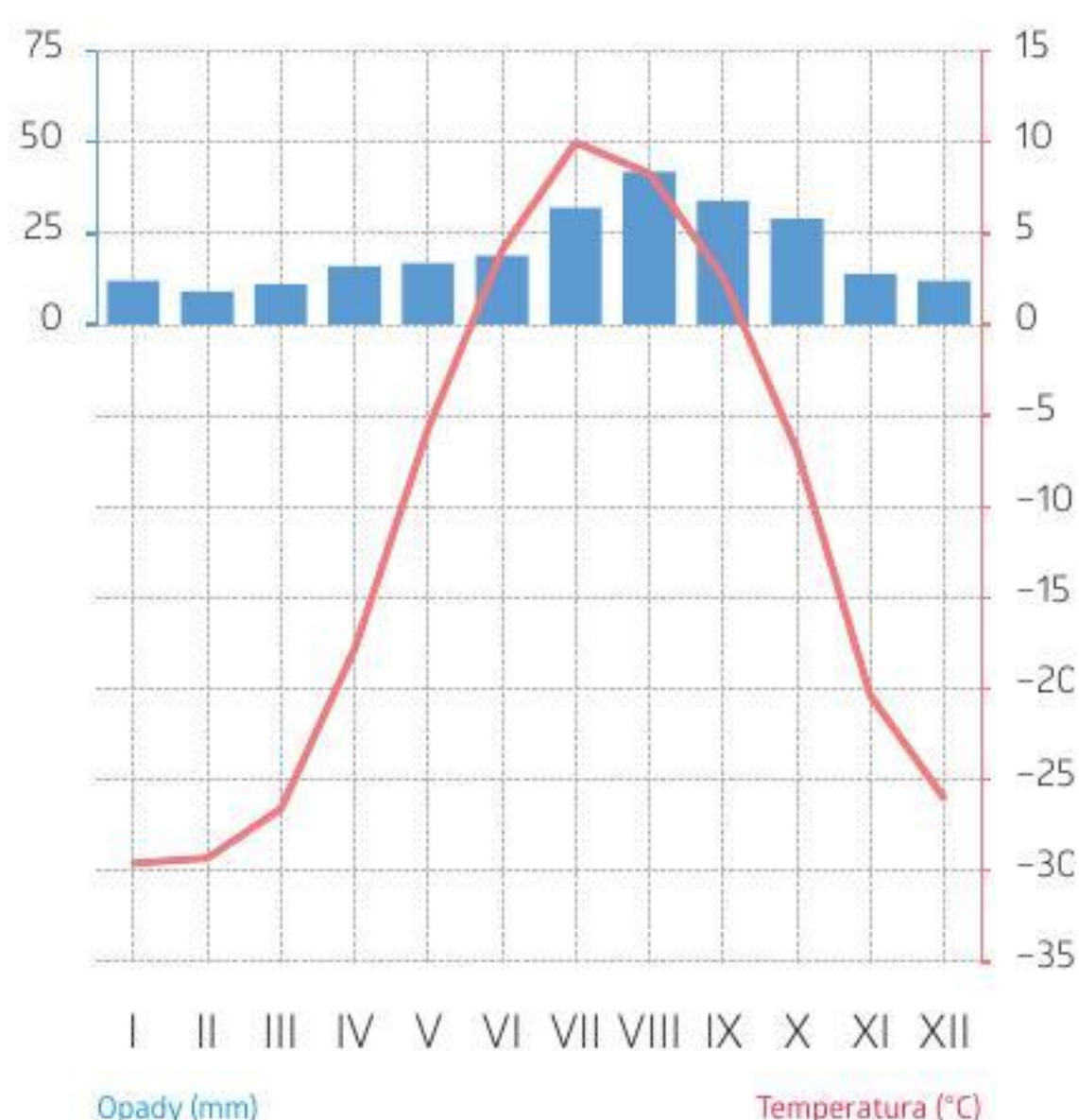
Krajobraz tundry

Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie występuje tundra i jaki ma klimat
- ▶ jakie są cechy charakterystyczne krajobrazu tundry
- ▶ jakie zwierzęta zamieszkują te obszary

1. Przyjrzyj się mapie oraz klimatogramowi, a następnie dokończ zdania.

Kontynenty, na których występuje większość obszarów tundry na świecie, to i Najcieplejszym miesiącem

klimatogram dla Kugluktuk,
(Kanada, Ameryka Północna)

w roku w Kugluktuk jest

Średnia **temperatura powietrza** wynosi wtedy około Najzimniejszym miesiącem

jest Średnia **temperatura**

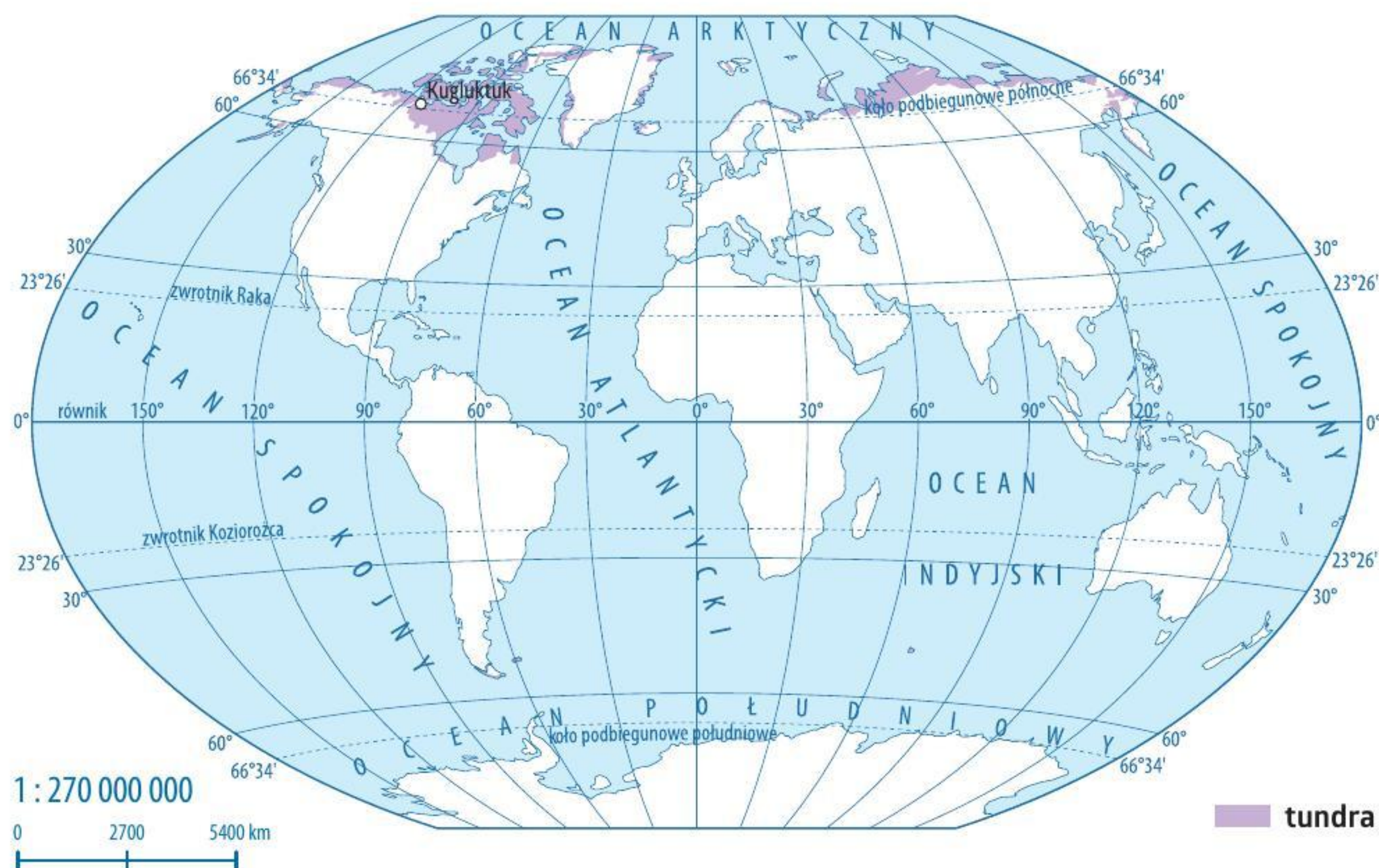
powietrza wynosi wtedy około Licz-

ba miesięcy ze średnią **temperaturą powietrza**

poniżej 0°C to

Pora roku, podczas której występuje najwięcej

opadów atmosferycznych, to

2. Oceń prawdziwość informacji na temat tundry. Wybierz P (prawda) lub F (fałsz).

W tundrze nie ma wieloletniej zmarzliny.	P	F
Nie występują tam lasy, wieją bardzo silne wiatry i przez większość roku panują ujemne temperatury.	P	F
Większość terenu porastają mchy, porosty i trawy.	P	F
Występują tu korzystne warunki do rozwoju rolnictwa.	P	F

3. Podpisz fotografie zwierząt charakterystycznych dla tundry.

puchacz śnieżny • leming norweski • renifer tundrowy
piżmowół arktyczny • komary (i inne owady) • ~~pardwa mszarna~~

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

pardwa

mszarna

tajga tundra

1. Przeczytaj wymienione cechy. Zdecyduj, które z nich dotyczą **tajgi**, które – **tundry**, a które – obydwu krajobrazów. Wstaw znak **X** w odpowiednich polach.

☐	☐	Występuje tylko w północnej części Europy, Azji i Ameryki Północnej.
☐	☐	Panuje tu klimat umiarkowany chłodny.
☐	☐	Panuje tu klimat podbiegunowy.
☐	☐	Lato jest krótkie, ale ciepłe.
☐	☐	Lato jest krótkie i chłodne.
☐	☐	Opady atmosferyczne są niewielkie.
☐	☐	Występuje tu wieloletnia zmarzlina.
☐	☐	Na krajobraz ten składają się głównie lasy iglaste.
☐	☐	Rosną tu mchy, porosty, trawy, a czasem – karłowate drzewa.
☐	☐	Żyją tu łosie, niedźwiedzie brunatne i tygrysy syberyjskie.
☐	☐	Ludzie zajmują się tu np. hodowlą reniferów, łowiectwem i rybołówstwem.
☐	☐	Rozwinięty jest tu przemysł drzewny oraz górnictwo.
☐	☐	Żyje tu m.in. lud Nieńców.

2. Zapisz pod zdjęciami nazwy zwierząt, a następnie zaznacz, gdzie głównie występują – w tajdze czy w tundrze.

TAJGA
TUNDRA

TAJGA
TUNDRA

TAJGA
TUNDRA

TAJGA
TUNDRA

TAJGA
TUNDRA

Krajobraz pustyni lodowej

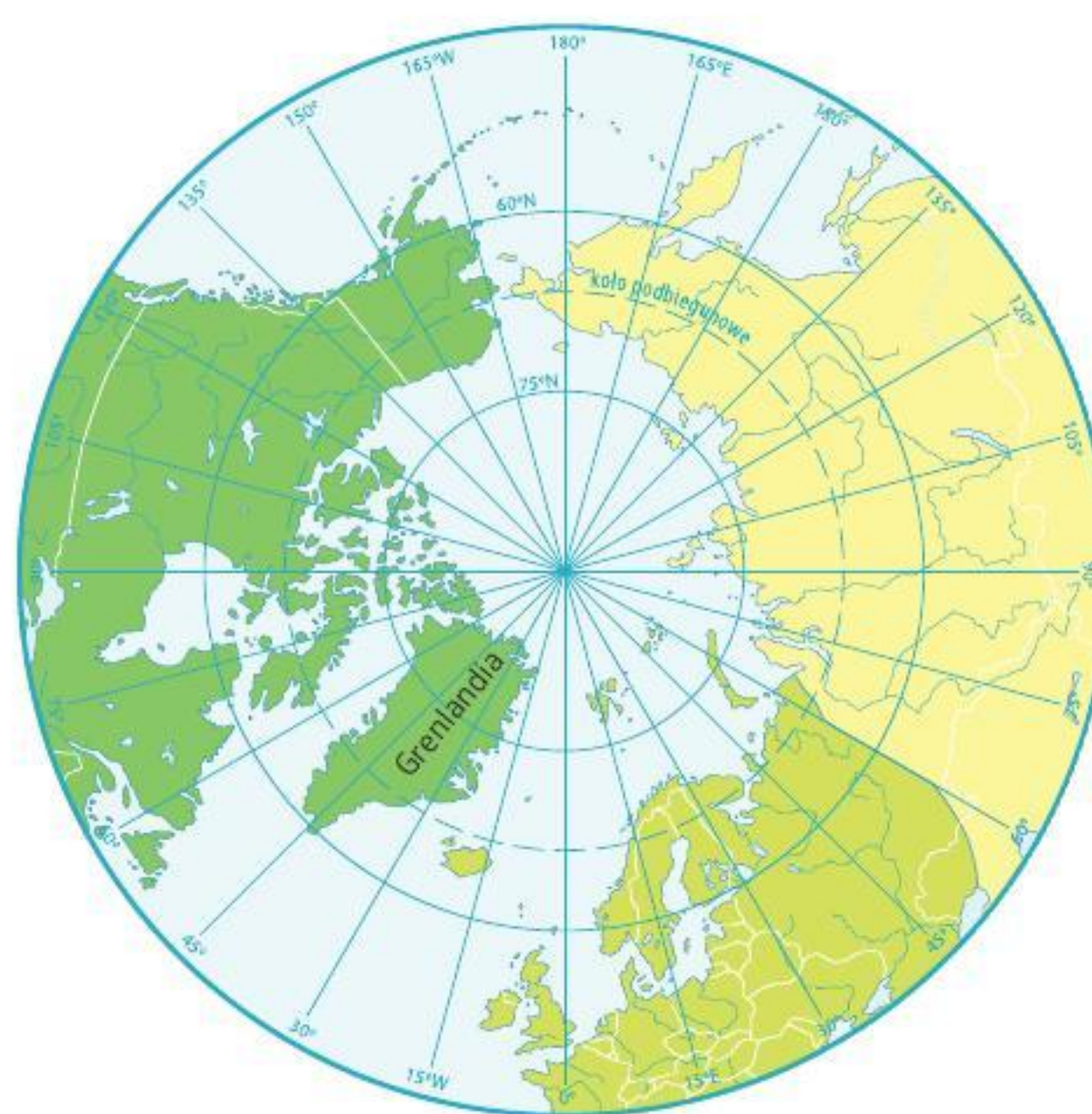
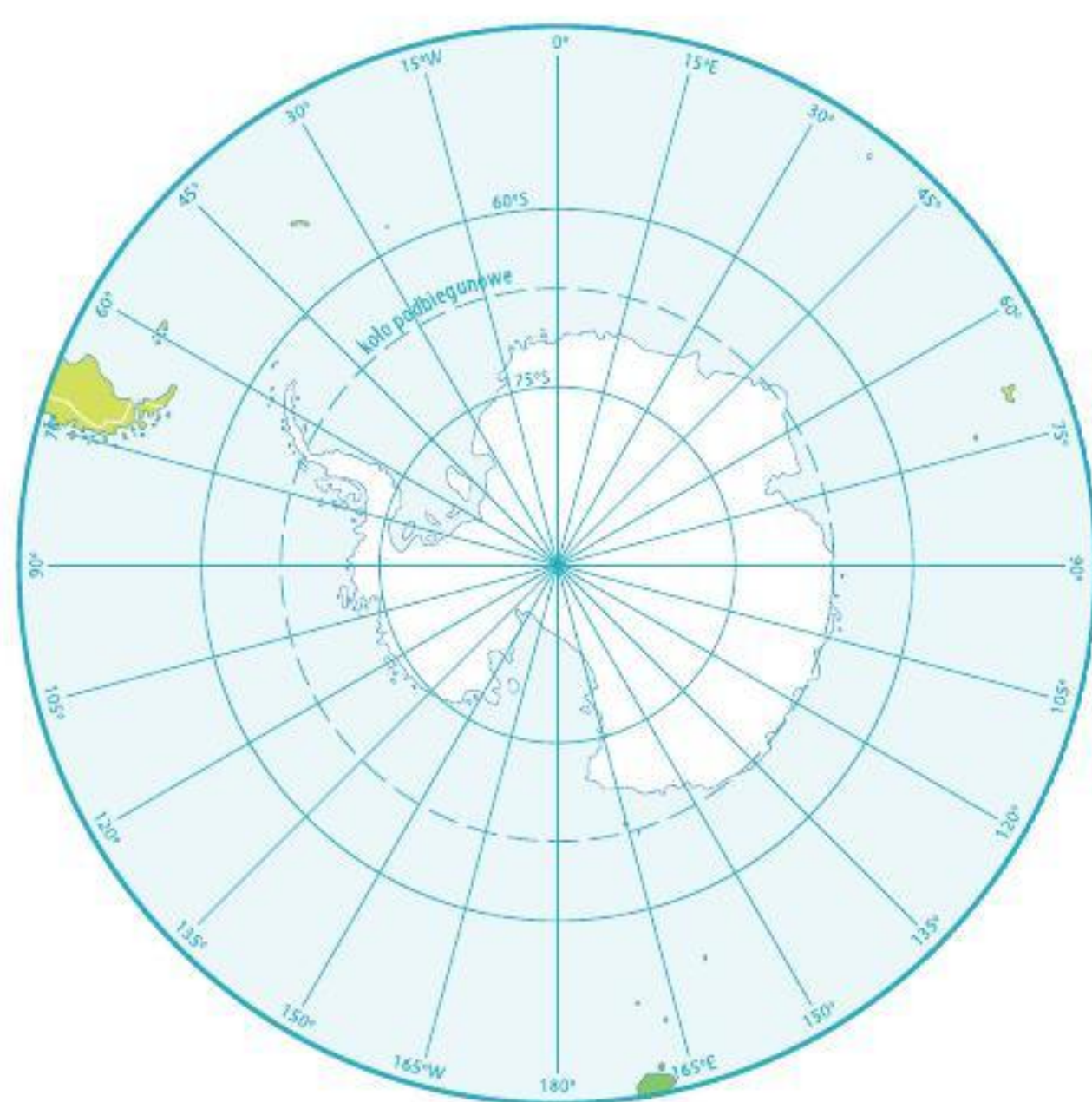
Dziś się nauczysz:

- ▶ gdzie się znajdują pustynie lodowe
- ▶ jaki klimat na nich panuje
- ▶ jakie zwierzęta występują na tych terenach

1. Przyjrzyj się na globusie lądom i oceanom na północ od koła podbiegunowego północnego oraz na południe od koła podbiegunowego południowego. Ustal na tej podstawie, które części świata zostały przedstawione na poniższych mapach.

- a)** Zaznacz na mapach biegun południowy oraz biegun północny i je podpisz.
- b)** Umieść na mapach nazwy:
- Antarktyda, Ameryka Północna, Azja, Europa;
 - Ocean Arktyczny, Ocean Południowy.

2. Oceń prawdziwość informacji. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Antarktyda znajduje się na obszarze nazywanym Arktyką.	P	F
Grenlandia to wyspa leżąca na półkuli północnej.	P	F
Antarktyda to kontynent w większości pokryty lodolodem.	P	F
Biegun południowy znajduje się w Arktyce.	P	F

3. Zapoznaj się z danymi ze stacji badawczej Davis [czyt. dejwis] znajdującej się na Antarktydzie, przedstawionymi w tabeli.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Suma opadów (mm)	8	3	8	5	1	1	3	5	10	11	9	5
Temperatura powietrza (°C)	-18	-18	-17	-13	-7	0	0	0	-3	-15	-17	-17

a) Uzupełnij zdania.

W miesiącach i temperatury powietrza są najniższe. Najwyższe temperatury powietrza odnotowuje się w, i
Najmniej opadów występuje w i

b) Oblicz średnią roczną sumę opadów dla tej stacji, a następnie skreśl niepoprawny fragment zdania.

$8 + 3 + 8 + 5 + 1 + 1 + 3 + 5 + 10 + 11 + 9 + 5 \text{ (mm)} = \dots\dots\dots \text{ mm}$

Średnia roczna suma opadów na Antarktydzie jest **wyższa** / **niższa** od średniej rocznej sumy opadów w Polsce, wynoszącej 500–600 mm.

4. Podpisz fotografie zwierząt nazwami wybranymi spośród podanych w ramce i podaj, w której części świata każde z tych zwierząt żyje.

pingwin cesarski • lis polarny • maskonur zwyczajny • niedźwiedź polarny

.....
.....
.....

gorąca pustynia lodowa

1. Przeczytaj wymienione cechy. Zdecyduj, które z nich dotyczą **pustyni gorącej**, które – **pustyni lodowej**, a które – obydwu krajobrazów. Wstaw znak X w odpowiednich polach.

☐	☐	Występuje zazwyczaj w pobliżu jednego ze zwrotników.
☐	☐	Występuje wokół biegunów.
☐	☐	Panuje tu klimat biegunowy.
☐	☐	Panuje tu klimat zwrotnikowy suchy.
☐	☐	Opadów jest tu bardzo niewiele.
☐	☐	Dni są bardzo upalne, a noce – chłodne.
☐	☐	Przez większą część roku panują tu ujemne temperatury powietrza.
☐	☐	Występują tu dni i noce polarne.
☐	☐	Świat roślin i zwierząt jest ubogi.
☐	☐	Teren często jest pokryty suchymi skałami, np. piaskiem.
☐	☐	Teren jest pokryty lodem i śniegiem.
☐	☐	Niewielkie grupy ludzi żyją w oazach.
☐	☐	Kontynent, na którym dominuje ten rodzaj pustyni, jest bezludny, nie licząc naukowców.
☐	☐	Warunki do rozwoju rolnictwa są tu bardzo niekorzystne.

2. Uzupełnij informacje na temat mieszkańców pustyni.

Jeden z ludów zamieszkujących pustynie gorące:

Przykłady tradycyjnych zajęć:

Jeden z ludów zamieszkujących pustynie lodowe:

Przykłady tradycyjnych zajęć:

Krajobraz Himalajów

Dziś się nauczysz:

- ▶ czym się charakteryzuje krajobraz najwyższych gór na świecie
- ▶ czym się cechuje klimat wysokich gór
- ▶ jakie zwierzęta żyją w Himalajach

1. Napisz trzy zdania o Himalajach. Wykorzystaj słownictwo podane w ramce.

południowa Azja • najwyższe góry świata • ośmiotysięczniki
Mount Everest • 8849 m n.p.m.

.....

.....

.....

.....

2. Przyjrzyj się fotografiom przedstawiającym Himalaje.

Mount Everest

Himalaje w regionie Dżammu i Kaszmir

a) Podaj cechy himalajskiego krajobrazu.

.....

.....

b) Rozpoznaj i napisz, co oznaczono znakiem X.

.....

3. Uzupełnij każde z poniższych zdań słowem *wzrasta* lub *maleje*.

Wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza temperatura powietrza stopniowo Ilość opadów atmosferycznych w górach, do pewnej wysokości, Wraz ze zwiększaniem się wysokości nad poziomem morza ilość tlenu w powietrzu.

4. Oceń prawdziwość informacji. Zaznacz P (prawda) lub F (fałsz).

W górach co każdy 1 km wysokości temperatura zmienia się o 1°C.	P	F
Wysoko w górach nie ma wiatru.	P	F
Śnieg na najwyższych szczytach Himalajów topnieje każdego lata.	P	F

5. Ponumeruj piętra roślinności w kolejności od najniższego do najwyższego.

krzewy

lasy

nagie skały, śniegi i lodowce

trawy i krzewinki

6. Uzupełnij nazwy zwierząt żyjących w Himalajach, a następnie połącz je z odpowiednimi fotografiami (jedno ze zwierząt nie zostało ukazane na zdjęciu).

.....
mała *himalajski* *górski* *śnieżna* *zwyczajny*
.....

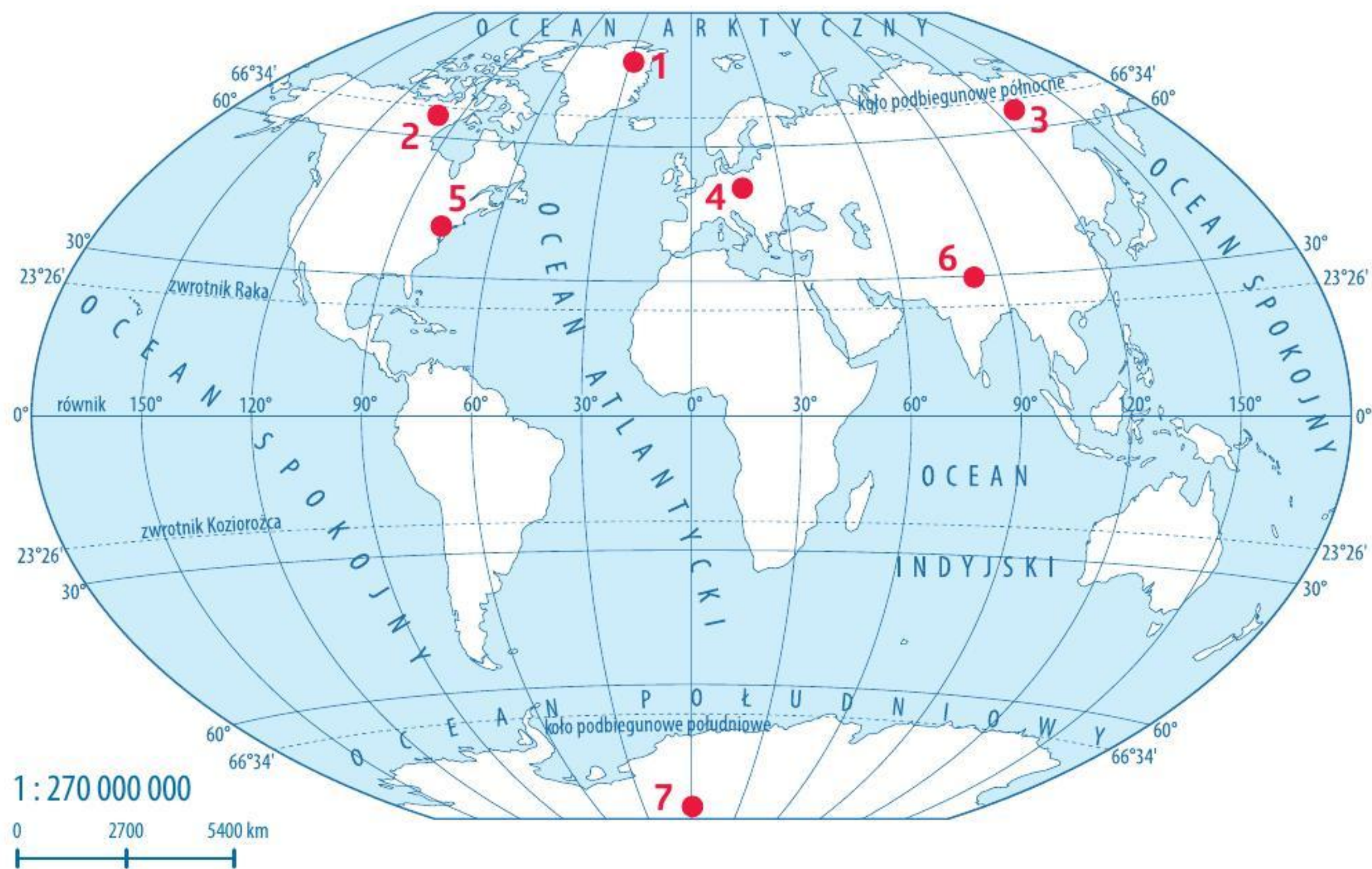

Powtórzenie działu 4 (tematy 7–11)

Dziś powtórzysz:

- ▶ jak charakteryzować klimat na podstawie klimatogramu
- ▶ jak klimat wpływa na życie mieszkańców
- ▶ jakie zwierzęta i rośliny żyją na dalekiej północy

1. Przyjrzyj się mapie świata, na której zaznaczono 7 punktów.

Wstaw odpowiednie numery miejsc, tak aby uzyskać poprawne odpowiedzi.

- Gdzie występują dni i noce polarne?,
- Gdzie rosną lasy liściaste i mieszane?,
- Gdzie występuje wieloletnia zmarzlina?,
- Gdzie wznoszą się najwyższe góry na świecie?

2. Poniżej wymieniono trzy pary kontynentów. W każdej parze pokoloruj na **zielono** pole z nazwą tego kontynentu, na którym lasy liściaste i mieszane strefy umiarkowanej zajmują większą powierzchnię.

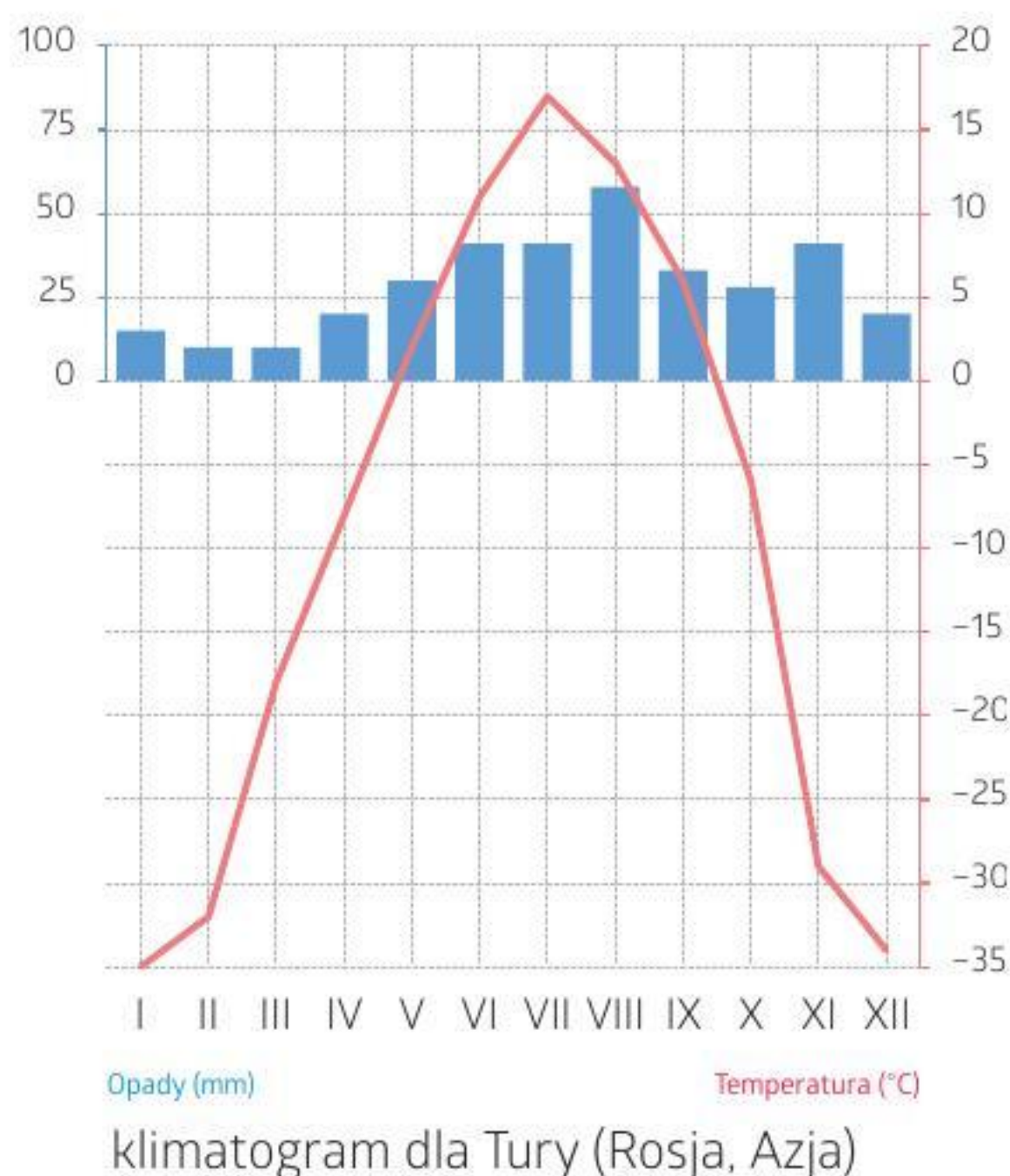
Europa	Afryka	Ameryka Północna	Ameryka Południowa	Azja	Australia
--------	--------	------------------	--------------------	------	-----------

3. Wymień dwa negatywne dla przyrody skutki wycinania lasów.

.....

.....

4. Na klimatogramie przedstawiono dane dla Tury – miasta położonego w strefie tajgi. Skreśl niepoprawne fragmenty zdań.

Lato w tajdze jest krótkie oraz **ciepłe** / **zimne**.

Zima w tajdze jest **długa** / **krótka** oraz **ciepła** / **mroźna**.

Najcieplejszym miesiącem jest tu zazwyczaj **maj** / **lipiec**, a najchłodniejszym – **listopad** / **styczeń**.

Najwięcej opadów atmosferycznych notuje się w **lecie** / **zimie**.

W tajdze panuje klimat umiarkowany **ciepły** / **chłodny**.

5. Na fotografii przedstawiono dom zbudowany w sposób spotykany w tajdze i tundrze. Wyjaśnij, na czym polega ta metoda i dlaczego jest konieczna.

.....

.....

.....

.....

.....

6. Skreśl niepoprawne fragmenty zdań w tekście dotyczącym tundry.

Roślinność tundry jest **uboga** / **bogata**. Jest to spowodowane **korzystnymi** / **niekorzystnymi** warunkami klimatycznymi – lato jest tu **długie** / **krótkie** oraz **ciepłe** / **chłodne**, a zima długa i mroźna. Rośnie tu **wiele** / **niewiele** drzew – występuje tu m.in. **brzoza karłowata** / **dąb szypułkowy**. Do zwierząt mieszkających w tundrze należą **niedźwiedzie brunatne** / **piżmowoły arktyczne**.

7. Przy każdej informacji napisz, czy dotyczy Arktyki, czy Antarktydy.

Żyją tu niedźwiedzie polarne.

Żyją tu pingwiny.

W grudniu panuje dzień polarny.

W grudniu panuje noc polarna.

Żyją tu stali mieszkańcy, lecz jest ich niewielu.

Teren ten jest bezludny, ale okresowo
przebywają tu naukowcy.

8. Zapisz dwa podobieństwa i dwie różnice między pustynią gorącą a pustynią lodową.

.....
.....

9. Skreśl niepoprawne fragmenty zdań dotyczących Himalajów.

Himalaje są położone w południowej części **Azji** / **Afryki**. Znajduje się w nich **8** / **14** ośmiotysięczników. Najwyższy szczyt Himalajów i zarazem Ziemi, czyli Mount Everest, wznosi się na wysokość około **8611** / **8849** m n.p.m. Wysoko w górach wiatr najczęściej **jest silny** / **nie występuje**. Lodowce górskie są położone **na stromych stokach** / **w dolinach**. W Himalajach swoje źródła ma rzeka **Amazonka** / **Ganges**. Żyje tu m.in. lud **Szerpów** / **Inuitów**.

10. Podpisz zdjęcia zwierząt.

.....
.....

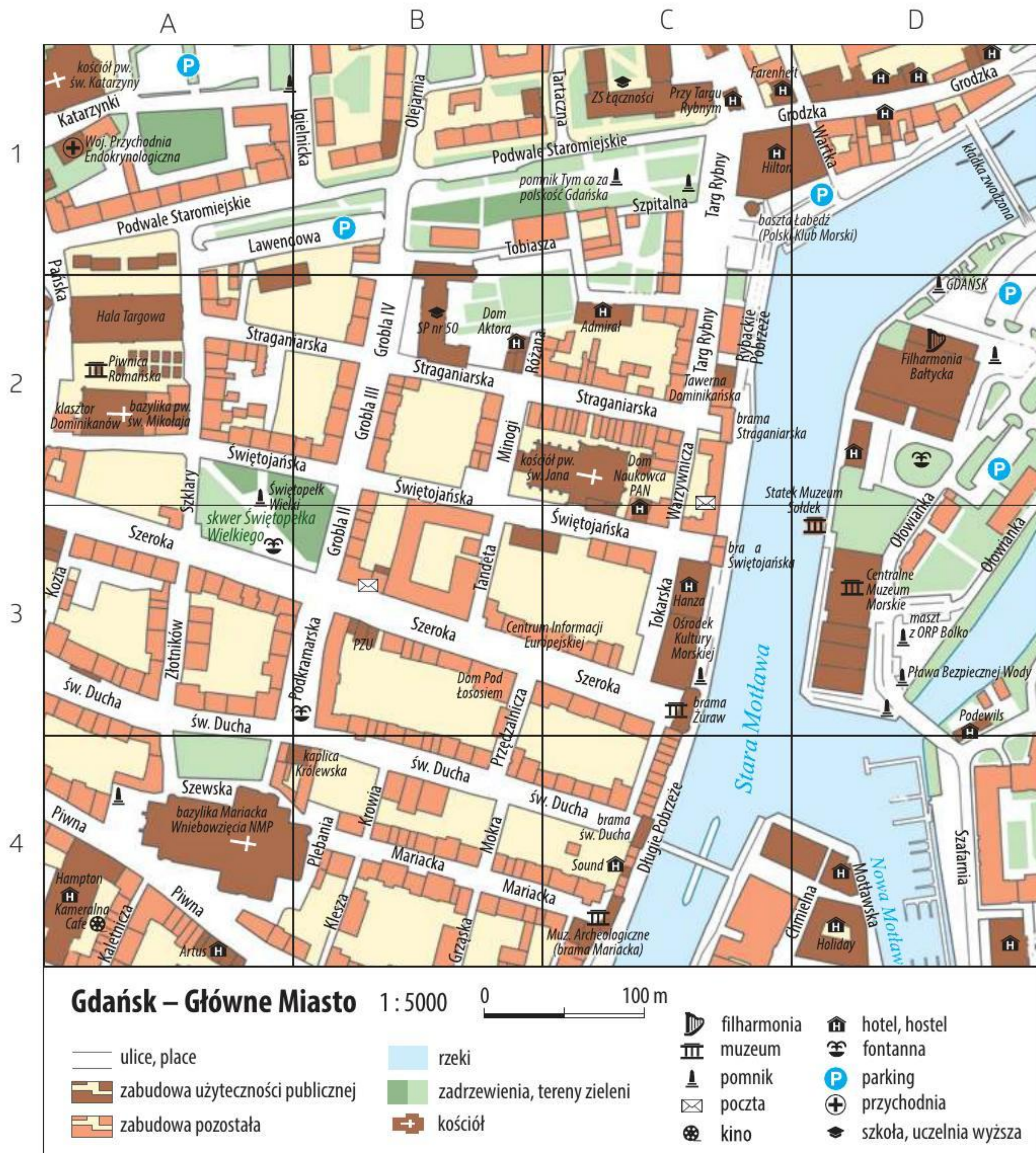
DODATEK SPECJALNY

Praca z mapą i planem

Nauka umiejętności:

- ▶ odczytywanie informacji z treści planu i mapy
- ▶ określanie kierunków świata z wykorzystaniem planu i mapy
- ▶ wykorzystywanie skali planu i mapy do obliczeń odległości w terenie

1. Praca z planem

1. a) Zapisz tytuł planu.

b) Podaj skalę planu.

liczbowa:

mianowana: 1 cm –

2. Podkreśl nazwy tych obiektów, które na planie przedstawiono znakami punktowymi.

rzeki • hotele • ulice • zabudowa • pomniki • tereny zieleni • fontanny

3. Poniżej wymieniono wybrane obiekty. Uzupełnij informacje.

Obiekt	Nazwa ulicy, przy której się znajduje	Oznaczenie pola na planie (np. A1)
hotel Artus		
hostel Sound		
klasztor Dominikanów		
Centrum Informacji Europejskiej		
Filharmonia Bałtycka		

4. Przyjrzyj się zdjęciom satelitarnym Głównego Miasta w Gdańsku i porównaj je z planem miasta. Ustal, które to pola na planie.

Oznaczenie pola na planie:

.....

Oznaczenie pola na planie:

.....

Oznaczenie pola na planie:

.....

Oznaczenie pola na planie:

.....

5. Zapisz nazwy wymienionych obiektów.

- pomnik na skwerze Świętopełka Wielkiego –
- ulica, na której końcu znajduje się brama Żuraw –
- rzeka, na której znajduje się Statek Muzeum Sołdek –
- muzeum położone w polu C4 –
- kościół na rogu ulic Świętojańskiej i Minogi –

6. Na nabrzeże wzdłuż Starej Motławy prowadzi pięć budowli zwanych bramami. Odnajdź je na planie i podaj ich nazwy.

*brama wysunięta
najdalej na północ*

*brama wysunięta
najdalej na południe*

brama Mariacka

7. Sprawdź ponownie, w jakiej skali wykonano plan Gdańska.

a) Oblicz odległość w terenie od środka skrzyżowania ulic: Szerokiej, Podkramarskiej i Grobla II do brzegu Starej Motławy.

Dane z mapy:

Obliczenia:

.....

Odległość na mapie – Skala –

b) Ustal, która z wymienionych ulic ma długość około 50 m.

A. Tokarska

B. Świętojańska

C. Krowia

D. Złotników

c) Wyobraź sobie, że przebywasz w hotelu Hanza. Postanawiasz się spacerować. Zaznacz, do którego z wymienionych miejsc czeka cię najdłuższy spacer.

A. Skwer Świętopetka Wielkiego

B. Muzeum Archeologiczne

C. Centralne Muzeum Morskie

8. Uzupełnij opis wędrowki.

Turysta rozpoczyna spacer pod bramą Mariacką.

Wędruje ulicą Mariacką i dociera do położonej na jej końcu

.....

Następnie udaje się na północ ulicą Podkramarską. Ulica ta za skrzyżowaniem z ulicą Szeroką zmienia nazwę na

.....

Turysta idzie dalej prosto tą ulicą, mijając po swojej lewej stronie teren zieleni, czyli

Na najbliższym skrzyżowaniu skręca w prawo, w ulicę

....., a na kolejnym skrzyżowaniu skręca w lewo, w ulicę

Po swojej prawej stronie mija teraz

..... Po chwili turysta dochodzi do ulicy i skręca w prawo. Idzie prosto, aż dochodzi do bramy

Następnie turysta decyduje się wrócić do miejsca, w którym rozpoczął swój spacer. Wędruje więc wzdłuż rzeki

.....

oznaczenie pól,
przez które wiedzie
trasa spaceru

C4

9. Prześledź opisane trasy, a następnie skreśl niepoprawne fragmenty zdań.

Turysta idzie w kierunku zachodnim ulicą Podwale Staromiejskie i mija ulicę Tartaczną. Następne skrzyżowanie będzie z ulicą **Olejarnia / Targ Rybny**.

Rowerzysta dojeżdża do zachodniego końca ulicy Straganiarskiej i skręca w lewo. Po wykonaniu tego skrętu będzie jechać w kierunku **północnym / południowym**.

Na jednym z końców ulicy Podkramarskiej znajduje się **pomnik / fontanna**.

Goście hotelu Hilton, mieszkający w pokojach, których okna wychodzą na północ, mają widok na **ulicę Grodzką / Starą Motławę**.

2. Praca z mapą

1. Przeczytaj tytuł mapy. Jakie inne tytuły by do niej pasowały? Zaznacz dwie prawidłowe odpowiedzi.

- A. Pogoda na Kaszubach
- B. Zagospodarowanie turystyczne okolic wsi Kolano
- C. Historia fragmentu Wzgórz Szymbarskich
- D. Wężyca i okolice

2. Napisz, jak się nazywa informacja, ile razy zmniejszono na mapie rozmiary wszystkich obiektów, oraz gdzie należy jej szukać.

.....

3. Odszukaj na mapie wymienione niżej obiekty i ustal, jak je oznaczono. Połącz nazwę każdego obiektu z właściwym rodzajem znaku.

przystań Nauta	•	liniowy
granica rezerwatu Szczyt Wieżyca	•	
jezioro Ostrzyckie	•	punktowy
ośrodek noclegowy Jaśkowe Wzgórze	•	
droga powiatowa	•	powierzchniowy

4. Uzupełnij zdania nazwami kierunków świata (głównych lub pośrednich).

Oddział Rehabilitacji Kardiologicznej leży na od ośrodka jazdy konnej Pod Klonem.

Wieża widokowa im. Jana Pawła II znajduje się na od Dworu pod Bukiem.

Stację kolejową Wieżyca znajdujemy na mapie na od bazy noclegowej Jaśkowe Wzgórze.

5. Uzupełnij zdania na temat siatki kartograficznej.

Widoczne na mapie cienkie niebieskie linie przebiegające z północy na południe i opisane liczbowo to Podobne linie, ale przebiegające z zachodu na wschód, to Przykładowo, przez Jezioro Ostrzyckie przechodzi oznaczony 18°6'.

6. Oceń na podstawie mapy prawdziwość zdań. Zakreśl P (prawda) lub F (fałsz).

Wzniesienia Kolańskie są porośnięte lasem.	P	F
Przez środek rezerwatu Szczyt Wieżyca przebiega droga powiatowa.	P	F
Do stacji kolejowej Wieżyca można dojść szlakiem turystycznym.	P	F
Na Kaszubach przygotowano obiekty dla miłośników sportów zimowych.	P	F
Ośrodek Polanka jest położony bezpośrednio nad jeziorem.	P	F

3. Praca z mapą

Mapa krajobrazowa Polski

1 : 5 500 000

0 55 110 km

krajobraz:

- zabudowy miejskiej i przemysłowej
- pól uprawnych
- łąk i pastwisk
- lasów

- granice państw
- autostrady
- drogi ekspresowe
- drogi pozostałe

- rzeki, kanały
- jeziora
- kompleksy leśne

Wlkp. – Wielkopolski

1. Przyjrzyj się mapie i odszukaj wymienione obiekty. Zapisz ich nazwy.

a) trzy miasta, które leżą bezpośrednio nad morzem

b) dwa miasta, które leżą najbliżej granicy Polski z Niemcami

c) cztery miasta, które leżą nad Wisłą na odcinku między Warszawą a Grudziądem

d) dwie rzeki, które na pewnych odcinkach wyznaczają granicę Polski

e) trzy rzeki, które wpadają do Wisły na odcinku na południe od Warszawy

f) dwie zatoki na Morzu Bałtyckim

2. Wykreśl z każdego zdania niepoprawne fragmenty.

- Puszcza Białowieska leży przy granicy Polski z **Ukrainą** / **Białorusią**.
- Puszcza Notecka jest położona pomiędzy rzeką Notecią a rzeką **Wartą** / **Wisłą**.
- W północnej części kraju leżą **Bory Tucholskie** / **Bory Dolnośląskie**.
- W sąsiedztwie dużych jezior znajduje się **Puszcza Solska** / **Puszcza Piska**.
- W drodze z Kielc do Radomia przejeżdżamy przez **Puszcze Augustowską** / **Puszcze Świętokrzyską**.

3. Znajdź na mapie miasta: Gdańsk, Kielce, Poznań i Rzeszów. U szereguj je w podanej kolejności.

a) od położonego najbliżej Morza Bałtyckiego do położonego najdalej na południe

→

→

→

b) od położonego najdalej na zachód do położonego najdalej na wschód

→

→

→

4. Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P (prawda) lub F (fałsz).

W środkowej Polsce jest mniej lasów niż w północno-zachodniej części Polski.	P	F
Na północy Polski jest mniej jezior niż na południu kraju.	P	F
W północno-wschodniej Polsce jest więcej łąk i pastwisk niż w południowo-zachodniej części kraju.	P	F
Obszar zabudowany w rejonie Warszawy zajmuje mniejszą powierzchnię niż obszar zabudowany w rejonie Wrocławia.	P	F

5. Patrząc na mapę, ustal, który z wymienionych krajobrazów zajmuje największą część naszego kraju, a który – najmniejszą. U szereguj je, wpisując odpowiednie litery (A, B, C).

A. krajobraz lasów

B. krajobraz pól uprawnych

C. krajobraz zabudowy miejskiej i przemysłowej

największa część

>

najmniejsza część

>

najmniejsza część

6. Uzupełnij tekst określeniami wybranymi spośród podanych w ramce (każdego z nich użyj tylko raz).

lasy • łąki i pastwiska • pola uprawne • zabudowania

Między Puszczą Piską a rzeką Narew rozległe obszary zajmują
 – dzięki nim hoduje się tu dużo bydła. W pasie gór, np. na południe od Bielska-Białej i Nowego Sącza, dominują Obszary górskie trudno jest bowiem człowiekowi wykorzystywać w inny sposób. Na terenach wokół Lublina oraz między Gdańskiem a Elblągiem w krajobrazie dominują
 – a na nich rośnie np. pszenica. W Gdańsku i Gdyni w krajobrazie przeważają – jest tu dużo osiedli mieszkaniowych, budynków biurowych, handlowych oraz zakładów przemysłowych.

7. Oblicz rzeczywistą odległość w linii prostej między Gorzowem Wielkopolskim a Wrocławiem.

skala mapy: 1 cm – zmierzona odległość:

obliczenia:

8. Ustal, do którego z wymienionych miast jest z Łodzi najdalej w linii prostej.

A. Warszawa

B. Szczecin

C. Wrocław

D. Lublin

9. Wyobraź sobie, że chcesz przejechać samochodem z Rzeszowa do Szczecina. Będziesz się poruszać wyłącznie autostradami i drogami ekspresowymi.

a) Istnieje kilka możliwych tras. Jedna została podana niżej. Ułóż jeszcze dwie.

Rzeszów → Kraków → Katowice → Częstochowa → Łódź →
 → Poznań → Gorzów Wlkp. → Szczecin

Rzeszów → Kraków → Katowice →

.....

Rzeszów → Kraków → Katowice →

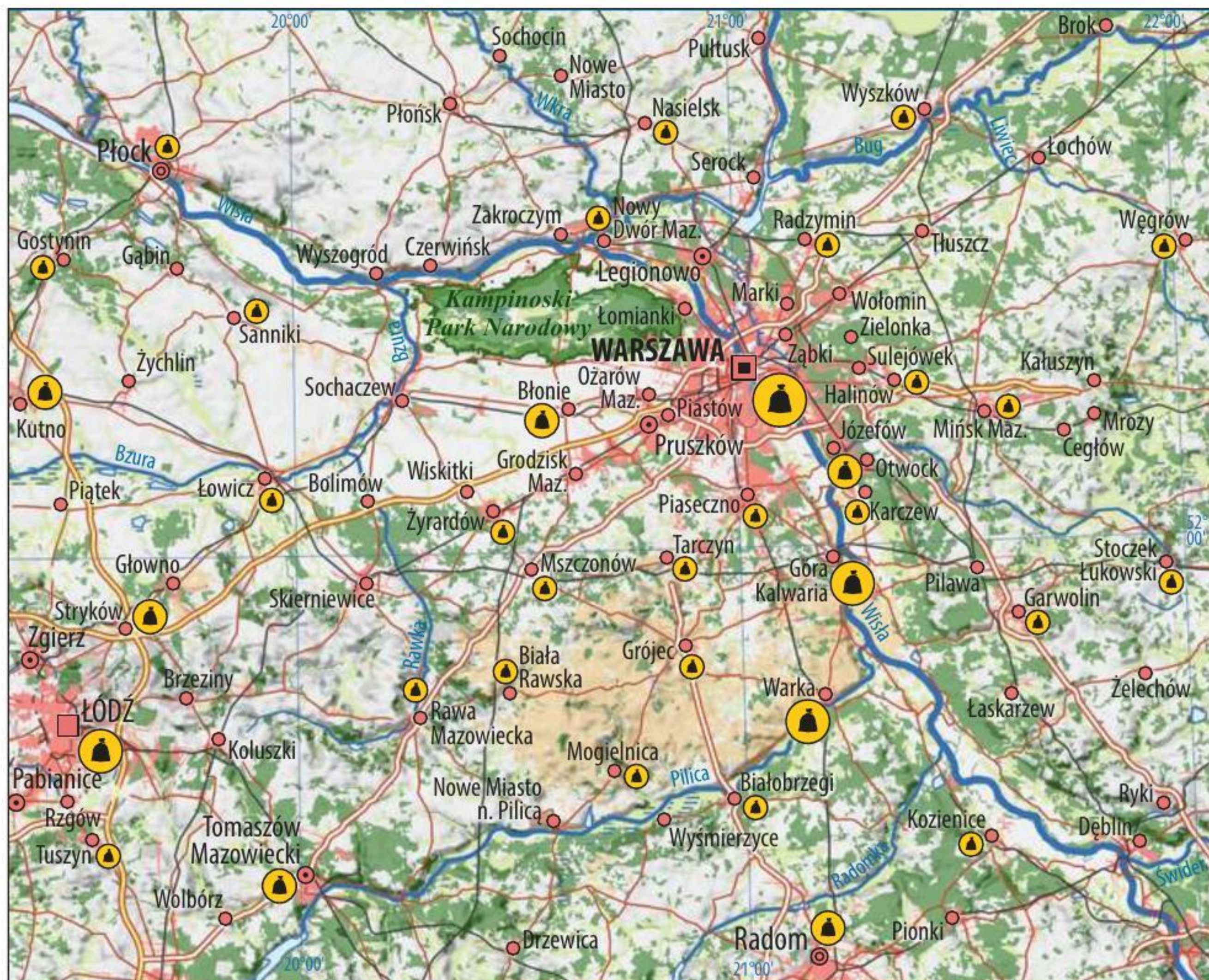
.....

b) Prześledź na mapie pierwszą z powyższych tras i policz, ile razy będziesz przejeżdżać przez rzekę Wartę (uwaga – Gorzów Wielkopolski też leży nad Wartą).

.....

c) Spróbuj ocenić, która z tych tras (ta już podana czy któraś z zaproponowanych przez ciebie) jest najkrótsza. Zaznacz ją **zieloną** kredką.

4. Praca z mapą

Fragment Niziny Mazowieckiej

1 : 1 500 000

0 15 30 km

obszary zabudowane

grunty orne; sady

łąki, pastwiska; lasy

miejsowości (liczba mieszkańców)

powyżej 1000 tys.

500-1000 tys.

100-500 tys.

50-100 tys.

poniżej 50 tys.

granica parku narodowego

autostrady

drogi ekspresowe, pozostałe

ośrodki przetwórstwa spożywczego

bardzo duże

duże

średnie

małe

linie kolejowe

rzeki, kanały

jeziora, obszary podmokłe

n. – nad

Maz. – Mazowiecki

1. Znajdź na mapie wymienione miasta. Wpisz nazwy kierunków świata.

Radom leży na od Warszawy.

Kutno leży na od Warszawy.

Warszawa leży na od Łodzi.

2. Znajdź na mapie miasta: Łowicz, Łódź, Płock, Pruszków i Warszawa. Uszereguj je w kolejności od najmniejszego do największego pod względem liczby mieszkańców.

	najwięcej mieszkańców – powyżej miliona
↑	
	500 tys. – 1 mln mieszkańców
↑	
	100–500 tys. mieszkańców
↑	
	50–100 tys. mieszkańców
↑	
	najmniej mieszkańców – poniżej 50 tys.

3. Ustal, którego z miast na mapie dotyczy ten opis.

..... jest miastem położonym na zachodnim skraju Niziny Mazowieckiej. Jest to duży ośrodek przetwórstwa spożywczego. Kilkanaście kilometrów od tego miasta krzyżują się dwie autostrady.

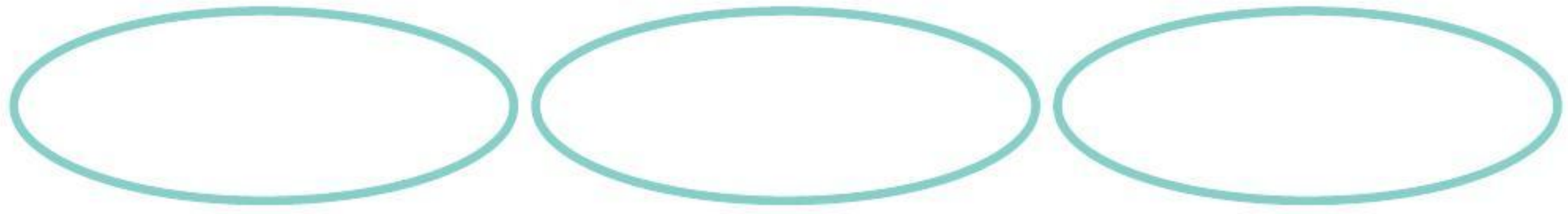
4. Podaj przykład ośrodka przetwórstwa spożywczego z każdej kategorii.

bardzo duży – duży –
 średni – mały –

5. Odszukaj na mapie trzy rzeki i uzupełnij tabelę.

Rzeka			
Miasta nad tą rzeką	•	•	•
	•	•	•
	•	•	•

6. Kajakarze płyną z Rawy Mazowieckiej do Płocka. Wymień po kolei nazwy trzech rzek, którymi będą płynąć.

7. Przyjrzyj się podziałce liniowej zamieszczonej w legendzie mapy. Oszacuj, jaka odległość dzieli w linii prostej Tomaszów Mazowiecki i Radom. Zaznacz poprawną odpowiedź.

- A.** 8 km **B.** 18 km **C.** 80 km **D.** 180 km

8. Zmierz linijką na mapie odległość w linii prostej między Wyszogrodem a Wyszkowem. Korzystając ze skali mapy, oblicz, jaka odległość dzieli te miasta w rzeczywistości. Wynik podaj w kilometrach.

skala mapy: 1 cm – zmierzona odległość:

obliczenia:

.....

.....

Odpowiedź:

9. Uzupełnij zdania określeniami podanymi w ramce, tak aby poprawnie opisywały krajobraz Niziny Mazowieckiej.

grunty orne (pola) • lasy • łąki i pastwiska • obszary podmokłe
obszary zabudowane • sady

Między Grójcem a Mogielnicą znajdują się bardzo liczne

Nad rzeką Bzurą, między Piątkiem a Łowiczem, występują

oraz

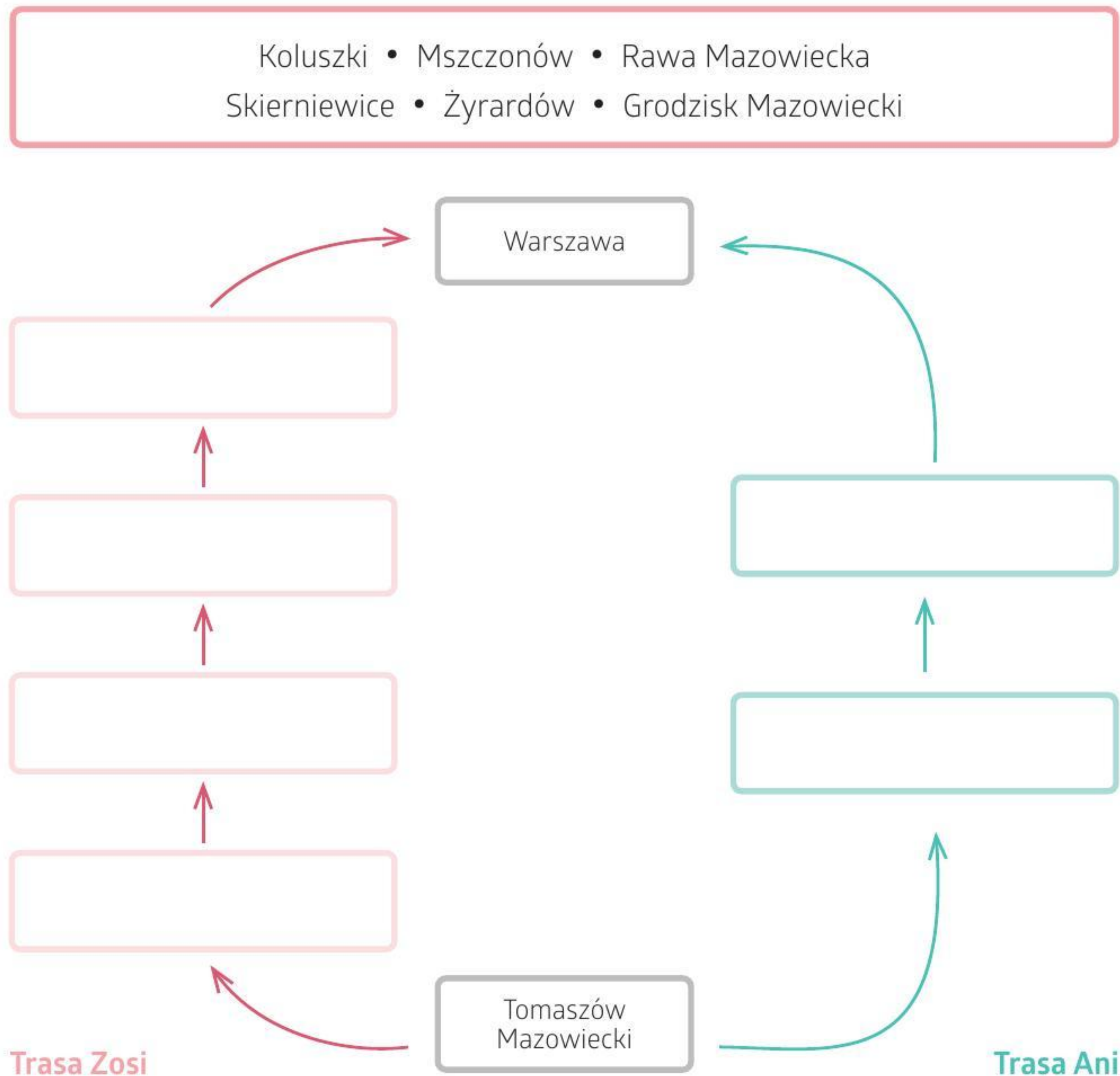
Rozległy obszar od Kutna po Sochaczew zajmują

Wzdłuż linii kolejowej od Grodziska Mazowieckiego po Wołomin w krajobrazie dominują

.....

Między Tomaszowem Mazowieckim a Drzewicą największa powierzchnia terenu jest zajęta przez

10. Ania i Zosia jadą z Tomaszowa Mazowieckiego do Warszawy. Ania jeździ samochodem, a Zosia – pociągiem. Uzupełnij schemat, wpisując we właściwej kolejności nazwy miast mijanych przez dziewczynki.

11. Przeczytaj tekst, w którym opisano, jak ustalić, który brzeg rzeki jest lewy, a który – prawy. Następnie uzupełnij zdania słowami *lewym* lub *prawym*. Wskazówka: woda w Wiśle w Warszawie płynie z południa na północ.

Wyobraź sobie, że stoisz na środku mostu. Ustawiasz się twarzą w tę stronę, w którą płynie woda w rzece. Wówczas po twojej lewej stronie jest brzeg lewy, a po prawej – prawy.

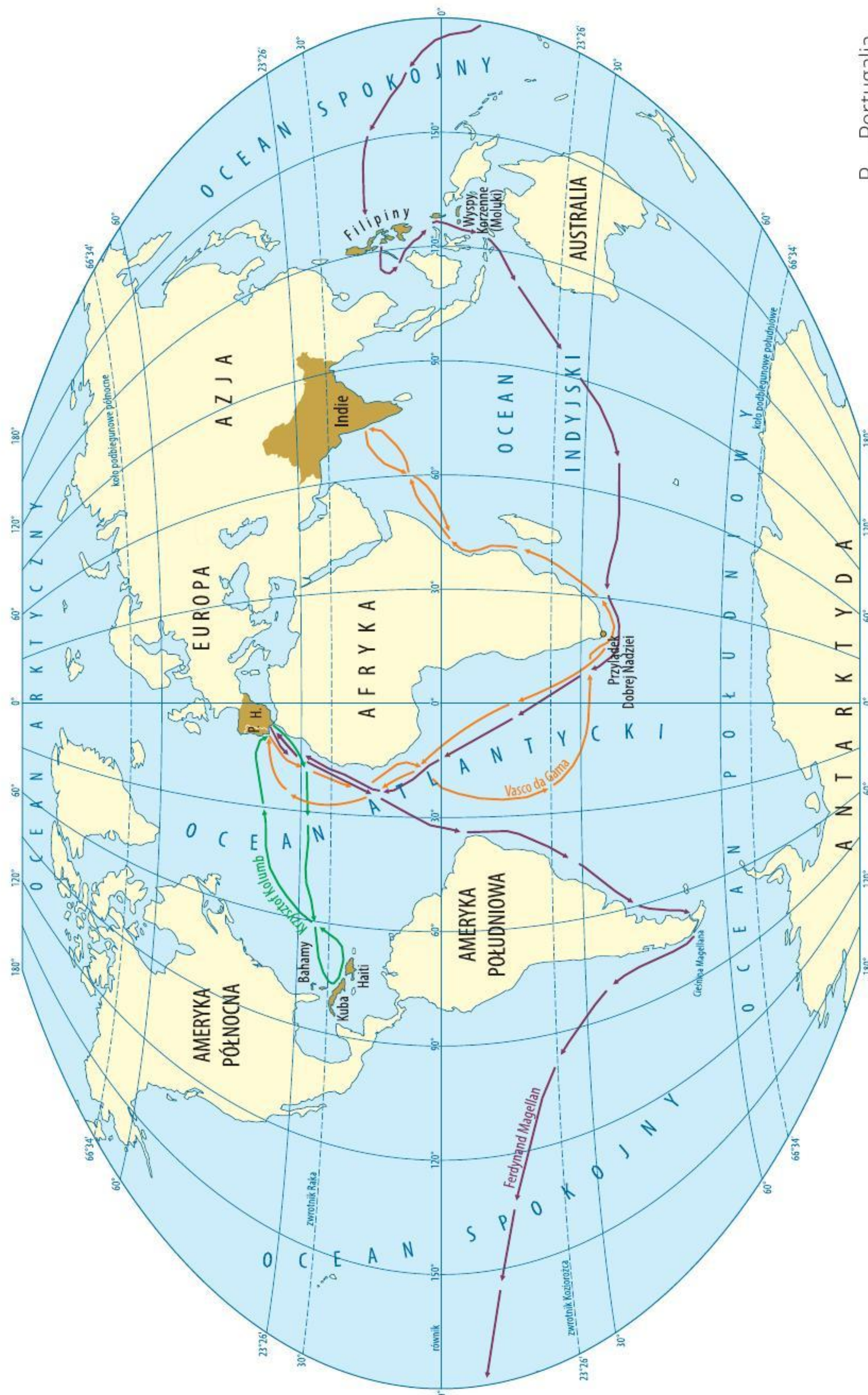
Większa część Warszawy leży na brzegu Wisły.

Dęblin leży na brzegu Wisły.

Kampinoski Park Narodowy leży na brzegu Wisły.

Większa część Płocka leży na brzegu Wisły.

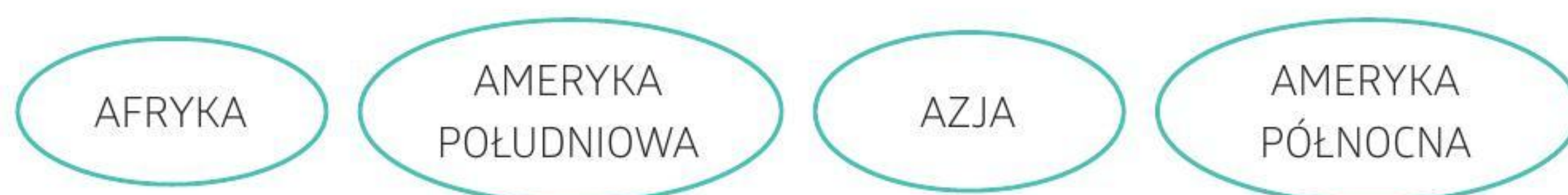
5. Praca z mapą

P. – Portugalia
H. – Hiszpania

1 : 200 000 000
0 2200 4400 km

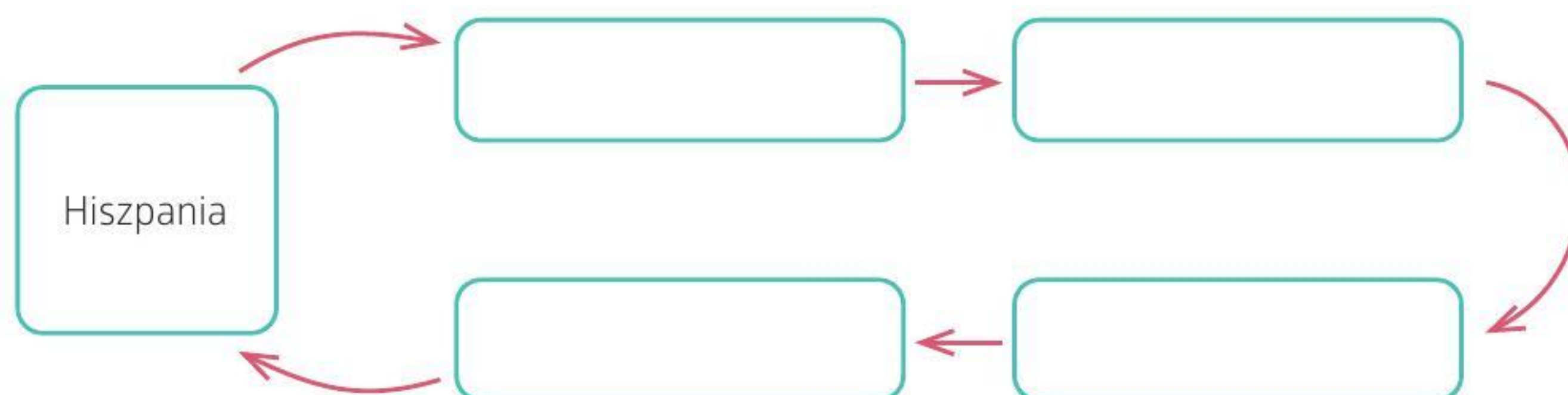
1. a) Poniżej wymieniono niektóre miejsca na trasach wielkich wypraw. Połącz każdą nazwę z kontynentem, na którym się ten obiekt znajduje.

b) Zapisz nazwę tego obiektu spośród wymienionych, który jest położony:

- *najdalej od równika* –
- *najbliżej południka 0°* –

c) Uzupełnij schemat nazwami obiektów, wybranymi spośród wymienionych w punkcie **a)**, które kolejno mijała wyprawa Magellana.

2. Uzupełnij tekst, wpisując nazwy właściwych **kontynentów** lub **oceanów**.

Wyprawa Krzysztofa Kolumba wypłynęła z i po przepłynięciu Oceanu dotarła do

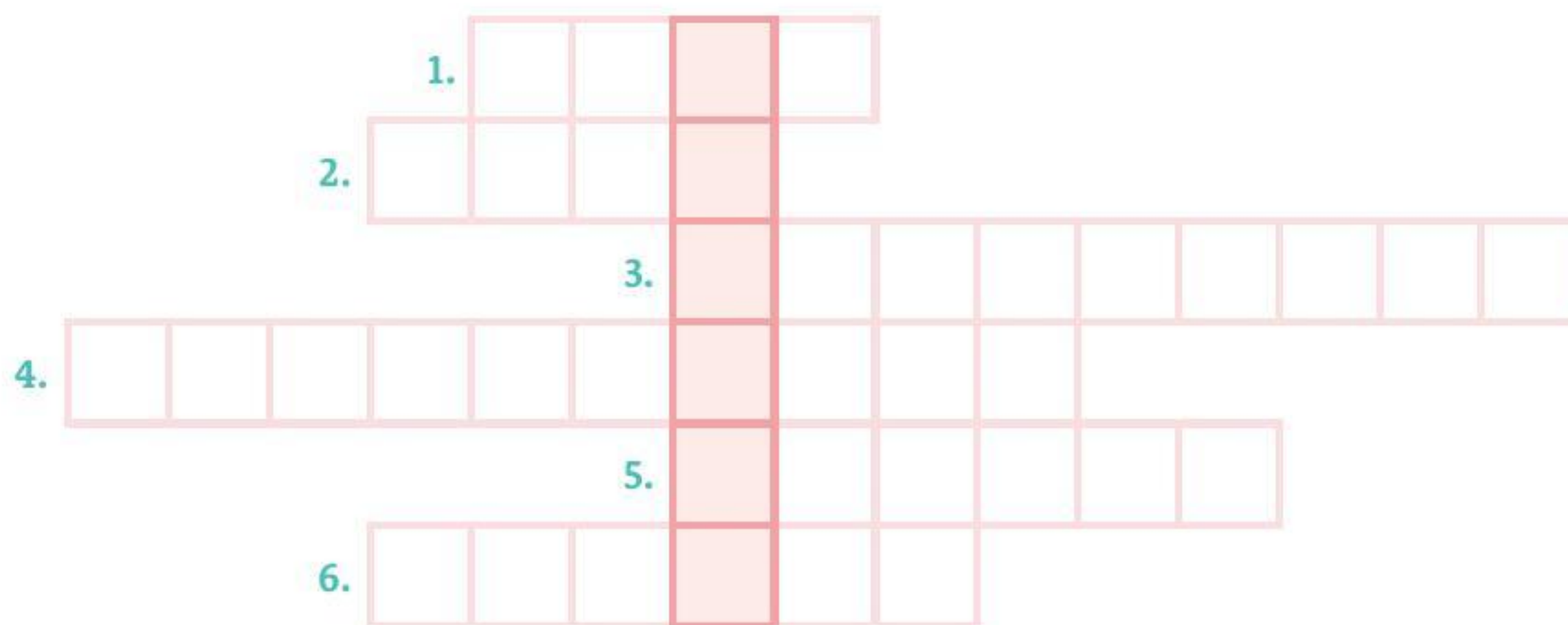
Wyprawa Vasco da Gamy wypłynęła z Żeglowała początkowo po Oceanie, tak aby ominąć

Następnie Vasco da Gama wpłynął na Ocean i w końcu dotarł do

3. Oceń, której wyprawy dotyczą zdania zapisane w tabeli. Wstaw znak **X** w odpowiednich rubrykach.

Zdania	Wyprawa		
	Kolumba	Vasco da Gamy	Magel-lana
Trasa tej wyprawy wiodła tylko po Oceanie Atlantyckim.	X		
Wyprawa ta okrążyła całą Ziemię.			
W trakcie tej wyprawy statki przemierzały dwa oceany: Atlantycki i Indyjski.			
Trasa tej wyprawy obejmowała obszary położone zarówno na półkuli północnej, jak i południowej.			
W czasie tej wyprawy statki aż czterokrotnie przeplnęły przez równik.			
Podczas tej wyprawy południk 0° przecięto dwukrotnie.			
Trasa tej wyprawy obejmowała wyłącznie obszary położone na półkuli zachodniej.			
Trasa tej wyprawy była najkrótsza.			

4. a) Rozwiąż krzyżówkę i odczytaj hasło z wyróżnionej kolumny.

1. Duża wyspa położona na północny zachód od Haiti.
2. Kontynent, na którym leżą Indie.
3. Kraj, z którego wyruszyli Kolumb i Magellan.
4. Kraj, z którego wyruszył Vasco da Gama.
5. Współczesna nazwa Wysp Korzennych.
6. Vasco dla Gama opłynął ten kontynent w drodze do Indii.

b) Przypomnij, który z trzech odkrywców dotarł do miejsca, którego nazwa jest rozwiązaniem krzyżówki.

.....

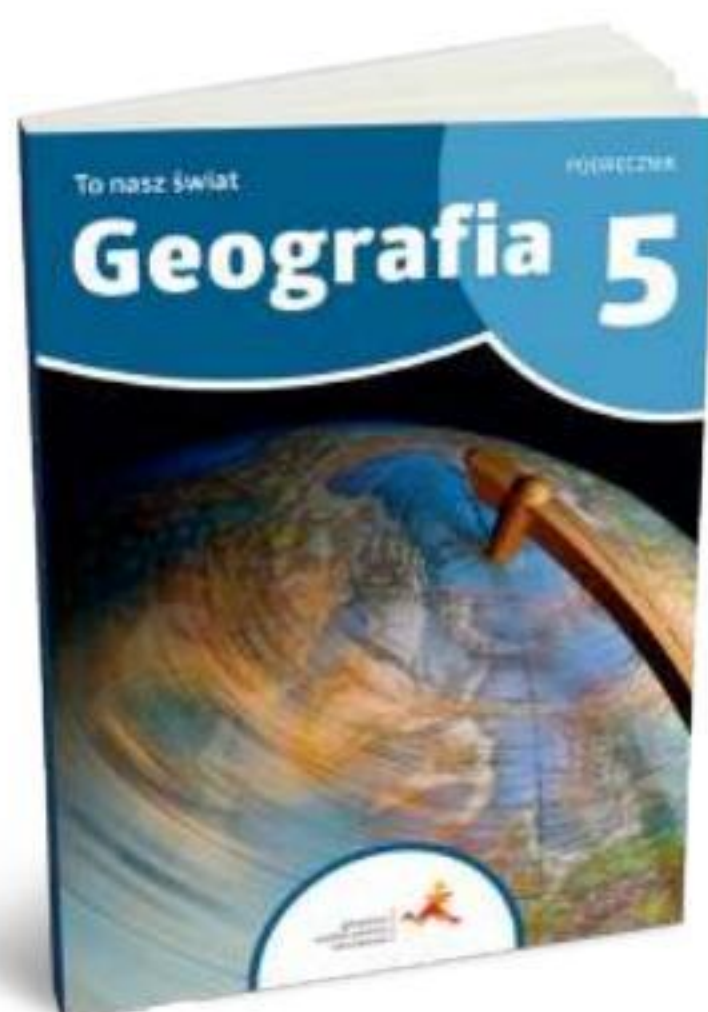

Dlaczego warto wybrać zeszyt ćwiczeń **To nasz świat. Geografia 5**?

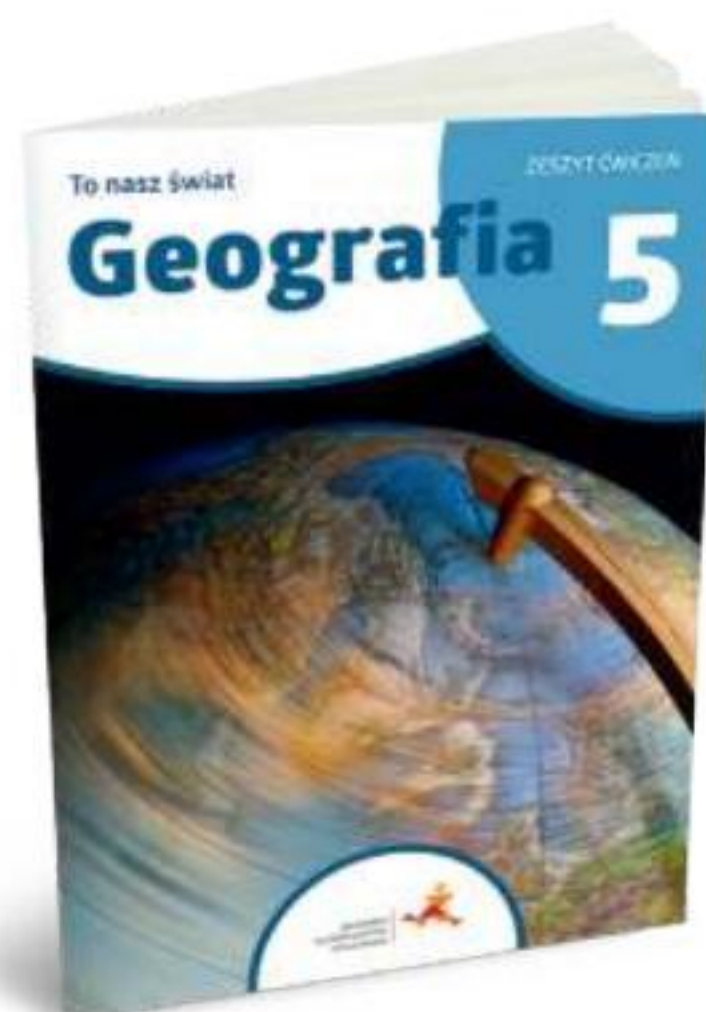
- ♦ Proponuje różnorodne zadania kształtujące ważne umiejętności.
- ♦ Służy aktywnemu poznawaniu tematu podczas lekcji.
- ♦ Zawiera zestawy ćwiczeń do map.
- ♦ Wskazuje uczniowi cel wykonywania ćwiczeń („Dziś się nauczysz”).

Komplet książek dla ucznia klasy 5:

Podręcznik

Zeszyt ćwiczeń

Numer dopuszczenia: 1211/1/2024

Multipodręcznik

Cyfrowa wersja podręcznika.
Więcej pokazuje. Silniej angażuje.
Skuteczniej uczy.

www.gwo.pl